

MYTER OG REALITETER

af Stig Jørgensen

Aarhus 1997

Forord

Denne samling af dagbladsartikler slutter sig til: Myter og Realiteter, som indeholdt artikler fra 1987-92, idet jeg nu genoptrykker artikler fra de forløbne år 1993-94. Indholdsfortegnelsen viser, at det er det samme grundtema og den heraf afledede typologi med hovedvægten på forskellige retlige og politiske områder, som styrer virksomheden og udvalget (forholdet mellem myte og realitet, bevidsthed og omverden, sprog og virkelighed), og som er det spændingsfelt, hvori vigtige erkendelsesteoretiske, retlige og politiske anliggender betragtes og behandles.

Ligesom den tidligere samling afsluttes denne med nogle almindelige litterære og sproglige bidrag og understreger derved og ved de sidste erindringsartikler dens uforpligtende ikke-videnskabelige ambition.

Aarhus, november 1994

Denne nye samling indeholder materiale fra 1995.

Aarhus, november 1995

Denne nye samling indeholder materiale fra 1996.

Aarhus, november 1996

Denne nye samling indeholder materiale fra 1997.

Aarhus, december 1997

INDHOLD

	Side
Forord	
I. Myte og erkendelse	
Dumhed	3
Myter og realiteter	5
Peter Plys og videnskaben	7
Poppens myter	8
Fantasterne	9
Lige for lige	13
 II. Samfund og stat	
Gidselmetoder	19
En lukrativ forargelse	20
Markedsvilkårene i udvikling	21
Den politiske forbruger	23
Ministeransvar	24
Multietnisk samfund?	26
Meningsdannelsen	28
Amsterdam	30
Markedsforbrugerisme	31
Matriarkatet	32
Amsterdam	35
Prinser og prinsesser	36
 III. Politik og moral	
Exit Mimi	39
Den fundamentalistiske moral	40
Lige for lige	42
Revolutionens fortrop	44
PSM og konservatismen	45
PSM og pressen	46
Håndsæben	49
Pedanten	50
Beskyttelsespenge	51
Hykleri	52
Velfærd	53
Grønlandsk selvstyre	54
Justitsministeren	55
Medløberne	56
Rigtige venner	57

Fandens også	58
Honning og syltetøj	59
Soros og brandmanden	60
Pedanten og moralisten	61
Mål og midler	62

IV. Ret og retfærdighed

Tyv tror, hver mand stjæler	65
Fristelser	67

V. Forskellige politiske områder

a) Kommunalpolitik

Bryggeren	71
-----------	----

b) Miljøpolitik

Dommernes dårlige rygte	73
Cheminova	76
Fundamentalisterne	77
Hykleri	80
Vaskeneuroser	81
Den gode vilje	82
Drivhusgasser	83

c) Retspolitik

Straf	85
De smuldrende eternitplader	89
Professionsansvar	90
Bankansvar	91
Nævningeretter	92
Skuffede forventninger	94
Eksporten og produktansvaret	95
Skuffede forventninger	97
Retsmisbrug	98
Inhabilitet	101

d) Universitetspolitik

Adgangsregulering	103
-------------------	-----

e) Udlændingepolitik

Humanisme	105
Integration	106
Fornuft og følelse	107
Den sunde fornuft	110
Godgørende for andres penge	111
Retssikkerhed og humanisme	112

f) Pressepolitik

Moralisme	115
Smuds	116
Kritisk journalistik	117
Pressen og kritikken	118
Vrede og indignation	120
Cæsars hustrus dyd	122
DR-2	125
Følelse og forstand	126

VI. Ret og kultur

a) Retshistorien og litteraturen

Kunst og videnskab	129
Årenes løb	132
Kunsten stiger	135
Rose	136

b) Sprog og andre blomster

Ordet magt og afmagt	139
----------------------	-----

I. MYTE OG ERKENDELSE

Dumhed

“Den der skriver “d” i gjort, han skal ha’ sin ende smurt!”

Det var den slags læresætninger, som var med til på én gang at indlære den elementære retskrivning og at indgyde den pædagogiske respekt for reglerne. Derfor var sådanne fyndord også skydeskive for den antiautoritære pædagogik i 70'erne, der anså begrebet “korrekt” om sproget for at være undertrykkende. Det afgørende var ikke at skrive og tale “korrekt”, men at kunne “formulere sig”.

Den gamle skole havde en anden læresætning, som blev internaliseret allerede i de små klasser: “Der er ikke noget, der hedder: “fordi at””! Når den blev håndhævet så strengt, var det både fordi denne taleform var fristende, og fordi - og sammenhængende hermed - den signalerede en nærliggende strukturfejl.

Skellet mellem “transitive” og “intransitive” verber er helt forsvundet, d.v.s. udsagnsord som henholdsvis kræver og ikke kræver en genstand. Det begyndte i al ubemærkethed med, at “vurdere” blev brugt intransitivt i stedet for “mene”, “tro” og “synes”, som alle kan være intransitive, hvad “vurdere” dårligt kan være. Man kan mene, at et maleri er dårlig kunst, men vurdere maleriets værdi; ikke “fortolke at”, eller “fortolke omkring”, men fortolke en tekst; man kan skrive, at vejret er godt, men beskrive vejret.

Men i overensstemmelse med den “realistiske” sprogfilosofi, som hyldedes i de herskende kredse, var der ikke noget normativt (pligtmæssigt) i sproget, og derfor var det sproganvendelsen, som var afgørende for “sprogbegrebet”. Det var den samme “realisme” i retsfilosofien, som nægtede at anerkende et normativt retsbegreb; der var altså ikke noget, der hed “gyldig ret”, men kun “gældende ret”, d.v.s. den retlige adfærd, som var forudsigelig med en vis sandsynlighed.

Man indviklede sig med denne forveksling af retsdogmatikken (læren om rettigheder og pligter) med retssociologien (beskrivelsen af den retlige adfærd) i absurditeter, såsom den at dommeren er forpligtet til at gøre det, som han faktisk gør!

Juristerne har da også for længst forkastet den “realistiske” retslære, som ville gøre den faktiske handling til den rette handling, ud fra den elementære erkendelse af, at man på forhånd og ikke blot bagefter skal kunne sætte grænserne for handlefriheden. Det kræver både samfundsorganisationen og retfærdigheden, idet vilkårligheden er gift både for ethvert samarbejde og for enhver følelse af retfærdighed.

Derfor er det en pædagogisk falliterklæring med lange perspektiver, når skolen gennem en lille menneskealder har negligeret sprogets regler og nedtonet indsigten i syntaksens og grammatikkens regler. Resultatet er et usikkert, uklart og klichepræget tale- og skriftsprog. Det er formentlig en afsmitning fra talesproget i medierne, at man har oplevet den ejendommelige syntaktiske udvikling, hvorefter bisætninger med omvendt ordstilling ligesom i tegneserieboblerne bliver til hovedsætninger: “Det er nu min opfattelse, det kan ikke være rigtigt”, i stedet for det regelrette: “Det er nu min opfattelse, at det ikke kan være rigtigt”.

En anden systemfejl er det, når studenterne ikke kender forskel på nutidsformen og navnemåden af de anvendte udsagnsord. Det er ganske almindeligt, at de skriver (at) “kører”, når det skulle være “køre” og omvendt.

Henning Fønsmark har lige udgivet en bog om folkeskolens elendighed (*Kampen mod kundskaber*), som er afledt af hans forskrækkelse over påvisningen af danske skolebørns mang-

lende stave- og læsefærdighed i sammenligning med andre landes børn. Han finder med rette forklaringen i lovens formålsparagraf, som i lang tid ikke har lagt vægt på indlæringen af færdigheder, men på indoktrineringen af "demokratiske" adfældsregler. Som om den "demokratiske" forståelse går forud for og ikke er en følge af en beherskelse af den sociale omverden gennem indsigt i dens indretning og love.

Man skal aldrig undervurdere formålssætninger, idet det er formålene, som styrer vore idéer og vore tanker og dermed vort sprog og vore handlinger. Danskerne er traditionelt et pragmatisk og ufilosofisk folk, hvilket vel på den ene side beskytter dem mod nabofolkens ideologiske vildfarelser, men på den anden side lægger dem åbne og ubeskyttede mod øjeblikkelige tilskyndelser og kortsigtede handlinger.

Ikke alene på det praktiske plan har mange måttet bøde for pædagogernes svigten ved på den hårde måde at erfare, at jobansøgninger i en mangelfuld form og på et mangelfuldt sprog bliver sorteret fra på forhånd, men også på det teoretiske derved, at en svigtende læse- og skriveevne sætter snævre grænser for mulighederne i det moderne uddannelsessamfund. Ritt Bjerregaard plejer at nægte ophavsretten til 70'ernes pædagogiske program: "Det ikke alle kan lære, må ingen lære". Men det var utvivlsomt en konsekvens af den socialdemokratiske lighedsideologi: at folket "ejer" sproget, og at det er et fælles folkeligt sprog, som bedst forhindrer, at nogen føler sig bedre end andre, og især at nogen føler sig mindreværdige.

Denne konsekvente lighedsideologi fik sit banesår med kommunismens sammenbrud, idet den førte til en lige fattigdom, medens den vestlige individualisme førte til en voksende velstand for alle, selvom velstanden ikke blev strengt ligeligt fordelt.

Myter og realiteter

Da "Rigstaktikeren" for nylig døde, aktualiseredes et dilemma i det såkaldte ungdomsoprør. I et tilbageblik så man en vred Risgaard Knudsen meddele sin tilbagetræden som trafikminister med den begrundelse, at han ikke havde fået regeringens opbakning til sit forsøg på at "normalisere" forholdene i postterminalen.

Sagen var nemlig den, at postvæsenets generaldirektør var gået med til at gennemføre nær-demokratiske ledelsesforhold i terminalen med det resultat, at lønudgifterne eksploderede, mens posten ikke kom ud. Medarbejderstyret førte til, at man pålagde hinanden et minimum af pligter og et maksimum af rettigheder og sendte regningen til samfundet. En gammel arbejder som Risgaard ville ikke finde sig i, at de nye postarbejdere krævede deres ret uden først at gøre deres pligt.

Nærdemokrati er et plusord, som i realiteten betyder, at virksomheden "ejes" af de ansatte og drives i deres interesse. Medens et ubegrænset trivselsprincip fører til konkurs i private virksomheder, kan offentlige institutioner overleve, så længe skatteyderne er villige til at betale. I postterminalen blev det ikke ved med at gå, fordi det hurtigt blev utåleligt, at posten ikke kom ud, og pakkerne blev borte i pakkeknuseren.

Det var begyndt ved universiteterne med det såkaldte studenteroprør i 1968, som førte frem til verdens mest liberale styrelseslov, der trådte i kraft i februar 1971. Studenter, amanuenser og teknisk-administrativt personale overtog ledelsen i skøn forening, medens professorerne blev sat ud af spillet.

Ved universiteterne blev konsekvenserne ikke åbenbaret så tidligt, fordi "omsætnings-hastigheden" her er meget mindre, hvorfor skaderne først viste sig gradvis og i løbet af flere år. Hvordan skal man umiddelbart måle kvaliteten af den uddannelse og forskning, som er universiteternes produkter?

Det fremgår af samtidige advarsler, at "nærdemokratiet" enten ville føre til svigtende effektivitet eller til en fuldstændig bureaukratisering, eller snarere til begge dele i et successivt forløb. Allerede Spinoza påviste i 1600-tallet, at den fuldkomne frihed er frihedens ophævelse, og i antikkens Athen havde Aristoteles gjort den erfaring, at det fuldkomne demokrati er demokratiets ophævelse.

Det viste sig da også, at pligterne blev minimeret og rettighederne maksimeret, idet amanuenserne i lighedens navn tildelte sig samme status som professorerne uden på forhånd at have kvalificeret sig dertil og ansatte nye lærere uden kvalitetskontrol. Samtidig afveg ressourcernes interne fordeling fra de overordnede politiske og administrative bevillingsforudsætninger.

Man gjorde altså på den hårde måde den erfaring, som man allerede havde gjort et helt andet sted og i en helt anden sammenhæng, men i kraft af den samme nymarxistiske ideologi. I Titos Jugoslavien organiserede man efter krigen virksomhederne efter den oprindelige sovjetiske model med arbejder- og soldaterråd, der skulle styre de enkelte virksomheder. Det viste sig, at de enkelte virksomheder udelukkende varetog deres egne øjeblikkelige interesser, hvorfor partiet var nødt til at indsætte lokale kontrolorganer til sikring af investeringerne i fremtiden og det lokale fællesskabs interesser. Således fortsatte man med regionale og nationale kontrolorganer, indtil nærdemokratiet var afløst af et centralt styre.

I løbet af 70'erne strammedes den bureaukratiske kontrol med universiteternes styrelse,

idet man gradvis indførte adgangsregulering og en heraf afledt budgetstyring (taxameterprincippet), som vel at mærke fordelte forskningsmidlerne i forhold til undervisningsbehovene. Man fastholdt forbindelsen mellem forskningen og undervisningen i form af lærere, hvis pligter deltes ligeligt mellem undervisning og forskning, men man sikrede sig mod den tidligere svigtende kvalitetskontrol ved at stille formelle krav til kompetencen, mindst en licentiatgrad.

Med den seneste ændring af universiteternes styrelseslov i 1993 har man i realiteten afskaffet de demokratiske styreformer, idet man har indsat til dels "eksterne bestyrelser" og har gjort rektorer, dekaner og institutledere i det væsentlige enerådende. Studenterne har kun en stærkt begrænset indflydelse i studienævnene og slet ingen i institutledelsen. Man har altså reelt afskaffet "nærdemokratiet", uden at man af den grund har genindført et "ansvarligt" styre gennem fagligt kvalificerede embedsmænd som det forkætrede "professorvælde". Man vælger stadig sine ledere, men når de én gang er valgt, er der kun en begrænset kontrol med deres dispositioner. Man er altså havnet i en kombination af de negative sider af begge systemer: Ledelsen vælges ud fra "politiske" (og ikke faglige) hensyn, og den er ikke underkastet nogen "demokratisk" kontrol.

Naturligvis betyder dette "uoplyste enevælde", at forretningsgangene bliver effektiviseret, men hvilken effektivitet? Det siger sig selv, at beslutningssystemerne træffer de beslutninger, som følger af dets grundprincipper, og da de er "politiske" i kraft af det til grund liggende valg-system, kan samfundet ikke være sikker på, at de tildelte midler anvendes strengt i overensstemmelse med bevillingsforudsætningerne, og at den faglige kontrol ikke kommer til at konkurrere med "politiske" og "kollegiale" hensyn.

Principielt er man kommet fra asken og i ilden, fra anarki til despoti, men i virkelighedens verden går det ikke så galt, som præsten prædiker, lige så lidt som det gjorde under de tidligere love. Det er glædeligt, at en ung generation af akademikere har haft tilstrækkelig faglig ambition til at engagere sig i den nye forskeruddannelse (Ph.D.).

Der er derfor begrundet håb om, at fremtiden vil genskabe universiteternes prestige, så den politiske ledelse igen kan overlade en større del af ansvaret for styringen af kvaliteten og økonomien til institutionerne selv.

De, der dengang advarede mod de nærdemokratiske eksperimenter med landets universiteter, vil så kunne siges at have fået ret, når de udtrykte pessimisme på kort sigt, men optimisme på længere sigt. Dette sigt var ikke, som for postterminalens vedkommende nogle få år, men derimod en menneskealder. Så lang tid skal der til et nødvendigt generationsskifte.

De, der etablerede sig som magthavere i 1968, har siddet solidt på magten ikke alene på universiteterne, men også på alle andre offentlige og private institutioner. Der er bare sket en mindre justering af den herskende ideologi, som skal legitimere de bestående magtforhold og idealisere magthavernes legitimitet. De, der engang var "nyrealister", og som i 70'erne blev "nymarxister", har nu med stor smidighed omdøbt sig til at være "nyliberalister". Forskellen har altid været den samme!

Ungdomsoprøret har bekræftet den gamle revolutionsteori, som går ud på, at de, der i lighedens navn leder revolutionen mod "undertrykkelsen", er fremtidens magthavere. Forklaringen er den enkle, at de ikke er modstandere af regler og magt, men tværtimod blot ønsker selv at sætte reglerne og udøve magten.

De, der i sin tid sparkede de åbne døre op og med magt tilegnede sig det, der frivilligt blev overrakt dem på et sølvfad, har stadigvæk et brændende behov for at varme sig og hinanden med nostalgiske myter om, hvordan det hele "egentlig" skete!

Myterne har altid været sandere end virkeligheden, og i hvert fald mere underholdende.

Peter Plys og videnskaben

Da han blev hønesyg af at drikke whisky med sodavand, forsøgte han sig med cognac og vand, og da det ikke gik bedre, prøvede han med snaps og vand. Da resultatet alligevel blev det samme, drog han den logiske slutning, at han ikke kunne tåle det fordømte bøvsevand!

Også i videnskaben gælder det, at man er tilbøjelig til at se det, man ønsker eller forventer at se. I princippet er det ikke muligt at se, om det er hesten, der trækker vognen, eller vognen, der skubber hesten, men ud fra vore almindelige erfaringer går vi ud fra, at den første forklaring er den rigtige. Når vi ser skyerne fare hen over himlen, er vi ikke i tvivl om, at det er blæsten, som fejer dem afsted, selvom vi hver dag i TV-avisernes vejrunderholdning får demonstreret den rette sammenhæng, nemlig at skyerne og blæsten har en fælles årsag i vestgående lavtryk, som følger grænsen mellem varme og kolde luftlag. I 60'erne kunne marxisterne bevise, at kvinderne var undertrykt, ved at forudsætte, at de var en undertrykt befolkningsgruppe.

For en menneskealder siden vakte en socialt indstillet læge furore med en undersøgelse, som påviste en sammenhæng mellem dårlige boligforhold og børns dårlige helbred. Afhandlingen blev påskønnet i socialdemokratiske kredse, hvor den blev taget til indtægt for en udbygning af det sociale boligbyggeri!

Nu har et foretagende, som kalder sig DIKE (Dansk Institut for Epidemiologi), påvist, at spædbørnsdødeligheden hos mødre med folkeskoleuddannelse er dobbelt så stor som hos mødre med gymnasieuddannelse, hvorefter man drager den slutning, at uddannelsessystemet skal udbygges.

Det er da muligt, ja endog sandsynligt, at børn bliver mere sygelige af at vokse op i dårlige lejligheder, og det er også muligt, at skoleuddannelsen har indflydelse på mødrenes omsorg for børnene, men ingen af delene er bevist med den type undersøgelser. Det kan i begge tilfælde være udslag af fælles årsager, idet såvel de dårlige boligforhold som den dårlige uddannelse kan skyldes personlige mangler i den intellektuelle udvikling, som fører både til en mangelfuld skoleuddannelse og til senere sociale problemer med dårlige boligforhold til følge. Det er på den anden side også muligt, at børn udvikler sig lige godt, hvad enten de har haft en god eller en dårlig start. Det påstår en hr. Ventegodt

Sagen er nemlig den, at videnskaben kun kan påvise sammenhænge mellem forskellige data, medens årsagssammenhængen kræver en forklaring, som afhænger af de interesser, vi har. Jeg husker, at den velkendte professor Karl Krebs engang, da han af administrationen blev spurgt om årsagen til, at han bestilte en kasse termometre et par dage efter, at han havde fået en pakke termometre, svarede: De var af glas!

Vi husker også, hvordan man så forskelligt på årsagsforholdene, da Peter Plys sad fast i udgangen til Ninka Ninus' hule, fordi han havde spist honning og syltetøj uden brød: Ninka Ninus udtalte sarkastisk, at en af dem havde spist for meget, og at det ikke var ham, medens Peter Plys for sit vedkommende mente, at Ninkas dør ikke var bred nok!

Der findes både god og dårlig videnskab. Den gode videnskab kommer ikke med letkøbte og naive eller manipulerende årsagsforklaringer, som den overlader til manipulatoren eller diletanten, som er ude i et bestemt ærinde.

Der kan også i videnskaben være langt mellem snapsene!

Poppens myter

Da vi kom til USA i sommeren 1961, var Elvis Presley øjensynlig allerede gået over i pophistorien. I hvert fald var han out og Dean Martin in blandt teenagerne i Haddonfield.

Vi havde forsøgt at drille dem, fordi vi syntes, det var lidt pinligt, at denne lidt vulgære og fedladne second-hand sanger kunne tiltrække et ungdommeligt pladepublikum i Danmark. Al mulig respekt for Kjeld og the Donkeys gearskift på gamle danske slagere om landsbyens gadekær og anden giro-413 lyrik, men plads på avisernes kultursider fik de ikke.

Presleys tilsvarende vibrato på gamle tyske lieder virkede både ynkelig og smagløs. Ligeså ynkelig virkede den stakkels mands barnagtige militære meritter og hans offentligt udstillede privatliv.

Det kom derfor ikke så lidt overraskende, at det lykkedes smarte PR-folk at gennemføre det samme ligrøveri som efter ungdomsskuespilleren James Deans død og konstruere en myte eller legende, som de siger derovre, der har kunnet holde kasseapparaterne snurrende ligesom i Disney-land.

Man tror derfor ikke sine egne øjne, når man må læse dagbladenes kultursider, der er fyldt med Presley-røgelse og de elektroniske mediers programmer, som flyder over med alvorligt mente mindeudsendelser, som ville være en regerende konge værdig.

Det er et komisk apropos, at hoffet beklager sig over, at billedpressen behandler de kongelige som popstjerner, sportsidoler og andre kendiser, som ikke er kendt for andet end at være kendt, samtidig med at popstjerner behandles som royale personer. Det er ikke let at sige, hvad der er værst, men de kongelige kunne i hvert fald undgå en del af den billige nyfigenhed ved at undgå for megen frivillig og ufrivillig publicity. Lige så lidt som andre kendiser kan man forvente at kunne styre pressens tigre, når man har inviteret dem indenfor.

Almuen skal have nogen, de kan identificere sig med og stole på, og derfor er det ifølge opinionsundersøgelserne nogle af tv-avisernes studieværter, som er de mest troværdige personer i vore kongelige riger og lande. Derfor er det heller ikke så mærkeligt, at det er Elvis Presley og Michael Jackson, som kan fylde landets kulturmedier med ærefrygt og næsten religiøs dyrkelse.

For Presleys vedkommende er det klart, at det er myten Presley, der er det interessante, og ikke hans vulgære musik, men også om Jackson er det træffende blevet sagt, at det er den professionelle og abstrakte perfektion, som helt overskygger det konkrete men upersonlige indhold, der er myteskabende her og nu.

For langt de fleste identitetsløse nutidsmennesker er myterne mere virkelige end realiteterne og her må de royale myter kæmpe en hård kamp på lige fod med poppens myter.

Fantasterne

Det er ingen tilfældighed, at den første moderne roman fra midten af forrige århundrede hed *Phantasterne* og handlede om den danske hang til virkelighedsflugt og mytomani. Danskerne er konfliktsky og mener i fuld alvor, at man kan gøre, hvad man har lyst til, når bare man siger undskyld bagefter. Skal de vælge mellem myter og realiteter vælger de myterne som de mest overbevisende.

1. Dér sad de allesammen, fodnotepolitikerne, på første række og lod nådens og Clintons sol lyse over sig: Svend Auken, Anker Jørgensen, Lasse Budtz, Helveg Petersen, Marianne Jelved og Lone Dybkjær.

De labbede tilsyneladende glædeligt al virakken i sig: den om de tapre danskere, der stod skulder ved skulder med amerikanerne i forsvaret for freden og demokratiet. Forhåbentlig var der indvendigt i dem et lille mørkt rum, hvortil de senere trak sig tilbage og skammede sig, skammede sig over, at de så længe og så farligt spillede med i det sovjetiske fredsspil og villigt gjorde Nato's "dobbeltsbeslutninger" om atomraketterne til Satans værk og amerikanerne til hovedfjenden, samtidig med at man sendte Lasse Budtz på fredsmission og høflighedsvisit til Breznev!

Det er en kendt sag, at vælgerne ikke belønner eller straffer deres politikere for det, de har gjort, men holder på de heste, som giver de bedste odds i det fremtidige race. Derfor må det selv-sagt være bittert for en Uffe Ellemann at sidde på passagersædet og se regeringen sælge billetter til Clinton-forestillingen og inkassere bifaldet for VK-regeringens politik - ikke i kraft af men på trods af de nuværende regeringspartiers tidligere fodnotepolitik.

Vælgernes troløshed har allerede vist sig i de seneste Gallup-tal, som gav Socialdemokratiet en betydelig fremgang, utvivlsomt i kraft af den åbenbare økonomiske vækst. Lige så lidt som befolkningens flertal kerer sig om fortidens forsyndelser med fodnotepolitikken, tager man sig af de indbyggede farer for de uløste arbejdsmarkedsproblemer, så længe det går "ufatteligt godt".

Som optimisten, der faldt ud fra 12. sal udtrykte sig, da han var nået til 2. sal: "Endnu går det da ganske godt!"

2. Den, der vil være venner med alle, har ingen venner! Den, der taler sort, bliver til sidst indhentet af sine egne ord!

Det er ikke til at se det, hvis man ikke lige ved det. Hvordan kunne Holger K. Nielsen sige nej til Amsterdam-traktaten, når han sagde ja til Edinburgh-traktaten, som var noget mindre i forhold til det mere?

Nu har han løftet sløret for dette paradoks og fortalt os, at det ikke har så meget med EU-traktaten som med Nyrup Rasmussen at gøre. Han stoler ikke på ham over en dørtærskel, for han siger hele tiden ét og gør noget andet.

Vi havde vel allesammen fornemmelsen af, at det "nationale kompromis" om Edinburgh-forbeholdene til EU-traktaten dels var SF's fløvmands- og feberredning, efter at befolkningen mod forventning havde ladet sig besnære af SF's turistattituder, og dels var motiveret af realpolitiske illusioner om indenrigspolitisk indflydelse.

Nu siger Holger K. Nielsen så direkte, at Nyrup har narret ham og SF til at ydmyge sig uden at få noget ud af det. Socialdemokraterne har alligevel valgt den sikre vej til succes i samarbejde med de borgerlige partier, mens SF har fået luftsteg og vindfrikadeller.

Vi andre kan så igen sidde magtesløse med hænderne i skødet, mens socialdemokraterne og Nyrup spiller hasard med landets europæiske fremtid. I '92 var det formandsskiftet, som af andre grunde ikke kunne vente, og i '98 bliver det formentlig Holger K. Nielsens dybe mistillid til Nyrups virkelige hensigter, der kan komme til at spille fandango med Danmarks velfærd.

Den gensidige fordel og den heraf følgende gensidige tillid er et solidt grundlag for et

varigt venskab.

3. Den danske velfærdsmodel betyder, at de 80 % fattige får tilskud fra de 80 % rige sagde Poul Nyboe Andersen engang for mange år siden.

Det er et skræmmende perspektiv, at vi under den nuværende højkonjunktur stadig har underskud på de offentlige budgetter, samtidig med at hospitaler, skoler, plejehjem, kort sagt alle de primære velfærdsinstitutioner er slidt ned til sokkeholderne.

Endnu værre er det, at vælgerne på én gang ønsker skattenedsættelser og forbedringer af den offentlige sektor og dens gratisydelse. Der er ikke noget at sige til, at finansministeren forsøger at tale med to tunger: Der vil ikke blive sparet på den fremtidige folkepension og efterlønnen, og man vil gennemføre skattereformens planlagte lempelser. Det sidste vil han dog ikke længere fastholde.

Han ryster imidlertid et andet træ, når han kryptisk taler om en begrænsning af rentefradragsretten. Den enkleste måde ville naturligvis være, som man forsøgte, at forhøje bruttoskatten, der imidlertid skal nedsættes ved faldende arbejdsløshed, fordi man i sin tid fuppede den igennem ved at lade som om, det var et arbejdsmarkedsbidrag. Går den, så går den! Den anden en forhøjelse af lejeværdien.

Lykketoft har fuldstændig ret i, at arbejdskraft og kapital i et fremtidigt fællesskab kan flytte rundt efter de laveste skatters princip, ligesom vandet altid løber nedad. Fast ejendom kan ikke eksporteres, hvorfor fast ejendom er det ideelle skatteobjekt; men det forudsætter styr på det samlede boligområde og lige konkurrencevilkår mellem ejer- og lejerbolig.

Der er også de "grønne afgifter", som i virkeligheden ikke er mere grønne end andre afgifter. De har det ligesom giftskatter (tobak, spiritus og parfume), at de ikke virker særligt begrænsende, hvilket er godt det samme, eftersom der ellers ville blive et hul i statskassen. På samme måde går de voksende motorskatter lige lukket i statskassen, selvom de oprindeligt var klausuleret til vejformål.

Middelalderens konger havde den samme forståelse for menneskelig psykologi, når man lagde afgifter på salt, som var en nødvendighed, og på luksus og selskabelighed, som er en last. Endnu tidligere lagde Erik Plovpenning afgift på antallet af plovjern, som var alles arbejdsredskab.

En socialdemokratisk finansminister er ikke i stand til i stedet at stille forslag om offentlige besparelser, hvor det ville batte noget: det passive bistandssystem og boligstøtteordningerne. Rigsrevisionens kritik af boligstøttens svømmende milliardudgifter har rejst alle bevægelsens parader, mens Lejelovskommissionens forslag om liberalisering af boligområdet med en tilbunds-gående reform af boligstøtten straks blev lagt på is.

Lad os nu se, om ikke De radikale snart bliver så utålmodige efter at realisere deres politik, at de sætter frøkenen uden for døren og indkalder en vikar.

4. Vi kan ikke på én gang ønske en åben og en fri markedsøkonomi og samtidig tale for en "moralisk" kontrol med dens følger.

Man kan ikke tale fornuft med en bisværmer eller argumentere med et tordenvejr.

Man må acceptere, at forbrugeren er Gud, og forbrugersystemet er religionen. Det må være erhvervslivets eget ansvar at finde de midler, der skal til, for at imødegå truslen fra de mest ekstreme udslag af forbrugersystemet i form af økologi og teknologifjendtlighed på den ene side og discountpriser på den anden side. Det nytter ikke at blive fornærmet eller at argumentere med forbrugerne, som har ret til at få det, de vil betale for. På længere sigt vil forbrugerne i kraft af koblingen mellem tilbud og efterspørgsel komme til at betale for deres præferencer og irrationelle signalforvirring.

Vel betyder Brent Spar og boykotningen af den franske rødvin, at forbrugersystemet i sin vulgære form er farlig, idet politikernes og mediernes kritikløse viderebringelse af udokumenterede postulater er lige så farlig for forbrugerne som demagogernes vildførelse af Athens folkeforsamling på Sokrates' tid.

På længere sigt vil teknologien utvivlsomt overkomme problemerne i form af en "repressiv tolerance", der integrerer "økologien" i den officielle teknologi, hvorefter den marginaliseres, efterhånden som den mister sin medieinteresse.

"Forbrugerismen" er et produkt af efterkrigstidens fuldstændige forvandling af de strategiske forhold på markedet som helhed. Den gammeldags forbruger gik på markedet og var i stand til og forpligtet til at kontrollere varen. (Den, der ikke lukker øjnene op, lukker pungen op). Den moderne forbruger går i supermarkedet og tager de udbudte varer på hylderne uden at kunne kontrollere deres kvalitet.

Forbrugerne gøres til konsumenter, som til gengæld stiller ekstreme krav til produktsikkerheden med et objektivt ansvar for producenter og forhandlere for defekte produkter, og i det hele taget en voksende erstatningsforventning for alle ulemper i den moderne verden. Mens efterkrigs-generationen spurgte: Hvad kan vi gøre for samfundet?, og 68-generationen: Hvad kan samfundet gøre for mig?, så spørger den unge nutidsgeneration: Hvad kan jeg gøre for mig?

5. Udlændingebatten er det seneste par år blevet svækket, dels som følge af en midlertidig nedgang i strømmen af fremmede og dels på grund af en vis træthed i medierne. Indtil afrikanerne meldte sig med fuld styrke!

Det er en skam, at en fornuftig debat er blevet vanskeliggjort af den omstændighed, at det har været Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti, som stod for kritikken af den liberale flygtningepolitik. Vi husker, at Niels Helveg Petersen i sin tid sukkede over, at det i 70'erne var Fremskridtspartiet, som stod for en fornuftig skattepolitik, idet det derved blev umuligt for Det radikale Venstre at indtage denne holdning.

Vi ved fra en ny disputats, at tilstrømningen af udlændinge voksede eksplosivt efter 1984-loven og især strømmen af familiesammenføringer specielt af tamiler i Danmark.

De radikales særlov for de afviste palæstinensiske asylansøgere skabte endnu større problemer for den folkelige accept af flygtninge, der hidtil havde været velkomne, fordi de som regel var ægte flygtninge og kom fra kulturer, som ikke var afvigende og derfor var lette af integrere i det danske samfund. De seneste års flygtninge er derimod kommet fra fjerne lande og afvigende og ofte primitive kulturer, som har gjort integreringen næsten umulig og har øget befolkningens frygt for et multietnisk samfund, som man kender det fra USA og til dels fra England, hvor man har oplevet følgerne i form af social uro og en samtidig uvilje mod at investere i en egentlig velfærdsstat.

Velfærdsstaten kan betragtes som en gensidig forsikringsordning, der består i betaling af præmier i form af skatter til fælles sociale ordninger i forventning om, at andre deltager på lige fod. Snyderi med præmierne bryder man sig ikke om i forsikringsverdenen, og indstillingen til fremmede, som ikke har og ikke vil kunne bidrage til forsikringsordningen, bliver lige så negativ. Den amerikanske samfundskritiker Christopher Lasch advarede af disse grunde Europa mod frivilligt at skabe sig de problemer, som USA var født med!

Nu er sagen aktualiseret i dobbelt forstand, dels i form af den overtallige kriminalitet hos udlændingene, hvor især gambianerne topper med 20-25 %, dels i form af integrationsproblemer med de tusinder af helt kulturfremmede somaliere, som desuden åbenlyst snyder med familiesammenføringerne.

I det hele taget er problemet det, at de oprindelige konventioner om flygtninge fra efterkrigstiden ikke forudså de nuværende muligheder for at rejse den halve verden rundt for at finde det ideelle asylland; det var ikke meningen, at asylsøgere selv skulle kunne vælge.

Det er derfor, vi i fællesskab med Europa og verden må tilpasse reglerne til virkeligheden, sådan at vi undgår den store folkevandring mod Europa til stor skade, dels fordi det er en for kostbar, ulige og derfor uretfærdig ulandspolitik, og dels fordi en ukontrolleret tilstrømning enten kan nedbryde de vestlige velfærdsstater eller skabe en reel og ubehagelig racisme i Europa.

Sommerens læserstorm under Ekstrabladets kampagne om flygtningepolitikken viser, hvor

stort damptrykket har været under låget.

Hamlet og Holger Danske er også gode danske figurer, der har det til fælles med hovedpersonen i *Phantasterne*, at de vågnede op til dåd, når der virkelig var fare på færde.

Lige for lige

Gensidighed er et solidt grundlag for et varigt venskab, sagde Carl Ewald i fabeln om eremitektressen og sønemonen, som lever i symbiose. I forholdet til de højere magter er det ensidige offer derimod det afgørende, jo større offer, desto bedre samvittighed.

Når religiøse hensyn overføres på jordiske forhold, går det galt, hvad fremgår med tydelighed af ulands- og miljøpolitikken. Omvendt går det med samfundets konfliktløsning, der fra en kvasireligiøs autoritetsudøvelse regressivt er vendt tilbage til de oprindelige gensidige former gennem voldgift til mægling, som er blevet almindelig både i private og offentlige sammenhænge.

Det vanskeligste at tilgive andre er, at man har gjort dem uret, det næstvanskeligste, at de har gjort én en tjeneste.

I begge tilfælde skylder man dem nemlig noget, en undskyldning, en gentjeneste eller i det mindste taknemlighed, hvis retfærdigheden skal ske fyldest. Derfor er det bedste grundlag for et varigt venskab netop den gensidige fordel. Misundelsen er således retfærdighedens onde tvillingebroder, idet den tilsigter at nivellere andre, når man ikke selv kan blive større.

Ligheden er retfærdighedens grundlov: Lige tilfælde behandles lige, lige for lige, skyld og straf, ydelse og vederlag. Siden de ældste tider har gensidigheden været kontraktens grundlag og kriteriet for dens forbindende kraft, idet en mindre eller mangelfuld ydelse giver ret til et forholdsmæssigt afslag i prisen.

Et islandsk sagn fortæller om et gammelt udflytterægtepar, som sidder og er ved at fryse og sulte ihjel, da en gammel troldkælling kommer forbi. Manden inviterer hende indenfor, men hun har lugtet lunt og afslår invitationen, hvorefter manden griber hende, slæber hende ind og tilbyder hende en skefuld grød, som hun nægter at spise, hvorefter hun bliver tvangsfodret. Troldkvinden er mere røget, end han er speget, hun styrter ud og brækker grøden op igen og er fri!

Anekdoten kan hjælpe til at gennemskue motiverne til mange af de ukaldede tjenester, der som oftest primært er en ansøgning om en gentjeneste. Enhver rosiflengius og Tartuffe mestrer snylteriets teknik, som består i overdreven ros og taksigelse, overdreven omsorg og tjenstvillighed, som de fleste hæderlige og uskyldige mennesker er forsvarsløse imod. Hvordan skulle dette pæne menneske dog kunne tillægges så lave motiver? Sådan som man også siger om bedrageren.

De fleste vil jo så gerne se det bedste i deres medmennesker og da specielt i deres kære, hvilket da også oftest er velbegrundet og fornuftigt, men engang imellem går det galt, når man ikke tillader sig at være kritisk, men på forhånd indigneret afviser muligheden for misbrug.

Hvad er det for en psykologisk kraft, som presser os til at anerkende forpligtelsen over for andre, selvom den hyklerisk bliver kamufleret som menneskekærlighed? Hvad er det, som får os til at prioritere retfærdigheden så højt, at vi tåler de største lidelser uden at kny, mens uretfærdigheden får os til at lægge os ned og gøre os vanskelige, som den antikke græske historiker Thukydides gjorde opmærksom på i sine frontberetninger fra den store peloponnesiske krig?

Vi ved fra antropologien, at der her (formentlig) er tale om et natur- og ikke et kulturfænomen. Man har beretning om meget afsides og primitive stammer, som "aftaler" byttehandel ved at man gensidigt lægger sine ting i stigende mængde, indtil en af parterne fjerner modpartens. Så er det altså gået lige o-p - op!

"Penge" kommer af latin pecunia, som betyder okse og viser tilbage til den fortid, da al handel var byttehandel, indtil man fandt ud af, at afløse naturalierne med en symbolsk "værdimåler", et ædelmetal, som blev afvejet på en vægt. Hos romerne har det nok oprindeligt været kobber, eftersom de ældste kontrakter var "*per aes et libram*" (kobber og vægt), senere da kobberet blev for almindeligt, blev det afløst af sølv og guld.

Det er ingen tilfældighed, at vægten spiller en betydelig rolle, eftersom vægten fra de ældste mellemøstlige kulturers tid er retfærdighedens og dødens symbol. Det var nemlig en del af den ægyptiske-babylonske-jødiske mytologi, at de gode og onde gerninger bliver afvejet mod hinanden på vægten, som derfor også i den babylonske astrologi symboliserer efteråret, der er ensbetydende med Solens begyndende død ved efterårsjævndøgn med senere genopstandelse ved påske og forårsjævndøgn.

Det hører med til den astrologiske historie, at jordaksen i den græske højkultur havde flyttet sig fra Vægtens til Jomfruens stjernebillede, eftersom den flytter sig et stjernebillede for hver 1700. år. Grækerne var imidlertid allerede dengang meget pragmatiske og anbragte Vægten i Jomfruens hånd, hvorefter man havde skabt rettens gudinde, i den græske mytologi, Dike, som i Rom blev til Fru Justitia. Det er så hende, der i oplysningstiden i 1700-tallet får bind for øjnene, ikke fordi retfærdigheden ligesom kærligheden gør blind, men fordi retfærdigheden ikke kender forskel på rig og fattig, stor og lille, sådan som de nye "menneskerettigheder" krævede det.

For nu at vende tilbage til grækernes forestillinger om ret og retfærdighed, er det karakteristisk, at *isonomi* (lige tilfælde behandles lige) og *epieikaia* (billighed) blev det grundlag, som senere romersk og europæisk ret blev bygget på: På den ene side er reglen nødvendig af hensyn til retssikkerheden, på den anden side er billigheden nødvendig af hensyn til den konkrete rimelighed og fornuft (*jus et justitia* sagde romerne, *pax et justitia* sagde middelalderens kirke, *ret og retfærdighed* siger vi i dag).

De ældste vidnesbyrd om retfærdighedens pleje i den græske kultur, er en afbildning af Dike på et skildpaddeskjold, som viser hende som mægler i den homeriske strid mellem Achilles og Hector, som er blevet uvenner og dermed forsinker krigen mod Troja. Dike kaster sin stav mellem de stridende parter for derved at skille dem ad, sådan som vi ser det på fodboldbanen, når dommeren (og medspillerne) kommer farende for at adskille to modspillere, der er kommet op at toppes. Denne stav er formentlig også ophavet til det senere scepter, som symboliserer en væsentlig del af kongemagten, der netop er *at* føre sværdet, *at* beskytte kirken og *at* skabe fred og retfærdighed.

Mæglingen er den ældste form for civiliseret retspleje, idet den er det første skridt bort fra den ældste slægtshævn, som vi kender den bl.a. fra de islandske sagaer, hvis tid står på overgangen mellem den gamle og den nye tid, hvor tingsforhandlingen netop består i en mæglende indsats fra tingfolkets side, men også i den magtdemonstration, som et stort og kraftigt følge er.

Senere udviklede tingsforhandlingerne sig, ligesom den romerske retspleje, til en slags voldgiftsinstitution, hvis fastsættelse af afløsningssummer for hævn i tilfælde af krænkelser efterhånden udviklede sig til almindelige bødetakster. Det er først med den centrale samfundsmagt, at "staten" overtager konfliktløsningen og afgør sagerne ved domstole, der skal handle i overensstemmelse med loven.

I den nyeste tid har vi set, at de gamle metoder bliver genoplivet, eftersom det bliver for langsomt, for dyrt og for ubekvemt især i forretningsforhold at benytte sig af domstolene. Et af tidens varme emner er netop dommernes brug af deres tid på voldgiftssager til skade for deres embedsopgaver, hvorefter den lange berammelsestid, som er en vigtig grund til valget af voldgift, bliver endnu længere. Mægling eller "mediation" er et endnu nyere modefænomen, som gennem forhandling både forebygger og løser konflikter i de moderne "netværk". Så er vi rykket tilbage til start!

Det er altså stærke kræfter, der river i os, når vi beskæftiger os med ret og retfærdighed. I en bog om krigens anatomi, har forfatterinden (Barbara Ehrenreich, *Blood Rites*, se Anne Knudsen i Weekendavisen den 5/9 1997) søgt sin inspiration ikke i aggressionen, som dog må siges at være hævnens og dermed den ældste "retsplejes" udspring (Vreden Gudinde besyng, som greb peleiden Achilleus ...), men peger i stedet på ofret, som den religiøse ydelse, hvormed vi stiller gudernes vrede.

Det karakteristiske for ofret er, *at* det ikke er rationelt, *at* det ikke er forholdsmæssigt, og *at* det altså er uretfærdigt. Adam skal ofre Isak, men slipper med et surrogat i form af et “offerlam”. Men germanerne ofrede hele deres krigsbytte, som vi ser det i Illerup Mose, ligesom Tollundmanden og andre moselig må opfattes som menneskeofre, som kendes i mange andre primitive kulturer. I nutiden har ulandshjælpen og andre veldædige foranstaltninger den samme religiøse karakter af offer, hvor det ikke er forholdsmæssigheden og gavnligheden, som er afgørende. Kritikken af ulandshjælpen går på, at den er irrationel, uprofessionel og virkningsløs, det er med andre ord ikke resultaterne, men ofret, der tæller.

Det er utvivlsomt, at retten og retsplejen har religiøse rødder, og at kongerne oprindeligt havde både religiøse, krigeriske og retlige opgaver (men ikke lovgivende). Det ser man blandt andet også af den udbredte brug af “gudsdomme” (jernbyrd, duel) og ed i den ældre retspleje. Alligevel må vi holde fast ved, at civilisationen fra de ældste tider har virket i retning af, at den blinde og irrationelle hævn og offer afløses af et ligheds- og forholdsmæssighedskrav af retfærdigheden. Den gammeltestamentelige retfærdighed: øje for øje og tand for tand er i en historisk sammenhæng ikke en streng og grusom reaktion, men en civiliserende begrænsning af den primitive og religiøse hævn.

II. SAMFUND OG STAT

Gidselmetoder

Lastbilchaufførerne blokerer grænseovergange og havne for at opnå et større skattefradrag. Det er de samme afpresningsmetoder, som i en større målestok anvendes af deres franske kolleger.

Ligesom mæslinger er afpresnings- og gidselmetoder yderst smitsomme, alt efter som de giver pote. Erfaringerne fra 70'erne maner derfor til tilbageholdenhed, idet det der begyndte som studenter-happenings endte med at blive alles krig mod alle i kampen om statens udgifter, som jo er privates indtægt. Det var ikke alene de militante fagforenings- og formandsinitiativer, der demonstrerede og blokerede, men langt ind i såkaldt borgerlige kredse bredte smitten sig med mælkestrejker og traktorblokeringer af broer og veje.

Gidselmetoderne har gennem historien været en nedrig, men lønsom indtægtskilde for konger og lokale røverbaroner, mens de i nyere tid har haft succes ved flykapringer og lignende dramatiske begivenheder. Metoderne har som bekendt i de senere år også været anvendt som afpresning til finansiering af forskellige mellemøstlige og sydamerikanske guerillabevægelser.

Den almindelige lære af gidseltagningens historie har næsten entydigt været, at man ikke forhandler med den slags forbrydere, fordi enhver svaghed i det enkelte tilfælde er en invitation til de følgende. Epidemien kan tages i opløbet ved en konservativ behandling med antistoffer, der helbreder sygdommen uden at slå patienten ihjel.

I de enkeltstående gidseltagninger af børn og voksne kan det være svært at fastholde princippet om ikke-forhandling, men når det drejer sig om almindelige sammenstød mellem politiske gruppeinteresser som den foreliggende, ville det både være dumt og uretfærdigt at give køb over for afpresserne.

For en gangs skyld har vi en slags sympati for skatteministeren, når han fastslår, at skattepolitikken ikke afgøres på landevejen, men i Folketinget.

En lukrativ forargelse

En massemorder blev engang spurgt, om det ikke havde været svært at slå så mange mennesker ihjel. Efter et øjeblikks eftertanke rystede han på hovedet og svarede: "Det var den første, der var den svære, resten kom helt af sig selv!"

Denne anekdote melder sig ved beretningen om, at alle gode juridiske kræfter nu er ved at falde over hinanden i forargelse over folketingets Tvind-lov, som ikke alene strider mod grundloven, men også mod menneskerettighederne. Man kan i den anledning spørge sig om, hvor alle de kære mennesker var henne, dengang folketinget vedtog sin første særlov? Hvordan kan det være, at det netop er Tvind-imperiet, som bliver genstand for så megen juridisk omsorg?

Dengang folketinget under anførsel af de ellers så gode og retfærdige radikale vedtog den første særlov, fordi regeringen ikke ville give asyl til en gruppe udlændinge, hvis ansøgninger var blevet afvist af flygtningenævnet, og de derfor havde besat en kirke, skortede det ikke på juridiske støtteerklæringer. Der var tale om begunstigelser og ikke begrænsninger, sagde man, som om det skulle gøre nogen forskel i forhold til grundlovens § 3, som giver regeringen eneret på at administrere folketingets love.

Er folketinget ikke tilfreds med regeringens førelse, anviser grundloven den rette sanktion i form af et mistillidsvotum til ministeren eller til regeringen; men det ønskede specielt De radikale at undgå, fordi de har tradition for både at være i regering og i opposition på samme tid. Men ingen kan på én gang blæse og have rent mel i munden!

Regeringen stak særloven i vestelommen i stedet for at udskrive folketingsvalg, selvom man dengang mente, at loven var grundlovsstridig. Allerede derved kan man sige, at folketinget enstemmigt har etableret en forfatningsretlig sædvane, som så må være bindende for domstolene. I hvert fald må folketingets senere adfærd tages som udtryk for accept af en sådan retssædvane gennem flere efterfølgende særlove: Thy-loven, som lovliggjorde Thy-lejren, Rocker-loven, som begrænsede bestemte gruppers frihedsrettigheder, og nu altså Tvind-loven, som undtager visse skoler fra statsstøtte.

Når man er kommet om bord i en rutschebane, kan man ikke stå af undervejs, men må fortsætte til den bitre ende. Man kan ikke holde kæft og ej heller blive moralsk forarget med tilbagevirkende kraft. Man skal sige til i tide og siden tie stille. Ellers fanget bordet, selvom der denne gang må være flere penge på det eller i pengetanken til fremme både af den retlige og den moralske forargelse!

Man kan ikke vælge forargelsen i overensstemmelse med de lysthavendes værdidomme!

Markedsvilkårene i udvikling

For 25 år siden var der ikke noget, der hed miljøret, forbrugerbeskyttelse og produktansvar. Ordene "miljø", "forbruger" og "produkt" fandtes vel i sproget, men havde en anden betydning. Miljø havde en abstrakt social betydning (man kunne komme fra et godt miljø), medens det, vi nu forstår ved "miljø" i betydningen "miljøbeskyttelse", kaldtes hygiejne; den første lov om miljøbeskyttelse var resultat af et kommissionsarbejde i '60erne om "offentlig hygiejne".

Det er netop 25 år siden, EF's landbrugskommissær Sicco Mansholt udsendte det "manifest, som indvarslede den fremtidige industri- og landbrugspolitik i fællesskabet" med fremhævelsen af dens økologiske konsekvenser. Før den tid havde man en række love om regulering og planlægning af fast ejendom, vandløb m.v., medens naboretten regulerede de retlige konflikter om nabogener: lugt, støj, røg, "møg" og beplantning.

I '60erne opstod problemer med olieforureningen. På havet løste man problemerne med en international ordning, som pålagde tankskibsfarten et objektivt erstatningsansvar for olieudslip (1969) (efter Torrey-Canyon-ulykken 1967), i 1971 overbygget med en international fond til betaling af sådanne skader, finansieret af olielasterne. Allerede dengang var der nemlig diskussion om, hvorvidt skaderne var "søskader" eller "produktskader", således at den endelige løsning blev en kombineret finansiering gennem søforsikringen og oliepriserne. På landjorden førte dels utætte jordtanke og dels Simmersted-ulykken med en væltet tankvogn til en række administrative foranstaltninger, som kulminerede med miljøloven og et strengt ansvar for miljøskader og forurening (1973).

"Produktansvar" var nemlig en anden nyskabelse i industrien og den fælles europæiske industripolitik. Før den tid talte man om ydelsens "farlige egenskaber", som kunne give købere en ret til erstatning, medens produktansvaret kan gøres gældende også af andre, der påføres skader på person eller ting af defekte produkter, og dette ansvar er nu ifølge et EU-direktiv fra 1989 et objektivt ansvar.

Samtidig er ansvaret for fejl begået af udøverne af særlige professioner blevet skærpet, således at det ikke længere er lægens patienter, advokatens eller revisorens klienter o.s.v., der skal bevise, at der er begået en fejl, men professionsudøveren, der skal sandsynliggøre, at han ikke har begået nogen fejl. Desuden er flere og flere erhvervsgrupper blevet omfattet af dette særlige "professionsansvar": arkitekter, revisorer, ejendomsmæglere og banker bliver nu i stigende omfang gjort ansvarlig for dårlig rådgivning.

Specielle love har indført vidtgående erstatningsordninger for patienter på offentlige og private hospitaler (patientforsikringsloven) og for skader med lægemidler (lægemiddelloven), som tillige lempes på beviserne for årsagsforbindelsen mellem behandlingen og bivirkningerne. Højesteret fritog i blødersagen medicinalfabrikken for ansvar for "udviklingsskader" (den sent kendte varmebehandling), medens lovene medtager ansvar også for visse nye behandlingsmetoder og bivirkninger, når de dog generelt var kendte og "rimelige".

Igennem flere år har man i EU-systemet arbejdet med et skærpet ansvar for "tjenesteydelser" i al almindelighed, selvom arbejdet ikke har karakter af en særlig professionel sagkundskab. De danske myndigheder har foreløbig afvist en så vidtgående udvidelse af området for et skærpet erstatningsansvar; men udviklingen går overalt i denne retning, dels fordi erhvervslivet i stigende grad består af komplicerede processer, som kræver en specialiseret faglig uddannelse, og dels fordi forbrugerne kræver større og større tryghed.

I 1972 skrev jeg en festskriftartikel om den danske kontrakts- og erstatningsret, hvori jeg forudså, at forbrugerbeskyttelsen ville komme til at dominere fremtidens køberetlige retsstilling, medens den traditionelle køberet mellem forretningsdrivende ville blive reguleret af almindelige

kontraktsvilkår inden for de enkelte brancheområder (industri, grovvareromsætning m.v.) med voldgiftsklausuler, som af praktiske grunde holder disse retsopgør uden for det officielle retsvæsen. I begyndelsen af '70erne nedsatte man forbrugerkommissionen, som førte frem til markedsførings- og forbrugerklagenævnsloven med forbrugerombudsmanden på den offentligretlige side og aftalelovens § 36 om civilretlig ugyldighed af "urimelige" kontraktsvilkår (1975) og forbruger købeloven (1979).

Medens det 19. århundredes privatret var præget af en individualistisk retsopfattelse, som korresponderede med en strategisk ligevægt i parternes sociale stilling, ændredes dens jævnbrydighed i slutningen af århundredet med den tekniske udvikling og modstillingen af kapitalkoncentrationen og dannelsen af en magtesløs arbejderklasse. Det var denne erkendelse, som førte Karl Marx og andre arbejderledere til at arbejde for organisering af arbejderne i fagforeninger og for kollektive overenskomster med hovedorganisationernes faglige voldgiftssystem.

Medens arbejdsgiverne og arbejderorganisationerne fra århundredskiftet afbalancerede hinandens interesser, var forbrugerne som sådanne i stigende grad "retsløse", idet de på grund af komplikationsgraden af de moderne produkter ikke længere var i stand til at sikre sig mod dårlig kvalitet eller tyngende kontraktsvilkår, fordi den moderne masseproduktion krævede en tilsvarende ensartet masseafsætning. Med den teknologiske revolution efter 2. Verdenskrig og den stigende velstand blev afstanden mellem producenterne og forbrugerne større og større, og sidstnævnte udviklede sig til "konsumenter", der på grund af deres "umyndiggjorte" tilstand stiller ubegrænsede krav til de falbudte produkters kvalitet og sikkerhed, som de ikke har mulighed for eller evne til at bedømme på egen hånd. Der må være nogen, som er ansvarlig, bliver den folkelige indstilling til ubehagelige konsekvenser og skader ved livet i det moderne velfærdssamfund.

Det er ikke tilfældigt, at produktansvaret i videste forstand udvikledes i USA inden for den sektor, som kaldes "food and drugs", og derfra bredte sig til andre brancher og til andre lande. Det har derfor været en nødvendighed for de europæiske markedsdannelser (EU) at foregribe og kanalisere denne udvikling ind i faste rammer, som ligestiller erhvervslivet i de enkelte lande.

"Den politiske forbruger" er på én gang udtryk for den svaghed og den styrke, forbrugeren har fremelsket i de seneste år. På den ene side er der tale om den totale almuegørelse, når den konkrete forbruger vil gøre sig til samfundspolitiker, på den anden side er der tale om en faretruende magtdemonstration af de politiske demagoger, som manipulerer den dannede almenhed til at tro, at den udøver en nærdemokratisk funktion, når den i virkelighedens verden tjener de små politiske minoriteters interesser ved ad følelsens vej at lade dem opnå det, de ikke kan opnå ad fornuftens.

Nymarxisterne vidste, at de ikke kunne vinde magten ad parlamentarisk vej, hvorfor de valgte den lange vej gennem institutionerne som den strategi, der nu har placeret dem som magthavere. Alene miljøministeriets ekspansion og enevældige magt over os alle i økologiens og de grønne bevægelser navn er kendetegnende; men børnenes vej gennem miljøbevidste institutioner, skoler og journalisthøjskoler har frembragt den politiske forbruger, der stik mod al sund fornuft og erfaring sammenblander økonomi og politik. Nu troede vi ellers, at den kommunistiske politiske økonomi havde spillet fallit over for markedsøkonomien; men nu kan de "kritiske" forbrugere begynde forfra med at pille ved pengemaskinen.

Vi må håbe, at erhvervslivet lærer at snakke almuebevægelserne efter munden og på den måde kvæle dem i en repressiv tolerance, som virkede så godt mod nymarxismens hærgen i '70erne. Revolutionens børn sidder imidlertid på alle samfundets og kommunikationens nøgleposter, således at kampen vil blive lang og hård. Skønt mange af datidens nymarxister har ladet sig omvende til nyliberalister, vil de stadig i deres hjerter nære den teknologiangst og fjendtlighed over for penge, der ikke er renvasket gennem offentlige kasser, at de kan være farlige for sig selv, men især for den nye almue, der vel har lært at læse og skrive, men dog er forblevet en irrationel almue.

Den politiske forbruger

Den politiske forbruger er farlig for den sag, han tjener, især når den angår menneskerettighederne i Kina og Iran.

Den metode, der anvendes, er nemlig mere i slægt med fjendens end med den civilisation, han påstår at fremme. Den politiske forbrugers mentalitet er beslægtet med den totalitære ideologi, han siges at ville bekæmpe. Moralisten tager altid hovedet under armen i sit bedrevindende korstog mod anderledestænkende.

I stedet for at bruge hovedet til at tænke med lader han følelsen af retfærdig harme løbe af med sig. "Og vil du ikke være min broder, slår jeg hovedet ned i maven på dig", sagde Goethe, der kendte menneskesindets skjulte kringelkroge.

Vi behøver kun at sige "Brent Spar" eller "babysæler" og at tænke på statsministerens stumpe cykelhjelm for at forstå, at der er tale om en demagogisk appel til følelsen, sådan som kritikerne sagde om det antikke græske torvedemokrati. Vi har stadig i frisk erindring det kommunistiske "folkedemokrati" og de kommunistiske "folke-domstole", som netop var "de højttalendes terror".

Den europæiske civilisation er grundlagt i renæssancens vesteuropæiske byer i ly af kampen mellem kirke og konge, hvor der blev plads og råd til individet, som fik sin pris og dermed sin ret, og hvor handel og søfart skabte fordelagtige forbindelser mellem borgerne. Denne individualistiske menneskeopfattelse med dens tro på frihed og ret førte i 1700-tallet frem til den kapitalistiske markeds mekanisme, som forudsætter, at individernes egen stræben efter lykke fører til den største lykke for samfundet.

Den økonomiske liberalisme fører uvægerligt til det politiske demokrati, eftersom de er to sider af samme sag. Derfor er det på længere sigt umuligt for de asiatiske kulturer at skille økonomi og politik. Indtil moderne tid har de været baseret på en kollektiv ideologi, hvori individet ikke har egen værdi, men kun betydning som redskab for helheden. Bl.a. fordi religion og verdslig magt altid har været forenet, har pligten og ikke retten været den herskende værdi - pligten til at adlyde. Begreber som individ, skyld, samvittighed og barmhjertighed findes ikke, kun pligt, ansvar, skam og foragt for de svage.

Det siger sig selv, at vesteuropæisk moraliseren og bedrevinden i sådanne kulturer vil virke som benzin på det bål, man foregiver at ville slukke. Man sår en ild og høster en brand, fordi den lille elite, som forstår, hvad det drejer sig om, vil opfatte den europæiske moralisme som krænkende og hyklerisk, idet man i historien kan finde gode eksempler på fortidige krænkelse af menneskerettighederne i form af slaveri og koncentrationslejre. Det overvældende flertal forstår overhovedet ikke, hvad sagen drejer sig om, fordi man har travlt med at overleve og i øvrigt aldrig har kendt andet end traditionens varme tryghed.

Derfor er den "kritiske dialog" med kineserne utvivlsomt et bedre redskab til at fremme menneskerettighederne end en moraliserende konfrontation, der i bedste fald forsinker den økonomiske udvikling og den markedsøkonomi, som er individualismens og menneskerettighedernes dæmon, der på lidt længere sigt indvendigt fra arbejder for det politiske demokrati, som er barn af det økonomiske demokrati. Det har japanerne allerede måttet sande, og det vil kineserne også gøre som sande praktikere, når tiden er moden.

Lad os derfor ikke frygte, at kineserne opsluger Hongkong til sommer, men i stedet sætte vor lid til, at Hongkong inden længe vil opluge hele Kina!

Ministeransvar

Jens Peter Christensens disputats angår et højaktuelt emne, idet den handler om ministres ansvar. Det følgende er ikke en anmeldelse af afhandlingen, som endnu ikke er forsvaret. Ifølge reglerne skal afhandlingen offentliggøres en måned før forsvaret, for at almenheden kan få lejlighed til at efterprøve både kilderne og konklusionerne, og for at give uafhængige sagkyndige mulighed for offentligt at opponere. Det offentlige forsvar er fundamentet for den akademiske frihed og garantien for sandhed og kvalitet. Det offentlige forsvar kan ofte forekomme at være en ren paradeforestilling, men kun fordi offentlighedsprincippet her ligesom i retsplejen forhindrer ethvert forsøg på svindel og fusk.

Bogen behandler en række "skandalesager" fra de senere år og konkluderer på den baggrund, at parlamentariske undersøgelser ikke er sagen, og at rigsretten heller ikke er et egnet instrument, men at dommerundersøgelser med urette er blevet diskrediteret. I alle tilfælde henviser forfatteren til det nære forhold mellem politikerne, i hvert fald i sådanne spørgsmål som i højere grad gør dem til kolleger end til kontrollanter. Derfor ender parlamentariske undersøgelser oftest i uklarhed og handlingslammelse, mens rigsretssager er så tunge og så politiske, at de ikke rejses, medmindre der er en sikker politisk forventning om domfældelse. Derimod er dommerundersøgelser en farbar vej, siger forfatteren, og ikke blot som en opklarende men også som en "bedømmende" instans.

Forfatteren afviser kritikken af en "bedømmende" undersøgelsesret med den formelle begrundelse, at den netop ikke *dømmer*, hvilket forbydes af Grundloven (§ 61). Han mener tilsyneladende også, at det er politikerne, der med justitsministeriets støtte har grundlagt denne fortolkning af Grl. § 61 for at forbeholde politikerne den afgørende politisk/retlige bedømmelse og konsekvens. Forfatteren synes imidlertid at have overhørt højesteretspræsidentens advarsel mod bedømmende dommerundersøgelser.

Advarslen har den principielle og generelle karakter, at domskonklusioner ikke er logiske slutninger fra et sæt objektive præmisser, men derimod beslutninger truffet af enkeltpersoner, der hver især har deres individuelle ejendommeligheder, som imidlertid afbalanceres i en kollegial domstol. Netop dommerundersøgelsen i tamil-sagen viste med al tydelighed svagheden ved den enkelte persons juridiske bedømmelse af samspillet mellem ret og politik.

Den overhåndtagende retliggørelse af politiske konflikter hænger sammen med det fragmenterede politiske system og samspillet med de lige så populistiske medier, der forskyder tyngdepunktet fra den vanskelige politiske prioritering af konkrete og almene interesser til moralske og retlige anliggender. Som forfatteren skriver, betyder denne omformulering af problemerne en tilbøjelighed til at rette opmærksomheden mod embedsmændene, som gøres til gidsler for politikernes legaliserende manøvrer.

I stedet for at lade sig aflede af politikernes forsøg på at eliminere det politiske ansvar og forskyde og forsinke dette ved hjælp af "retlige" undersøgelser, burde man hellere insistere på, at politiske konflikter skal løses med politiske midler. Det er rigtigt, at den nyere parlamentariske historie ikke kender eksempler på mistillidserklæringer til ministrene, selvom Anders Fogh Petersen og Ole Stavad frivilligt gik af på grund af "sager". I palæstinenser-sagen vedtog oppositionen til al overflødighed en særlov, da den ikke kunne overtale ministeren til at tilsidesætte flygtningenævnets afgørelse, for at De radikale kunne blive fri for et folketingsvalg.

Et egentligt retligt ministeransvar vil derfor kun undtagelsesvist blive rejst, og forfatteren har utvivlsomt ret i, at rigsretten ikke bare er et tungt men også et betænkeligt redskab, eftersom folketinget både er lovgiver, anklager og dommer. Rigsretten havde sin særlige mission ved overgangen fra enevælde til demokrati, mens den i dag er utidssvarende og stridende mod almindelige

retsprincipper. Højesteret vil (som forfatteren mener) være et bedre egnet forum, idet rigsadvokaten, og ikke folketetinget, må tage stilling til, om der skal rejses tiltale, altså efter retlige og ikke som i rigsretssager efter politiske hensyn.

Så langt som muligt må man holde skæg for sig og snot for sig, hvis man virkelig ønsker at opretholde magtadskillelsen i Grundlovens § 3.

Multietnisk samfund?

Beklageligvis er debatten om udlændingepolitikken det seneste par år døet hen, dels som følge af en midlertidig nedgang i strømmen af fremmede og dels på grund af en vis træthed i medierne.

Det er en skam, at en fornuftig debat er blevet vanskeliggjort af den omstændighed, at det har været Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti, som stod for kritikken af den liberale flygtningepolitik. Vi husker, at Niels Helveg Petersen i sin tid sukkede over, at det i '70erne var Fremskridtspartiet, som stod for en fornuftig skattepolitik, idet det derved blev umuligt for Det radikale Venstre at indtage denne holdning.

Desværre gentager historien sig med flygtningepolitikken, som De radikale har stået fadder til, og som de har været mentalt afskåret fra at revidere, dels på grund af Fremskridtspartiets og Dansk Folkepartis kritik og dels på grund af de politiske krumspring omkring tamil-sagen og formandsskiftet i Socialdemokratiet. Tamil-sagen udsprang jo af den ændring af flygtningelovens regler om familiesammenføring, som De Radikale med hjælp fra Dansk Flygtningehjælp fik presset igennem folketingset i 1984 med de ulykkelige følger både for flygtningepolitikken og for folkestyret, som tamil-sagen fik.

Vi ved fra en ny disputats, at tilstrømningen af udlændinge voksede eksplosivt efter 1984-loven og især strømmen af familiesammenføringer specielt af tamiler i Danmark. Anker Jørgensen indledte forløbet med at forlange en omprioritering af flygtningestrømmen til gunst for de reelle flygtninge, men anbefalede en administrativ løsning uden lovændring. Dermed ville sagen være blevet afdramatiseret, hvis ikke der nogle måneder senere var opstået konkurrence om posten som folketingsformand mellem Anker Jørgensen og Ninn Hansen, og Socialdemokraterne derfor trak tæppet væk under den politiske konsensus om det administrative indgreb.

De radikales særlov for de afviste palæstinensiske asylansøgere skabte endnu større problemer for den folkelige accept af flygtninge, der hidtil havde været velkomne, fordi de som regel var ægte flygtninge og kom fra kulturer, som ikke var afvigende, og derfor var lette af integrere i det danske samfund. De seneste års flygtninge er derimod kommet fra fjerne lande og afvigende og ofte primitive kulturer, som har gjort integreringen næsten umulig og har øget befolkningens frygt for et multietnisk samfund, som man kender det fra USA og til dels fra England, hvor man har oplevet følgerne i form af social uro og en samtidig uvilje mod at investere i en egentlig velfærdsstat.

Velfærdsstaten kan betragtes som en gensidig forsikringsordning, der består i betaling af præmier i form af skatter til fælles sociale ordninger i forventning om, at andre deltager på lige fod. Snyderi med præmierne bryder man sig ikke om i forsikringsverdenen, og indstillingen til fremmede, som ikke har og ikke vil kunne bidrage til forsikringsordningen, bliver lige så negativ. Den amerikanske samfundskritiker Christopher Lasch advarede af disse grunde Europa mod frivilligt at skabe sig de problemer, som USA var født med!

Nu er sagen aktualiseret i dobbelt forstand, dels i form af den overvældende kriminalitet hos udlændingene, hvor især gambianerne topper med 20-25 %, dels i form af integrationsproblemer med de tusinder af helt kulturfremmede somaliere, som desuden åbenlyst snyder med familiesammenføringerne. Man bør af nødvendighed tilslutte sig den europæiske ordning, tilpasse de danske regler til Europas samt først og fremmest ophæve de liberale regler om familiesammenføring. I langt de fleste tilfælde ville det være rimeligere (og muligt) at sigte på en sammenføring i hjemlandet eller et land, som er nærmere i geografi og kultur.

I det hele taget er problemet det, at de oprindelige konventioner om flygtninge fra efterkrigstiden ikke forudså de nuværende muligheder for at rejse den halve verden rundt for at finde det ideelle asylland; det var ikke meningen, at asylsøgere selv skulle kunne vælge.

Det er derfor, vi i fællesskab med Europa og verden må tilpasse reglerne til virkeligheden, sådan at vi undgår den store folkevandring mod Europa til stor skade, dels fordi det er en for kostbar, ulige og derfor uretfærdig ulandspolitik, og dels fordi en ukontrolleret tilstrømning enten kan nedbryde de vestlige velfærdsstater eller skabe en reel og ubehagelig racisme i Europa.

Meningsdannelsen

Georg Brandes mente, at skadefryden er de danskes nationale form for livsglæde. At påstanden rækker videre og nærmer sig det almenmenneskelige, fremgår af den tyske pendant: Von Freude ist Schadenfreude immer die beste! Oprindeligt talte Georg Brandes om misundelsen. En anden udbredt dansk version udtrykker samme almenmenneskelige erfaring: Eget held er godt, men andres uheld er heller ikke så dårligt!

Georg Brandes havde oprindeligt i en artikel om P.S. Krøyers kunst talt om misundelsen som en vigtig drivkraft og med den senere vending peget på det nære slægtskab mellem de to motiver til menneskelig aktivitet, og den er den negative variant af den positive følelse, vi plejer at kalde retfærdighed: At lige tilfælde skal behandles lige efter en almindelig regel.

Lige siden antikken har det stået klart, at denne retfærdighedstrang er et af menneskets vigtigste behov. Historikeren og krigskorrespondenten Thukydides gjorde under den græske peloponnesiske 30-års krig o. 400 f.K. den for ham overraskende erfaring, at menneskene gudhengivent kunne tåle sult, afsavn, undertrykkelse og smerte, hvorimod enhver uretfærdighed fik dem til at reagere på det voldsomste.

Lighedsideen var i det hele taget levende i datidens Athen, hvor demokratiet blev forsvaret af Aristoteles med den begrundelse, at man kun derved sikrer, at der tages hensyn til alles interesser. Det siger sig selv, at en sådan demokratisk styreform kræver, at alles interesser kan komme til orde i en offentlig debat, og derfor forudsætter ytringsfrihed.

Demokratiets åndelige fædre i 1700-tallet anså dette styre for at være "den fornuftige debat blandt oplyste personer". Avisen var det "underretningsmiddel" (avis = underretning), datidens åndelige elite benyttede til udveksling af meninger. Trykkefriheden var derfor også overalt et vigtigt element i det katalog af "menneskerettigheder", den radikale borgerlige revolutionære bevægelse opstillede.

Endnu i nutiden har sociologer som Jürgen Habermas og mange andre med ham villet beskrive samfundet som "kommunikativt", "diskursivt", "autopoietisk" og andre fine udtryk for at udtrykke deres tilslutning til nærdemokratiske systemer, hvor man taler sig til rette, indtil man når til enighed (consensus). Indimellem har man godt nok vidst, at politik er andet og mere end snak (selvom man af og til kan komme i tvivl!), idet den også er en kamp mellem forskellige interesser, der afgøres ved en afstemning i parlamentet eller byrådet. Ja, indimellem stemmer man endog med fødderne.

Retsstaten var begrundet i forestillingen om, at hensynet til individerne og til samfundet skal afstemmes gennem prioritering af de konkrete interesser og de langsigtede virkninger efter almindelige regler, hvis virkninger individerne kan forudberegne og indrette sig på. Her har sagkundskaben stor betydning som kilde til oplysning om årsager og sammenhænge, mens det i det moderne velfærdssamfund er mere interessant, hvilke konsekvenser begivenhederne får.

I en moderne massekultur har almuen også lært at læse og skrive, men den forbliver almue, siger Frank G. Bengtsson. Det vil sige, at aviserne ikke længere er "aviser" i betydningen oplysningsmiddel, men underholdningsmiddel. Når alle er lige, er alle meninger lige gyldige, hvorfor ligegyldigheden kommer til at herske. Det er ikke længere kvaliteten men kvantiteten, der styrer medierne, idet disse i det væsentlige er reklamefinansierede, og reklamerne købes hos dem med det store oplag, som ikke købes af eliten men af almuen.

Den indignation, som i den seriøse presse styrede debatten, afløses i den populære presse i videste forstand af den vrede, som er konkret og personlig og ikke principiel og sammenhængende. Kort sagt: tidligere tiders kvalificerede debat afløses af en strøm af usammenhængende læserbreve, som hver især giver udtryk for vrede eller utilfredshed uden at sætte den i forhold

til en almindelig sammenhængende politisk ideologi, videnskabelig systematik eller langsigtet regelanvendelse. En mening skal, for at kunne opfylde de nævnte kvalitetskrav, kunne tjene som mønster for fremtidige meningstilkendegivelser om lignende problemer.

Det er beklageligt, når den guddommelige vrede, som griber den indignerende iagttagelse af menneskenes dårskab, reduceres til at være den forkælede eller fornærmede surhed, som ligger bag den småtskårne egoisme eller den pedantiske påståelighed. Det er beklageligt, når pressens udvalg af meningstilkendegivelser ikke sker ud fra en kvalitetsbedømmelse - såvel i henseende til indhold som form - men ud fra den "demokratiske" (eller opportunistiske), at "alle skal have lov til at komme til orde", hvorfor der i hvert fald ikke er plads til en meningsudveksling, som rækker ud over en meningstilkendegivelse og et svar derpå.

I stedet har enhver avis med respekt for sig selv ansat en "politisk kommentator", der på læsernes vegne debatterer og sætter tingene på plads, på samme måde som enhver bank for 10-20 år siden havde sin "cheføkonom" til at udtale en uforgribelige mening om dollarkursen og obligationsrenten. Fænomenet ophørte af sig selv, da det gik op for befolkningen, at man derigennem fik lige så god oplysning om virkeligheden, som når man sætter en journalist til at interviewe en journalist, der interviewer en journalist osv.

Sådanne forsøg på fra pressens side at monopolisere debatten er lige så forståelige og uacceptable som journalistens brug af sagkyndige, ikke til oplysning af læserne men til bekræftelse af den historie, han allerede har skrevet. Journalisten er i nutidens nærdemokratiske samfund ikke virkelighedens ydmyge tjener, men derimod dens uindskrænkede herre, der vælger og vrager mellem kendsgerninger og eksperter, indtil han finder dem, der kan fortælle den historie, han hele tiden gerne har villet fortælle læserne, for at de kunne få lyst til at købe hans avis, som nu ikke længere er en avis, men et dagblad.

Amsterdam

Der er visse ting, der er for betydningsfulde til, at man kan overlade dem til en folkeafstemning.

Derfor kan der ifølge Grundloven ikke begæres folkeafstemning om bl.a. ekspropriationer, skatter og udenrigspolitiske anliggender. Desværre blev der i strid med dette princip indsat en subsidiær regel om folkeafstemning om tilslutning til internationale organisationer.

Oscar Wilde indrømmede, at han kunne modstå alt undtagen fristelser, hvilket forklarer forbudet mod folkeafstemninger om skattelove, mens udenrigspolitikken ligger uden for de fleste almindelige menneskers fatteevne. I begge tilfælde er der behov for en veludviklet evne til afvejning af hensynet til de konkrete og personlige interesser og de langsigtede og almindelige samfundshensyn.

I en TV-kommentar til beslutningen om at sende den nye Amsterdam-traktat til folkeafstemning, selvom den kun på uvæsentlige områder afviger fra den med nød og næppe godkendte Maastricht-traktat med de fire danske Edinburgh-forbehold, sagde en kommunikationsekspert, at dette ville være manipulation eller spekulation. Hans begrundelse var den fornuftige, at de færreste ville forstå de meget abstrakte og indviklede sammenhænge, og at en "demokratisk" stillingtagen ville være helt vilkårlig.

I slutningen af 30'erne faldt et forslag til en ny grundlov ved en folkeafstemning, fordi valgdeltagelsen var for ringe til at skabe det nødvendige flertal. I 1953 lykkedes den i '30erne planlagte modernisering af Grundloven med bl.a. afskaffelsen af Landstinget, idet man havde koblet ændringen i loven sammen med en ændret arvefølgelov, som gjorde prinsesse Margrethe og ikke prins Knud til tronfølger. Denne konkrete følelsesladede detalje var efter manges mening både den nødvendige og den tilstrækkelige begrundelse for, at ændringen denne gang kunne gennemføres.

Derfor må man denne gang ty til den især af venstrefløjen ønskede indlemmelsesåbning for østlande som sukker på brødet for at få klemmerne til at glide ned. SF har i denne sag overtaget De radikales nølerposition, også fordi de sidste gang måtte medvirke til en feberredning med navnet "Det nationale Kompromis" for ikke at risikere at måtte få det, som man havde sagt. Indlemmelsen af gamle forbundsfæller i Øst skal kunne legitimere en slags ja til traktaten.

Statsministeren har arbejdet hårdt for at få det til at se ud som om, Danmark har opnået en masse fordele i form af miljø og beskæftigelse og i form af accept af de fire danske forbehold, som i realiteten ikke betyder alverden hverken før eller i fremtiden, bortset fra den af Holger K. Nielsen bittert men inkonsekvent erkendte ulempe, at vi vil komme til at respektere en række beslutninger om økonomi, militær, politi og rets- og flygtningepolitik, som vi ikke får nogen formel indflydelse på.

Statsministeren forlanger derfor påskønnelse for sin indsats, ligesom hin brandmand der blev dekoreret for heltemodig indsats i slukningen af de brande, han selv havde påsat. Da Socialdemokratiet og dets næstformand i sin tid skulle arbejde for vedtagelsen af Maastricht-traktaten, havde han så travlt med i tæt samarbejde med Marianne Jelved at vælte sin formand af pinden, at han ikke havde tid til at overtale sine vælgere til at stemme for EU-traktaten.

Selvom Nyrup stadigvæk skylder Danmark en positiv folkeafstemning, er der alligevel ingen grund til nu at løbe en risiko, hvis det ikke er strengt nødvendigt.

Markedsforbrugerisme

Vi kan ikke på én gang ønske en åben og en fri markedsøkonomi og samtidig tale for en “moralsk” kontrol med dens følger.

Man kan ikke tale fornuft med en bisværm eller argumentere med et tordenvejr.

Man må acceptere, at forbrugeren er Gud, og forbrugerismen er religionen. Det må være erhvervslivets eget ansvar at finde de midler, der skal til, for at imødegå truslen fra de mest ekstreme udslag af forbrugerisme i form af økologi og teknologifjendtlighed på den ene side og discountpriser på den anden side. Det nytter ikke at blive fornærmet eller at argumentere med forbrugerne, som har ret til at få det, de vil betale for. På længere sigt vil forbrugerne i kraft af koblingen mellem tilbud og efterspørgsel komme til at betale for deres præferencer og irrationelle signalforvirring.

Vel betyder Brent Star og boykotningen af den franske rødvin, at forbrugerismen i sin vulgære form er farlig, idet politikernes og mediernes kritikløse viderebringelse af udokumenterede postulat er lige så farlig for forbrugerne som demagogernes vildførelse af Athens folkeforsamling på Sokrates' tid. Vel betyder agitationen mod sælskindspelse, genteknologi og “pesticider”, at den samlede vækst i verdensøkonomien kan bremses en smule. I den store sammenhæng er denne teknologiskræk utvivlsomt et udslag af den moderne verdens voksende kvindedominans, idet samtlige opinionsundersøgelser udtrykker en kvindelig overvægt i denne holdning, selvom historien viser, at enhver teknologisk revolution med tilhørende rationalisme efterfølges af en følsom romantik.

På længere sigt vil teknologien utvivlsomt overkomme problemerne i form af en “repressiv tolerance”, der integrerer “økologien” i den officielle teknologi, hvorefter den marginaliseres, efterhånden som den mister sin medieinteresse.

“Forbrugerismen” er et produkt af efterkrigstidens fuldstændige forvandling af de strategiske forhold på markedet som helhed. Medens den overleverede markedsdannelse var baseret på kontraktkonstruktionens individualisme og det personlige ansvar, er den nyere tids omsætning i form af masseproduktion og masseafsætning domineret af almindelige standardvilkår. Den gammeldags forbruger gik på markedet og var i stand til og forpligtet til at kontrollere varen. (Den, der ikke lukker øjnene op, lukker pungen op. Caveat emptor). Den moderne forbruger går i supermarkedet og tager de udbudte varer på hylderne uden at kunne kontrollere deres kvalitet.

Forbrugerne gøres til konsumenter, som til gengæld stiller ekstreme krav til produktsikkerheden med en udvikling af et objektivt ansvar for producenter og forhandlere for defekte produkter, og i det hele taget en voksende erstatningsforventning for alle ulemper i den moderne verden. Mens efterkrigsgenerationen spurgte: Hvad kan vi gøre for samfundet?, og '68-generationen: Hvad kan samfundet gøre for mig?, så spørger den unge nutidsgeneration: Hvad kan jeg gøre for mig?

Vi ser en udstrakt konsensus mellem ungdomspolitikere om begrænsninger i velfærdsydelserne i fremtiden og en større frihed for den enkelte og et deraf følgende større ansvar for egen sikkerhed. Det bliver spændende at se, om denne ændrede mentalitet vil få konsekvenser på markedet med den følge, at konsumenterne igen konverteres til ansvarlige forbrugere uden nødvendigvis at blive til “politiske” forbrugere. Uden- og indenrigspolitikken afgøres i de politiske organer og ikke på markedspladsen eller på cykelture med eller uden cykelhjelme.

Matriarkatet

Er vi på vej ind i den fagre nye verden, hvor teknologien som en sideeffekt - ønsket eller uønsket - fører os fra patriarkatet ind i et (nyt) matriarkat? Skal lesbiske par have lov til at skaffe sig et barn ved hjælp af reagensglasmetoden, og skal det offentlige i givet fald betale for behandlingen over sygesikringen? Er svaret på det første spørgsmål afhængigt af svaret på det andet?

Den seneste menneskealder har ikke alene legitimeret men også legaliseret homoseksuelle parforhold, der nu formelt kan registreres, ja, selv kirken overvejer at velsigne sådanne menager. Dermed har man imidlertid ikke sagt, at kunstig befrugtning er acceptabel, idet hensynet til barnets tarv som sagt taler for, at barnet har både en far og en mor, men da det er vanskeligt at forhindre lesbiske par i at skaffe sig børn på den gammeldags facon, ville det være hyklerisk eller udsigtsløst at prøve på at forhindre kunstig befrugtning.

En anden sag er, om samfundet skal bidrage hertil, hvilket afhænger af, om man herved afhjælper en sygdomstilstand, hvilket ville være en selvmodsigelse, idet det ikke er barnløsheden men parforholdet, som strider mod reproduktionsbetingelserne, så længe én af parterne kan få børn ad naturlig vej.

Et flertal i folketetinget valgte da også at acceptere reagensglasmetoden også i lesbiske parforhold, men således at til partnerne selv skal betale. Det fremgår af den seneste Gallup-undersøgelse, at folketingets flertal sikkert er i overensstemmelse med folkeflertallet, eftersom kun 8 % af mændene og 15 % af kvinderne havde følt sig tiltrukket af en person af samme køn.

Den aktuelle danske debat kan ses i lyset af udviklingen af kvindens stilling i det moderne samfund. Det gamle samfund var et patriarkat, der på mange måder bragte kvinderne i et økonomisk, socialt og seksuelt afhængighedsforhold, som førte til en følelse af undertrykkelse. Den moderne virkelighed har ophævet både den økonomiske og den sociale afhængighed, hvorimod den seksuelle vil eksistere, så længe mændene er nødvendige til børneproduktionen.

Hvis mændene også i denne forbindelse var overflødige, var der ingen hindringer i vejen for det fuldkomne kvinderegimente i form af et matriarkat. Dette perspektiv understreges på en spændende måde i en roman af den engelske forfatterinde, Val McDermid, "Blue Genes", der bl.a. handler om "fertilisering af lesbiske par". Sagen angår en i forvejen illegal handling, idet denne teknologi (endnu) ikke er tilladt, hvortil kommer, at behandlingen ikke består i kunstig befrugtning men i "kloning" af den ene kvindes æg med arvematerialet fra den anden kvindes æg.

Denne behandling foretages på eksperimentel basis af en mystisk kvindelig gynækolog, som bliver myrdet af ukendte personer. Mystikken breder sig, idet det viser sig, at den pågældende enten opererer under to forskellige navne, eller at to forskellige personer optræder under samme navn. Detektivens opgave er på én gang at fjerne det compromitterende materiale fra hendes konsultation og at finde ud af, hvem den eller de pågældende er, og hvorfor der er begået et drab.

Temaet er aktuelt, idet der skal træffes endelig politisk beslutning her i landet om lesbiske pars mulighed for at opnå en ægtransplantation, men dramaet får et ekstra perspektiv derved, at "befrugtningen" finder sted uden anvendelse af mandlige spermatozoer. Teknikken består i den indvendige blanding af to hold kromosomer, og da kvindelige individer kun indeholder x-kromosomer, vil blandingen af gode grunde kun kunne udvikle pigefostre.

Plottet er fascinerende, ikke alene fordi det teoretisk set indeholder højst interessante perspektiver, men også fordi det signalerer en i mange moderne kvindelige forfatterskaber mere eller mindre klart udtrykt omvendt sexistisk mening om besværet med mændene som deltagere i den moderne tids parforhold.

Allerede i en del år har kvinderne opnået økonomisk og social uafhængighed af mændene, som dog hidtil har været et nødvendigt onde som sæddonorer enten i et (midlertidigt) parforhold eller i form af bytyr eller sædbank. Man fornemmer de sexistiske overtoner, længslen efter den fuldkomne frigørelse fra den mandlige dominans.

Francis Fyfield udtrykte tanken i en af sine kriminalromaner om den kvindelige forsvarsadvokat, der har sine private problemer i deltidsforholdet til en mandlig kriminalkommissær. I en af de vanlige pressede situationer, tænker hun, at det ville være ideelt at kunne vælge sit partnerskab de få gange om ugen, man har tid og lyst til selskab eller hjælp.

Der er næppe tvivl om, at mange ægteskaber i nyere tid har sin baggrund i denne stigende selvbevidsthed blandt især veluddannede kvinder, der har svært ved at indpasse den traditionelle kvinderolle i hverdagens rutiner. Hvorfor skulle hun lave mad, vaske tøj og gøre rent, når hun ved siden af sit job har så mange andre behov, der ikke levner mange hensyn til en mandlig partner.

Statistikken viser også, at et stort og stigende antal af den voksne befolkning vælger at leve alene med eller uden børn. En skilsmisse behøver ikke at resultere i et nyt permanent parforhold, men oftest i et deltidsarrangement, der betyder, at begge parter for en sikkerheds og bekvemmeligheds skyld bevarer hver deres bolig.

Da børnene i forvejen tilbringer den væsentligste del af deres tilværelse i forskellige former for institutioner, er det ofte en lettelse for en kvinde ikke i det daglige også at skulle tage hensyn til en mandlig partner. Mange foretrækker i stedet en kvindelig partner, med hvem hun kan dele sine oplevelser og følelser, idet mændene i ringere grad er interesseret i at dele deres følelser og oplevelser med andre. Kvinderne betror sig til hinanden, medens mændene konkurrerer med hinanden.

Det siger sig selv, at Val McDermids plot derfor åbner vide perspektiver for den del af kvindeligheden, der har betragtet manden som et nødvendigt redskab i børneproduktionen. I en tid, der sætter spørgsmålstegn ved lesbiske pars adgang til kunstig befrugtning, vil den alternative teknologi åbne nye perspektiver, selvom et forbud af den første slags naturligvis lige så vel kan omgås som det andet.

Plottet har derfor nok snarest betydning som signal om en helt ny form for militant kvindebevidsthed, der ikke vil vide af mænd under nogen omstændigheder. I almindelighed rækker feminismen dog ikke helt så vidt, idet børneproduktionen trods alt ikke er den eneste side af sexlivet, som ifølge pålidelige kilder må formodes at være kommet for at blive.

Der er derfor stadig håb for manden, som vel også stadig vil være bedst egnet til visse opgaver, der kræver betydelig muskelstyrke og en rigelig adrenalinproduktion. Jeg vil tro, at selv de fleste kvinder foretrækker at se en mandlig fodboldkamp! Derimod vil det traditionelle argument mod lesbiske forældrepar falde til jorden, hvis den nye teknologi bliver en realitet. Når der kun kan fødes pigebørn, er der jo ingen grund til at kræve en faderfigur af hensyn til drengebørnenes udvikling!

Ellers er det en efterhånden veldokumenteret sideeffekt af den seneste generations udvælgelse af kvinder til pædagogerhvervet, at drengenes aktivitetsniveau er blevet neddæmpet, og at især konfliktsberedskabet er blevet undertrykt til fordel for et overdrevent konsensuspres.

I det omfang, der fortsat vil fødes drengebørn i den fagre nye verden af kvindelig dominans, må der være mænd til rådighed som forbilleder for drengene, der ellers vil udvikle den fra '60erne velkendte "bløde mand". Og som Ulla Dahlerup udtrykte "rødstrømpernes" erfaring: "De mænd, vi teoretisk skulle foretrække, kan vi jo ikke holde ud".

Hvorom alting er, lever vi i en tid, som langsomt men sikkert nedbryder det patriarkalske samfund, som hænger sammen med agerbrugskulturen, der kun har en halv snes tusinde år på bagen. Til gengæld er det den tidsalder, som har opfundet skriften og derfor har kunnet transformere myten til historie og litteratur og har "hypotaseret" denne kulturs værdiforestillinger.

Det er ingen tilfældighed, at de øverste guddomme i de kendte højkulturer alle er mandlige: Jehova, Zeus, Jupiter (gudfaderen), Odin. Vor paradismyte om uddrivelsen af Edens Have afspejler overgangen fra den ældre samler- og jægerkultur til landbrugskulturen: I dit ansigts sved skal du æde dit brød, får Adam at vide, idet han nu skal ud at arbejde for føden.

Arbejdet, synden og retten skabtes ifølge middelalderens skabelsesdigte af syndefaldet. Anders Sunesen, der i 1200-tallet var ærkebiskop i Lund, skrev - foruden en kommentar til Skånske Lov - *Hexaëmeron*, der med europæisk forbillede skildrede denne udvikling af ejendomsretten og arveretten som en nødvendig følge af agerbruget: Ingen vil pløje og så uden forvisning om, at man selv skal høste frugterne af sit arbejde.

Fra flere "primitive" kulturer i Amerika og Afrika ved vi, at matriarkatet er en udbredt samfunds- og slægtsform, idet børnene bliver født til moderens stamme, som mændene må slutte sig til. Den engelske forfatter Mary Renault har i sine romaner om den græske kulturs forhistorie ligeledes forudsat en matriarkalsk samfundsorganisation forud for indoerupæernes indvandring i det 2. årtusinde før vor tidsregning.

Val McDermids bog må opfattes som et signal om en udvikling, som i fremtiden i højere grad vil være præget af en kvindelig selvhævdelse og dominans, og det bliver spændende for dem, som får lov til at opleve denne fremtid, at se, hvor vidt man kommer til at gå i retning af et nyt matriarkat.

Amsterdam

I en diskussion om samtykke til operationer fortalte professor Erik Strömngren engang en tankevækkende historie, der daterede sig til 30'ernes Danmark, da lobotomi (det hvide snit) stadig var en yderste mulighed for skizofrene patienter. De nærmeste pårørende skulle give samtykke for børn og sindssyge, der jo ikke kan selv, og man havde derfor sendt bud efter søsteren til en patient, som var på vej ud i det store mørke, og som hun ikke havde besøgt de forløbne 30 år.

Jeg forstår på Dem, doktor, at operationen kan bedre min broders tilstand. Ja, svarede Strömngren; jeg forstår også, at De ikke kan operere uden mit samtykke. Ja!; så siger a nej! Der er mennesker, der har så få muligheder for at træffe beslutninger af bare nogen betydning, at muligheden skal udnyttes til det yderste!

Man kommer til at tænke på denne uhyggelige historie, når man i medierne hører selv fremtrædende politikere udtale sig om den kommende EU-afstemning. Jeg tænker især på den konservative Frank Dahlgaards begrundelse for at stemme nej til traktaten, "fordi EU trænger til en begmand"!

Da det drejer sig om en alvorlig sag, kunne man være tilbøjelig til at le ad en sådan letfærdighed, som auditoriet i sin tid lo ad professor Strömngrens historie, den samme syge latter, der ikke er udtryk for glæde, men for chok. Det er som at høre et uartigt barn nægte at spise sin havregrød for at hævne sig på forældrene.

Man kan som nogle af SF's folketingsmedlemmer være imod Amsterdam-traktaten, fordi den gør for lidt for Østeuropa eller for miljøet, selvom den dog gør mere end den eksisterende traktat. Det er vel inkonsekvent, men dog ikke selvmorderisk eller barnagtigt.

Den løbende EU-debat illustrerer med al mulig tydelighed farerne ved at overlade afgørelsen af væsentlige men abstrakte politiske beslutninger til befolkningen, som for det første ikke er interesseret og for det andet ikke forstår, hvad det hele drejer sig om, og derfor vil tage stilling ud fra tilfældige stemninger, som kan handle om helt andre ting, f.eks. krumme agurker, formen på exit-skilte, tyskere og bureaukrater, konkrete ting, som folk kan forholde sig til, i modsætning til freden i Europa, den fælles mønt og kontrollen med de internationale magtkoncentrationer.

Det skulle være muligt med flertallet i SF-folketingsgruppen at skaffe de nødvendige fem sjattedeles flertal for Amsterdam-traktaten i Folketinget. Men det er mere et ønske end et håb!

Prinser og prinsesser

Med den hovne bemærkning: "Dronningen af Spanien har ingen ben" afviste hoffet de engelske udsendinge, som kom med et par af de i 1600-tallet yderst kostbare silkestrømper som gave.

Monarkiet havde i enevældens tid denne ophøjede og nærmest mytiske karakter, fordi det var et sindbillede på staten. "Staten, det er mig", sagde Ludvig den 14. i Frankrig. På en måde har monarkiet derfor ikke nogen mening i et moderne demokratisk system, som ikke i øvrigt kender til arvelige privilegier. Men der skal være nogen til at repræsentere den fælles interesse i et demokrati, som ellers består af en kamp mellem interesserne.

I mange lande har man taget konsekvensen og indført en form for et valgt præsidentembed, med mere eller mindre politisk magt - megen som i Frankrig og USA, lidt som i Tyskland og Finland. I nogle få lande, som har haft en gammel tradition for en fredelig samfundsudvikling, har man bevaret monarkiet som nationalt symbol og samlingsmærke uden politisk indhold, fordi monarkiet står over og uden for de politiske interesser.

"Dronningen af Danmark har ingen meninger", kunne man sige i analogi med den gamle historie. Monarkiet skal ikke bedømmes på sine meninger, men på sine evner til at udføre sine opgaver. I princippet er det irrelevant, hvilket indhold det har. I enevældens tid, da kongen formelt var højesterets præsident, påbegyndtes forhandlingerne med, at man bukkede for kongens stol, som i praksis altid stod tom.

Monarken skal for at udfylde sin konstitutionelle rolle være respekteret, hvilket ikke er det samme som at være populær. Tværtimod risikerer monarkiet at miste sin eksistensberettigelse, hvis man nedlader sig for at blive populær. Det er en folkelig misforståelse, at de kongelige skal være menneskelige ligesom andre dødelige, og at de derfor har ret til at udfolde sig på linje med andre.

Hvis de kongelige optræder som andre kändiser fra poppens og sportens verden, som er kendt for at være kendt, eller hvis de ønsker at blive bedømt på deres kunstneriske, videnskabelige eller sportslige præstationer, har de svigtet deres embedspligter, som består i at være ophøjede og ufejlbarlige. Hvis vi vil have menneskelige topfigurer, kan vi lige så godt vælge dem på grundlag af deres kvalifikationer og ikke lade det komme an på et dynasti.

Der kan være mange gode grunde til at bevare monarkiet, allerede fordi det kan være vanskeligt at komme i tanker om en ophøjet politiker, man kunne tænke sig at stemme på som præsident. Det forudsætter imidlertid, at monarkiet respekterer sine egne naturlige pligter, som følger med privilegierne og embedet. Man skal ikke udtale sig politisk. Man skal leve en agtværdig tilværelse og holde sig uden for nære forbindelser med personer eller interesser, der kan sætte embedets upartiskhed på spil.

Alt dette glemte den nu tragisk berømte prinsesse Diana og hendes ægtefælle, og det engelske eksempel kan være et nyttigt memento for vor egen kongelige familie, der dog har fået en uventet støtte af det danske pressenævn.

III. POLITIK OG MORAL

Exit Mimi

Som bekendt får vejr og vind efterhånden glansen til at gå af Sancta Gertrud!

CD og dets lederske har nu mistet ethvert spor af forgyldning og det rå træ står tilbage afklædt enhver formildende omstændighed. Kun den primitive vilje til overlevelse står tilbage for familien Jakobsen og deres anpartsselskab.

Bilejerne, boligejerne og den lille købmand er for længst gået ud af øje og sind, de røde lejesvende og skolelærerne er ikke længere i skudlinien, mens partiets raison d'être er begrænset til en garanti mod venstrefløjens indflydelse på regeringens politik. Derfor fik de konservative verbale tæsk under fætter- og kusinefesten for nylig, og derfor buldrede man med tomme tønder og rituelle trusler om desertation, efterhånden som sandhedens time nærmede sig.

Nu hænger man fast med neglene, eftersom det kun kan være en stakket frist, før spillet er ude. Det var et ondartet alternativ, man havde, mellem pest og kolera: lade gerning følge på ord og bevare en spinkel overlevelseschance eller at bide hovedet af al skam og forblive i synden, så længe eller så kort det nu kan vare og derefter dele skæbne med de kristelige. Ingen vil komme til at savne dem!

I sin tid var der tale om en afspaltning af Socialdemokratiets højrefløj, dengang Jakobsen *père* meget belejligt var løbet tør for benzin, og dengang han lovede at kunne stemme for alt det, Poul Hartling kunne finde for godt. Efter Firkloverregeringens brutale opløsning har fraktionen under anførelse af Jakobsen *fille* målbevidst søgt tilbage mod folden under højlydte forsikringer om det modsatte. Rane Jonsen har ikke levet forgæves.

Der er ingen grund til i fremtiden at købe CD's politik, når man lige så vel kan få den ægte vare.

Moren har gjort sin pligt, moren kan gå!

Den fundamentalistiske moral

Moralsk forargelse er altid mistænkelig, idet den moralsk forargede næsten altid er ude i et andet og mindre ædelt ærinde.

Den, der taler mest om moral, er den, som har den mest behov!

Pressens og politikernes gentagne korstog mod umoralen virker derfor af samme grund mindre overbevisende. For det første har pressens gentagne angreb ikke sjældent anvendt midler i deres efterforskning, som til forveksling lignede årsagen til den moralske forargelse, og for det andet er den fuldstændige åbenhed, som man i folkets navn har krævet af andre, blevet afløst af en fornærmet afvisning, når sagen har drejet sig om pressens egne forhold.

Den moderne nymoralisme tog sin begyndelse med Watergate-sagen, som i sin oprindelse ikke afveg meget fra det sædvanlige i sin anvendelse af beskidte tricks i den amerikanske valgkamp. Under krigen havde befolkningen været vant til, at meget i den nationale og internationale politik af sikkerhedsgrunde måtte forties eller fordrejes. Man har sagt, at verden mistede sin uskyld, ikke fordi politikken havde forandret sig, men fordi sagen blev afsløret og benyttet i en ny presseteoris tjeneste.

Den kritiske journalistiks ideologi er enkel: Alle magthavere er potentielle undertrykkere, og sagkundskaben er en del af magteliten. Derfor gælder det om at "afsløre" magtmisbrug, og dertil behøver vi blot at interessere os for handlingernes konsekvenser, ikke deres årsager. Konsekvensjournalistikken gør journalisten til herre, idet han vælger den historie, som han vil fortælle, og behøver blot at finde og præsentere nogle "ofre" for magthavernes misbrug.

Den moralske forargelse blev et stærkt våben i hænderne på den samlede presse, mens den hidtil havde været begrænset til den kulørte presse. For den informerede politiske og videnskabelige iagttagere vidste, at alle "skader" har en serie af årsager og må ses i forhold til en hel hær af andre positive eller potentielle virkninger, som må anskues i lyset af en større sammenhæng og ud fra overordnede værdier, og at fortiden ikke kan dømmes med nutidens målestok og vice versa!

Watergate var altså både begyndelsen og mønstereksemplet på den nye tids presse, der under moralens maske var gået ind i underholdningen, som Tøger Seidenfaden sagde det om TV- og mediekonkurrencens virkelighed og om pressen som helhed: Den skal ikke informere, men underholde. De to journalister fra Washington Post benyttede sig - ved vi nu - af en serie ulovlige og umoralske midler til at skaffe sig de "afslørende" oplysninger, rent bortset fra, at den tidligere stabschef i Det hvide Hus, som havde arrangeret indbruddet hos demokraterne, også ifølge vedholdende forlydender samtidig var den "deep throat", som var journalisternes hovedkilde. Den tilsvarende danske Tamilsag havde samme karakter af hyklerisk brug af et moralsk pedanteri i pressens og journalisternes egen interesse i et lige så hyklerisk samspil med desperate oppositionspolitikere.

Journalisterne opnåede ikke alene at styrte en amerikansk præsident, men tillige - og måske også delvis derfor - de højeste journalistiske priser. Og dermed er vi kommet til det dilemma, som må være kendelig for enhver tænsom presseteoretiker, at den personlige ambition styrer en sag, mens det bør være sagens betydning (relevans), der leder den ideelle presse. Det er i anledning af vor egen "Thule-sag" af en anonym journalist som forklaring på pressens vedholdenhed blevet sagt: Tænk på "Cavling-prisen"!

Når der bliver stor overensstemmelse mellem ens principper og egeninteresse, er der god grund til at tænke sig om, et dilemma som altid har fulgt den kulørte presses snagen i ulykker og skandaaler. Det er en ærlig sag at ville tjene penge, og i sandhedens øjeblikke vil enhver redaktør utvivlsomt erkende, at pressens vigtigste opgave er at tjene penge til avisen og dens journalister.

Derfor er enkeltsagsjournalistikken og kampagnerne blevet lige så almindelige i nutiden som føljetonerne var det i fortiden, og TV-serierne har den samme opgave, nemlig at fastholde kundernes interesse.

Den moralske fundamentalisme nærer sig ved denne perspektivløse forargelse, der den ene dag er rettet mod hospitalernes ventelister og den næste mod de store hospitalsudgifter. I det hele taget har hospitaler og læger altid været godt stof for den kulørte presse, tidligere i form af lægeromantik og i nutiden i form af lægekritik. Ambivalensen er udtryk for den fiksering på ulykker, sygdom og helbredelse, som er den underliggende forklaring på mediernes og almuens quasireligiøse optagethed af dette nutidige udtryk for liv, død, frelse og fortabelse.

Det moralske pedanteri er i sin fragmenterede form altså helt frigjort for pligten til at prioritere forskellige modstridende interesser og derved sætte dem ind i en større sammenhæng: Det er forkert at lyve, og derfor handlede H.C. Hansen forkert ved at lyve om Thule-sagen og Jens Otto Krag ved at skjule den politiske side af Fællesmarkedet! Ikke alene skal enhver politiker være i stand til at lyve, hvis det er nødvendigt af hensyn til overordnede interesser, men alle vil også kunne forstå denne indlysende kendsgerning, hvis man forestiller sig økonomiministeren stillet over for rygterne om en kommende devaluering. Erkender hun rygtets sandhed, risikerer hun landets økonomi eller i hvert fald devalueringens værdi. Eller tænk på spørgsmål om de hemmelige tjenester, som ikke er hemmelige, hvis de eller deres planer afsløres af politikerne selv, lige så vel som Danmark og de amerikanske krigsskibe ville være oplagte bombemål, hvis man oplyste fjenden om a-bombernes tilstedeværelse.

Vel skal man være ærlig, men vi har altid lært vore børn, at de ikke skal være hensynsløst ærlige. Til gengæld er det kun psykopater, som lyver, hvis det ikke er strengt nødvendigt!

Moralsk fundamentalisme er beslægtet med den religiøse fundamentalisme, som - stillet over for hensynet til nærliggende og presserende sekulære interesser - retorisk stiller det afslørende spørgsmål: Er der noget vigtigere end sjælens salighed? Ligesom man må holde sig fra enhver rejsende i religion, skal man for Guds skyld være forsigtig med den moralske politiker. Den første sælger, med I.C. Christensens ord, gerne og med god samvittighed en trepattet ko i Jesu navn, og den moralske politiker stikker med god samvittighed en dolk i ryggen på sin bedste ven. Og som de fromme marxister udtrykte sagen i de gode gamle studenteroprørsdage: Løgnen er en del af sandhedens strategi!

Og de vidste, hvad de snakkede om disse nymarxister, for sandheden betød dengang al magt til folket, og folket var, som altid i den politiske retorik, ensbetydende med de politiske ledere, som nu et kvart århundrede senere har overtaget magten såvel i politikken som i medierne. Ganske vist er de ikke længere nymarxister, men nyliberalister, men i sagens interesse er det naturligvis en betydningsløs detalje.

Den moralske forargelse og den kritiske journalistik er uændret de redskaber, som under dække af hensynet til almenvellet og den offentlige sandhed har vist sig velegnet til at tjene egne interesser med, så længe den "offentlige sandhed" ikke kom for at få fat på mediernes egne "private interesser", der altid har været beskyttet af en mur af tavshed.

Der har altid været nogen, som var mere lige end andre!

Lige for lige

Fordi man har fælles fjender, behøver man ikke at være gode venner. Tværtimod vil frænde altid være frænde værst. Venstre og Konservative konkurrerer om de samme grænsevælgere, som man derfor er nødt til at tage særligt hensyn til, mens kernevælgerne, ligesom den trofaste ægtefælle, bliver taget for givet!

Centrumdemokraternes og De radikales politiske ledere er ikke længere slyngveninder, efter at det er kommet frem, at Nyrup-regeringen ikke var CD's fortjeneste, idet De radikale allerede året forinden havde været der med riven! Intet tyder på, at den nu for anden gang svigtede Mimi bliver savnet af sine tidligere venner, der nu ikke længere behøver at gøre en røverkule af deres hjerter. Kamelia-damen forvekslede følelse med forretning og betalte prisen for sin naivitet.

De radikale siges traditionelt at være styret af fornuften og at holde følelserne ude af forretningen; men det er en fornuft uden følelse, der er tom, medens følelse uden fornuft som bekendt er blind. De radikale er ikke gode men selvgode, ikke glade men selvglade og ikke retfærdige med selvretfærdige. De taler også så meget om moral, fordi de har så hårdt brug for den.

Den forkætrede sociolog Erik Høg påviste i sin tid en sammenhæng mellem de områder, hvor de religiøse vækkelser stod stærkt i det 19. århundrede, og dem, hvor radikalismen fik sine højborge i det 20. århundrede: Vestsjælland, Langeland, Vestfyn og Trekant-området, for ikke at tale om borgen blandt alle radikale højborge: Salling. Det siger sig selv, at denne påstand ikke var velset i de dengang herskende kulturradikale kredse, som ikke brød sig om at blive mindet om sammenhængen mellem en religiøs og en politisk fundamentalisme. I.C. Christensen vidste med sikkerhed, at en ko tilbød ham i Jesu navn altid ville vise sig at være trepattet.

Det underlige er ikke, at der ikke eksisterer sådan noget som trofasthed, loyalitet og retfærdighed i det politiske liv, for det er demokratiets væsen at kanalisere og prioritere samfundets mange interesser, og det er de politiske partiers opgave at sikre de repræsenterede interesser så godt som muligt. Demokratiet fører til egoisme og materialisme, som Alex de Tocqueville sagde det allerede i begyndelsen af det 19. århundrede efter sin studierejse til USA.

Man kan ikke blæse og have rent mel i munden, som russerne har måttet sande efter 1989, så brutalt at en stor del af befolkningen med nostalgi tænker tilbage på lillefar Stalins tid, da der var om ikke lov, så i hvert fald orden og retfærdighed i den forstand, at alle havde lige lidt, bortset naturligvis fra pamperne, der var mere lige end andre!

Det mærkelige er, at selv superprofessionelle politikere som den udvidede storfamilie Jakobsen gang på gang tilsyneladende kan blive såret og fornærmet over at blive svigtet og sat uden for døren. Måske er det blot et paradoks, der som bekendt blot er en tilsyneladende modsigelse. Måske er den moralske patos blot et af de eminente retoriske tricks, som familien mere end andre har behersket til fuldkommenhed og derfor hidtil har kunnet holde listen over spærregrænsen.

Det spændende er nu, om det vil lykkes endnu en gang at finde tilstrækkeligt mange af de gode småborgerlige socialdemokrater, som i sin tid blev skræmt af "det røde kabinet" til at følge rottefængerens fra Gladsaxe, dengang Jens Otto Krag havde hævnnet sig på partiet ved at gøre Anker Jørgensen til sin efterfølger. Ligesom Richard Nixon i sin tid var han blevet træt af at blive sparket rundt i manegen af almuen i partiet og dens villige hjælpere i den kulørte presse!

Parcelhuset og bilen er der ikke længere nogen, som vil tage fra den lille mand, nu da SF'erne er vokset ind i de herskende klasser. Derfor er der heller ingen mening i at ville holde dem uden for indflydelse, hvorfor nedstigningen fra taburetterne ligesom al anden politisk besværgelse var for lidt og for sent. De radikale har allerede forberedt sin nye fremtrædelsesform

gennem den unge Helvegs veltilrettelagte provokation både mod Nyrup og dennes kongemagere i partiet.

Sådan har De radikale altid sikret sig ved at være i opposition hver gang, de har været medlem af en regering, ikke nødvendigvis gennem opdelinger i partiet men lige så ofte gennem spaltninger i de enkelte politikeres bevidsthed - split brain kaldes det i neurofysiologien, dobbelt-tænkning kaldte George Orwell denne særlige radikale evne til på én gang at tænke både det ene og det modsatte.

På det seneste er den radikale dobbeltmoral blevet afklædt på en nærmest komisk måde i debatten om "atomvalget" i 1988. Der er ikke noget at sige til, at den daværende socialdemokratiske formand og nuværende miljøminister har et uimodståeligt behov for retfærdiggørelse og derfor ønsker en undersøgelse af den amerikanske forbindelse, medens den radikale udenrigsminister ikke skal have noget klinket. Valget var jo det påskud, De radikale skulle bruge for at kunne skifte side og tage CD's plads i Schlyters regering og dermed svigte den socialdemokratiske fodnotepolitik.

Men selv i denne halvkommiske demonstration af radikal dobbeltbeslutning fortsætter dualismen, idet den radikalt-radikale gruppe med Jørgen Estrup som fløjmand påny optræder i opposition til den regering, partiet er parthaver i, og forlanger en undersøgelse af atomvalgets historie, den samme spaltning som man kunne finde ved formandsvalget til folketinget i 1988, og som man kan finde i det store kompleks af Thule-sager, som "atomvalget" er en udløber af.

Endnu er det lykkedes for økonomiministeren at lægge låg på den boblende gryde med sine forsikringer om, at ingen står så tæt sammen i dansk politik som Nyrup og Jelved; men vi husker den tilsvarende forsikring om Jens Otto Krag og Per Hækkerup, som netop var afledt af den gamle sandhed, at sværge og banden er et sikkert tegn på upålidelighed, og at den taler mest, som har den dårligste sag.

Ligesom en økonomiminister er nødt til at lyve, hvis han bliver forelagt rygterne om en kommende devaluering, var statsminister H.C. Hansen og hans efterfølgende kolleger nødt til at lyve om Thule-basen og den senere atompolitik, og de svenske regeringer var nødt til at lyve om Sveriges samarbejde med Nato under den kolde krig, sådan er den smilende økonomiminister også nødt til at forsikre sin regeringschef om De radikales loyalitet.

Vi ved først bagefter, hvilke rævekager, der er blevet bagt, og hvad der er foregået bag kulisserne i De radikales private køkkener, men én ting er så godt som sikkert: at valget og regeringsskiftet kommer lige så snart, det splidagtige radikale hus er kommet til en slags enighed med sig selv. Det er nok for meget forlangt at forvente, at de danske vælgere vil sende partiet under spærregrænsen eller uden for afgørende indflydelse. Dels vil der altid være de nødvendige 4-5% vankelmødige og urealistiske eksistenser, der står med fødderne solidt plantet i den blå luft. Dels er danskerne kendt for at være et konsensusøgende folkeslag med angst for de store beslutninger og glæde ved de offentlige ydelser.

Enhver uanmodet tjeneste er som bekendt også først og fremmest en ansøgning om en lige så stor gentjeneste. Det er en almenmenneskelig og en velfærdsstatlig grundlov. De radikale har altid været verdensmestre i kunsten at være godgørende for andres penge.

Revolutionens fortrop

Det var godt, at Jyllands-Posten i sin lange lederartikel søndag den 16. ds. tog fat på de gamle kulturradikale, som ikke har villet afsværge deres fascination af den gammelkommunistiske utopia. Det ville have været endnu bedre, hvis man havde medtaget den nymarxistiske elite, der hærgede uddannelsesinstitutionerne i '70erne.

At tæve gammelkommunisterne er næsten som at slå døde mennesker ihjel, idet de allesammen i hvert fald må nærme sig pensionsalderen med raske fjed. Desuden var de til at begynde med i en slags god tro, fordi det engang var muligt at tro på et jordisk himmerige, og senere, som Haldor Laxness skrev i sine erindringer, var det nødvendigt at skjule sandheden om Moskva-processerne for ikke at skade den store sag.

De samme undskyldninger havde nymarxisterne ikke i velfærdsstatens overflod. De kendte ikke alene sandheden om Moskva-processerne, men også Berlin-krisen og kuppet i Prag i '48, Ungarn-opstanden i '56 og nedkæmpelsen af det tjekkiske forår i '68. Ikke desto mindre bekendte de sig på ny til et socialistisk paradys, om nødvendigt gennemført med "revolutionære midler", som blandt andet bestod i løgner som en del af sandhedens strategi.

Det var denne nymarxisme og ikke gammelkommunismen, som stod bag '70ernes og '80ernes amerikanske fjendebillede og udenrigspolitiske fodnotepolitik. Det var nymarxisterne, som hyldede Maos kulturrevolution og udnævnte Ho-Chi-Min og Che Guevarra til ungdommens humanistiske forbilleder.

Spørgsmålet er, om det er tilstrækkeligt, at denne nymarxistiske elite har skiftet den island-ske sweater ud med habitten, klippet håret, tjekket fuldskægget og har erstattet sygekassebrillerne med kontaktlinser, og at de har bekendt sig til en fortløbende rutsjetur fra nyrealisme i '60erne, nymarxisme i '70erne og nyliberalisme i '90erne.

Hvorfor skal de ikke også bekende deres synder og gøre afbigt for deres ungdoms vildfarelser i stedet for fortsat at optræde som skattede kulturpersonligheder? Er det fordi revolutionen sejrede ad helvede til, og fordi revolutionens bannerførere mod undertrykkelsen altid vil være fremtidens magthavere?

PSM og konservatismen

I forbindelse med lederskiftet i Det konservative Folkeparti har man især interesseret sig for Per Stig Møllers gamle forseelse, hans fortielse af den og den dårlige rådgivning, han fik af sine venner. Man har ikke i tumulten diskuteret, hvad det vil sige at være konservativ, og om den nye leder er det.

Selv har Per Stig Møller på det seneste defineret konservatismen som en slags frihedsbevægelse, som ønsker en stærk stat til at forsvare de små imod undertrykkelse, i modsætning til liberalismen, som overlader det til individerne og til kræfternes frie spil og en minimal stat at ordne forholdet mellem individerne og samfundet.

Det er sundt og godt med en idehistorisk analyse af de politiske ideologier i en ateoretisk nutid, som har haft svært ved at forstå, at de "borgerlige partier" forholder sig forskelligt til den socialdemokratiske regering. Det er rigtigt, at der er principielle forskelle mellem Venstres individualistiske arv og konservatismens kollektive grundlag, mens der på den anden side er et slægtskab mellem den socialdemokratiske og den konservative kollektivism.

Det er også de færreste, som er opmærksom på, at socialstaten ikke er grundlagt af socialdemokraterne i dette århundrede men af konservative i forrige århundrede. Det var Bismarck, der i Prøjsen i 1870'erne indførte en social syge-, ulykkes- og pensionsordning for arbejderbefolkningen, og her i landet var det Estrup, som i 1890'erne efterlignede Bismarcks reformer.

Der er imidlertid forskel på den konservative organiske kollektivism, som ser slægten og nationen som samfundets grundlag, og den socialistiske, som er baseret på ideen om solidaritet til forsvar af de undertryktes interesser. Idehistorisk er den moderne konservatisme afledt af englænderen Edmund Burke's afsmag for den franske revolutions misbrug af den radikale individualisme, mens socialismen står i gæld til Karl Marx's kritik af den rå kapitalisme.

Hvis man derfor som Per Stig Møller lægger vægten på kritikken af liberalismen, kan man opfatte konservatismen som en oprørsbevægelse, hvilket er naturligt for en person, som selv definerede sig som en del af oprøret i '68. Men lægger man vægten på det dynastiske og på Gud, konge og fædreland, er konservatismen nærmest den aristokratiske opfattelse af de svage, som dem Gud har skabt, for at de rige kan have nogen at være gode ved!

At Per Stig Møller selv kan have svært ved at finde sin placering, fremgår bl.a. af det tidligere mindre kendte tilhørsforhold til CD og socialliberalismen, hans ideologiske kamp mod nymarxismen i '70'erne og hans senere pragmatisme, der mindede om Schlyters ideologiforagt. Han ville i '80'ernes forstå konservatismen som et skib, der sejlede rundt på havene i tæt tåge uden at kende sin position, og, sagde han, det vigtigste for skibet er at komme i en sikker havn, og det er mindre vigtigt, hvor den kommer hen!

Det bliver spændende at se, hvilken kurs skibet nu vil følge!

PSM og pressen

Medierne er på den ene side blevet mere nærgående i deres boren i politikernes privatliv, fordi politikerne har fået mere magt, og politikernes magt er på den anden side blevet stærkt begrænset af en voksende administration og en tiltagende privatisering og internationalisering! Det siger den politologiske sagkundskab i hvert fald. Det er muligt, at begge dele er rigtigt, men ikke på én gang! Ikke desto mindre har man kunnet læse, at medierne som forklaring på den nærgående boren i Per Stig Møllers privatliv har henvist til politikernes stigende magt.

Man kan ikke på samme tid stange ål og gå på harejagt!

Endnu i '60erne og '70erne kunne landets statsministre forvente, at deres aktuelle personlige og private affærer blev unddraget offentlighedens søgelys, medens en konservativ statsministerkandidat, allerede før han er blevet tør bag ørerne, bliver trukket gennem mediernes vridemaskine på grund af sin insisteren på, at en 30 år gammel spiritusdom ikke tilhører offentligheden.

Der er både en presseetisk og en retlig side af sagen. Den retlige stilling skal bedømmes ud fra en fortolkning af straffelovens § 271, stk. 2, der forbyder omtalen af en tidligere straffedom, når den dømte har rimeligt krav på, at sagen ikke omtales på grund af "handlingens karakter, tidspunktet, da den blev begået, og hans forhold i øvrigt", eller sagt med den tilsvarende hensigt i straffelovens § 270: såfremt der ikke er nogen "rimelig grund" til at fremkomme med de rigtige - men kompromitterende - oplysninger.

Spørgsmålet er med andre ord, om dagspressen har haft en "rimelig grund" til at fremkomme med oplysningerne, eller om Per Stig Møller har haft et "rimeligt krav" på, at den gamle sag ikke blev fremdraget. Afgørelsen står og falder altså i begge ender på fortolkningen af ordet "rimelig", som indeholder en fra mange andre retsregler velkendt standard, der henviser en afgørelse til dommernes prioritering af en række forskellige hensyn, i dette tilfælde til på den ene side "privatlivets fred" og på den anden side "ytringsfriheden" og "almene interesser".

Det er en problemstilling, vi på en lidt anden måde kender fra den såkaldte "Jersild-sag", hvori det af menneskeretsdomstolen blev fastslået, at det var tilladeligt i et TV-program at dokumentere en gruppe unge menneskers stærkt racistiske synspunkter, idet hensynet til den almene ytringsfrihed i dette tilfælde måtte overordnes hensynet til at beskytte minoriteterne mod racistisk omtale.

Der findes ikke megen retspraksis, som kan bidrage til forståelsen af ordet "rimelig" i den aktuelle sag; men det er dog sikkert efter formuleringen af reglen, at *tidspunktet* er af betydning. Ifølge Jersild-dommen er det lige så klart, at ytringsfriheden går videre, hvis pressen tjener "*almene interesser*" og ikke snager i private affærer.

På den ene side blev en sagfører i en landsretsdom i 1959 frifundet for i en bog at have omtalt en 20 år gammel sag (Skopolamin-sagen), hvorunder en nonne blev dømt for forskellige forseelser (selvom hun var blevet frifundet for giftmordforsøg). I en lidt ældre dom var et dagblad blevet frifundet for at have omtalt en tidligere borgmester og bankdirektørs særprægede embedsførelse og en 10 år gammel straffedom for dokumentfalsk ("Calum-sagen") ud fra hensynet til den pågældendes offentlige rolle og sagens endnu aktuelle karakter.

På den anden side blev en anden sagfører ved en højesteretsdom i 1965 med en dissens ("Eide-sagen") dømt for i en bog at have omtalt en 30 år gammel sag, hvorunder en forretningsmand i øvrigt var blevet frifundet for en påstand om bedrageri.

I en lidt tidligere landsretsdom blev et dagblad dømt for krænkelse af privatlivets fred ved at have omtalt en verserende undersøgelse af en bestemt persons skatteforhold, selvom det senere viste sig, at beskyldningerne var sande.

Kommentaren til højesteretsdommen er interessant ved sin omtale af de elementer, som førte til en forskellig bedømmelse hos rettens dommere. Flertallet tog ikke stilling til, om en litterær behandling af en sag fører til en udvidet ytringsfrihed, men det tillagdes afgørende betydning, at der var gået en rum tid, siden sagføreren procederede sagen, og at han i bogen fremhævede de omstændigheder, som måtte være relevante under hans procedure, men ikke ved en senere litterær omtale, hvor de refererede afsnit var mindre væsentlige på grund af frifindelsen. Mindretallet fandt derimod, at de kritiserede afsnit i referatet stod i en så naturlig forbindelse med resten, at de var legitimerede.

Tiden og stedet for omtalen kan altså gøre den strafbar som krænkelse af privatlivets fred, selvom beskyldningerne senere viser sig at være rigtige. Det var den klare tale i sagen om omtalen af den verserende skattesag, som ikke angik en "offentlig person". I "Eide-sagen" var der heller ikke tale om en "offentlig person", og her blev forfatteren dømt for omtalen af en 30 år gammel sag, hvorunder den pågældende var blevet frifundet. I "Calum-sagen" var der derimod tale om en kun 10 år gammel og fældende dom og om en person, som stadig havde aktuel offentlig interesse.

Skal man vægte disse tre-fire omstændigheder: offentlig eller privat person, sagens alder og afgørelsens karakter af fældende eller frifindende dom, ville man i en retssag på baggrund af den foreliggende praksis utvivlsomt tillægge det afgørende vægt, at der er tale om en fældende dom, at der er tale om en "offentlig person" og tillægge det mindre vægt, at der er tale om en 30 år gammel dom, som overgik en dengang ung og privat person. Konklusionen ville være, at Per Stig Møller ikke kunne vinde en injuriersag mod de journalister, som offentliggjorde den gamle spiritusdom.

Det er imidlertid ikke det samme som at sige, at sagen også presseetisk er acceptabel, i hvert fald ikke efter den i '60erne og '70erne herskende standard. Så der må i hvert fald være sket noget, som har rykket nogle grænser. For 30 år siden ville man heller ikke i dagspressen have kunnet læse, som man kunne for et par år siden, en påstand om, at en navngiven kvindelig politiker havde eller havde haft et intimt forhold til en betydningsfuld minister. Ministrene havde tidligere et meget langt tøjrsdrag i så henseende.

Så er der den med politikernes voksende magt og pressens rolle som befolkningens vogter mod undertrykkerne. Hvis det er rigtigt, som den politologiske sagkundskab hævder, at politikernes magt har været aftagende, idet deres rolle i vidt omfang er blevet at være en slags forvaltere af beslutninger, som i realiteten er truffet i andre dele af det nationale og internationale sociale system, må der altså være tale om en ændring først og fremmest af de presseetiske regler.

Disse regler er naturligvis også en refleks af ændringer i samfundet og i pressens og mediernes stilling og selvforståelse. Siden '68 har presseteorien i væsentlig grad tilsluttet sig "konsekvensjournalistikken", som definerer pressens rolle som "kritisk" mod "magthavere" i al almindelighed, politiske, økonomiske og kulturelle, således at pressen først og fremmest skal interessere sig for de konsekvenser, magthavernes handlinger får for den "almindelige befolkning", og ikke så meget for årsagerne til og sammenhængen i disse handlinger.

Konsekvenserne af en sådan konsekvensjournalistik vil nemt i praksis blive, at det altid er "kunderne", d.v.s. læserne og seerne, som har ret og dermed ret til at få det, de siger, de vil have. Med den samtidig voksende konkurrence mellem medierne på kryds og tværs vil en sådan teori eller ideologi nemt kunne føre til en ligestilling af ideologiens krav og mediernes interesser. Og det er altid farligt, når ens ideologi og ens interesser fører til samme resultat, og det er her selvvransagelsen altid bør sætte ind.

Den populære presse har altid legitimeret sin optagethed af sensationer, nyfikenhed og "kioskbaskere" med hensynet til den "lille mand" og hans beskyttelse mod magthaverne, hvorfor man har brystet sig med at turde, hvor andre tier, underforstået: af underdanighed og ikke af takt. Oplagstallene viser også, at den "populære" presse har oplevet en markant oplagsnedgang,

medens den "seriøse" presse, især JyllandsPosten, har oplevet en markant fremgang.

Det er med de givne præmisser vanskeligt at drage en sikker konklusion i formandsdramaet i Det konservative Folkeparti. I juridisk henseende er det måske lettest, idet PSM sikkert ville tabe en injuriesag. I presseetisk henseende er det rimeligt at fremhæve menneskeretsdomstolens fremhævelse af "almene offentlige interesser" som legitimation for en moderne presses fremdragelse af oplysninger, som kan være medvirkende til bedømmelsen af betydningsfulde offentlige personers egnethed til deres opgaver. Det var derfor et fejlskøn at benægte dommens eksistens med henvisning til privatlivet.

Herunder kan fremdragelsen af tidligere straffedomme være af betydning, idet de kan sige noget væsentligt om en persons dømmekraft allerede i de unge år, ligesom de kan understrege hans dømmekraft i den aktuelle behandling af sagen.

Der er heller ingen grund til at købe Gert Petersens påstand om, at det var undskyldeligt, når unge mennesker i hans gymnasietid under krigen successivt var nazist og kommunist. Ud fra min egen samtidige erfaring kan jeg attestere, at der var meget få af dem hver især og vist ingen andre i tur og orden. Oplysningerne tjener derimod til at sætte spørgsmålstegn ved de pågældendes dømmekraft, som utvivlsomt er et væsentligt element i personlighedsstrukturen. Enten bliver man ekstremist, og i så fald er det tilfældigt, om det bliver af den ene eller den anden observans, eller også bliver man moderat, og en moderat vandrer sjældent ud langs tangenten, hvorimod ekstremisten kan skifte fra den ene til den modsatte ekstremisme.

Per Stig Møller vil sandsynligvis overleve som partileder og statsministerkandidat, hvis han i handling dementerer det af sagen efterladte indtryk af svigtende dømmekraft. Det vil måske være en sejr for demokratiet, men måske også et nederlag for pressen.

Håndsæben

Anker Jørgensen er ikke husket for mange markante udtalelser, men vi glemmer ikke dengang han vrissede: "et stykke håndsæbe" om De radikale.

I flere dage har Niels Helveg Petersen ført sig frem som den tapre skrædder, som nedlagde syv fluer med et smæk. Det er ikke det, at han er radikal, men det er måden altså, at han er det på! Kineserne kan bare komme an, og hvis de ikke straks makker ret og retter sig efter den radikale danske fortolkning af menneskerettighederne, skal den "politiske forbruger" i Danmark nok komme efter dem.

At det er radikal politik viser sig tydeligt i dens grænseløse godhed på andres bekostning, idet det ikke gør det mindste indtryk, at det ikke hjælper de stakkels kinesere, men til gengæld skader det danske erhvervsliv. Ligesom med den radikale miljø- og ulandspolitik er det størrelsen af det heltemodige offer og ikke de praktiske resultater, der tæller, det er snarere umoralsk at forlange lidt valuta for pengene.

Det tydeligste fodaftryk på den kompromisløse Kina-politik er dog dens inkonsekvens. De radikale er verdensmestre i at undgå ubehaget ved et enten-eller, der bliver til et både-og eller et rungende: måske! Den opmærksomme iagttager, som husker længere end et par måneder tilbage, vil erindre dengang den samme heltemodige udenrigsminister under et handelsfremstød i Kina bestemt frabad sig en demonstrativ fordømmelse af Kinas mangel på demokrati, idet han vrissede, at en "konstruktiv dialog" både var mere radikal og mere virksom end en tom demonstration.

Vi er også nogle stykker, som kan huske den radikale raket- og fodnotepolitik i '80erne, der fordømte den daværende regering for at lade sig bruge som redskab for den store Satan i Vest, mens det øjensynligt er lige så selvfølgelig for Danmark nu at fungere som lods fisk for den amerikanske hval, vel at mærke med De radikale ved roret.

Det er da også åbenbart, at der lige som normalt i politik er tale om en tom retorik til indvortes brug. Udenrigsministerens egen søn fortalte jo til det opsøgende TV, at der var tale om et udslag af den nye radikale demonstrationspolitik, idet radikale politikere må profilere sig i medierne for ikke ligesom CD at blive klemt og glemt i trængslen af mediebevidste socialdemo-krater.

Et får i ulveklæder bliver ikke et farligt rovdyr, og et lam bliver ved med at være et lam, selvom det springer op som en løve.

Pedanten

Den, der sætter sig på ryggen af en tiger, ved aldrig, hvor han kommer hen og ender som regel med at blive ædt.

Det var Jens Otto Krag's erfaring, da han i 1966 baserede "det røde kabinet"s parlamentariske grundlag på SF's venstrefløj, der året senere sprang fra og dannede VS efter at have væltet regeringen for åben skærm.

Nu har Nyrup gjort det igen, idet han, som drengen der ikke kunne blive bange, tilsyneladende savner evnen til at lære af sine og andres erfaringer. Denne gang var det ikke seks-syv unge oprørere i folketingsgruppen, men en enkelt stemme i baggrundsgruppen, som spændte ben for regeringens tigerspring, og - hvis historien gentager sig - snart vil gøre den til tigermad.

Sagen er nemlig den, at den yderste venstrefløj (og højrefløj) består af fundamentalister, som savner sans for proportioner, idet alting for børn og barnlige sjæle er lige gyldige og dermed i egentlig forstand ligegyldige, og for moralisten er usandheden altid løgn, uanset de ulykker den hensynsfulde usandhed kunne forhindre.

Vi husker deres drabelige talekor fra dengang, da Che Guevara og Ho-Ho-Ho-Chi Min var sandhedens apostle, og Mao var Gud. Vi husker også deres rablende argumentation for, at vold er vold, og at et drab på et politisvin derfor ikke var mere eller mindre voldelig end et slag med en politiknippel eller en begmand.

Det er den samme fuldkomne logik og hensynsløse ærlighed, moderen i sin tid oplevede, da den lille håbefulde pølse indigneret protesterede over hendes stiltiende bekræftelse på buschaufførens tilkendegivne forudsætning om drengens fire-årige status som gratist: Mor, jeg er da fem år! Hensynsløs ærlighed er den infantiles form for godhed!

Spørgsmålet er for den undrende almenhed det samme, som man stillede sig dengang Erik Eriksen i 1957 indviklede sig i uigennemskuelige politiske manøvrer tilsyneladende for at sikre en VK-regering, og derved spillede sig kortene af hænde og muliggjorde trekantregeringen mellem S, R og Retsforbundet. "Han må have noget oppe i ærmet", sagde datidens politiske iagttagere, selvom det senere viste sig, at hemmeligheden var den, at Erik Eriksen ikke gad at være statsminister igen.

Har Nyrup heller ikke noget i ærmet, og er der blot tale om endnu et eksempel på hans sikre instinkt for altid at sætte sig mellem to stole i sin iver efter at undgå enhver risiko for fodfejl? Ingen vil formentlig beskyldte ham for at lide af en fatal dødsdrift, og forklaringen skal derfor snarere findes i hans manglende fantasi, der forhindrer ham i at blive bange, eller i pedantens tilbøjelighed til at se så mange træer, at han ikke kan se hele skoven.

Beskyttelsespenge

Den lever godt, som lever skjult, sagde fortidens erhvervsfolk.

Det moderne erhvervsliv har nu ligesom det politiske etablissement engageret sine egne PR-agenter for at sikre sig et godt image, som er bedre end gode produkter.

Der er ingen forhold i den gode omtale, visse virksomheder får, og den negative omtale, som Den Danske Bank har fået de senere år. Det er ikke til at vide, om den positive omtale af visse virksomheder er rigtig og relevant; men det er åbenbart, at den negative omtale af Den Danske Bank ikke er det.

Det er i hvert fald urimeligt, når banken hænges ud for at drive sin virksomhed på forretningsmæssige vilkår. Det er nu engang erhvervslivets ret og pligt, hvorfor man ikke kan forlange, at banken skal fortælle alt, hvad man ved. Den "politiske forbruger" vil ikke finde sig i "umoralsk" adfærd og stiller derfor moralske og økologiske krav til virksomheden, som førte til "Brent Spar" og statsministerens berømte cykelhjelm! Den politiske forbruger vil have lige rente til alle uanset kreditværdighed. Hvor er vi henne, hvis erhvervslivet kan aftale lavere renter end almindelige forbrugere?

Vi mærker odeuren fra '68-generationens pengesedler, der som bekendt først blev accepteret, når de var renvasket gennem de offentlige kasser. Den gamle almuevisdom tilsagde dog ellers vore forfædre at fodre husdyrene godt, fordi det nu var dem, man skulle leve af allesammen, og man slagtede i eventyret heller ikke hønen, der lagde guldæg.

Problemet for os forbrugere er, at vi ikke kan være sikre på, at vi får både sand og relevant information, når den moderne kampagnejournalistik tager fat i den underholdende ende af pressen med TV-mediet i spidsen, og den købte journalistik i den anden ende nærer sig ved den gensidige roserforenings strategi. Ifølge gammel opskrift består den i kun at omtale medlemmerne, og altid positivt, og ikke at omtale ikke-medlemmerne og i tvangstilfælde da altid negativt.

Engang for mange år siden spurgte jeg en erfaren pressemand, hvorfor visse personer blev omtalt i tide og utide, selvom de hverken var betydningsfulde eller interessante, medens dem, jeg kendte som betydningsfulde, aldrig blev omtalt! Jo, sagde min kilde, det er meget enkelt, for det er ikke journalisten, som løber efter sine historier, men historierne som forfølger journalisterne, og, som Oscar Wilde sagde: "Det eneste man ikke kan modstå, er fristelser!"

Det er højst tænkeligt, at det ikke står så dårligt til, og at pressen i det store hele er befolket af flittige gentlemen; men problemet for os forbrugere af information er, at vi aldrig med sikkerhed kan vide, om vi bliver købt eller solgt. I Børsen den 15.4. har Oticon, der plejer at være pressens yndling, fået nogle skrammer i det polerede ydre med en negativ omtale af en patentsag, og Cheminova har fået nogle ordentlige nogen på frakken efter at have været fredet i mange år, siden kritikerne fik medindflydelse og penge fra fonden.

Én ting er i hvert fald sikkert, nemlig at Den Danske Bank og Cheminova som andre virksomheder må ansætte nogle dygtigere PR-folk. Erhvervslivet har både på andre tider og andre steder lært, at det kan svare sig at betale beskyttelsespenge for at få lov til at leve i fred.

Hykleri

Man har altid vidst, at moralen er de krav, man har lov til at stille til andre, og at dobbeltmoral derfor er moralistens yndlingsvåben mod udyden. Tyv tror, hver mand stjæler, og den der taler mest om moral, er den som har den mest behov!

Det er blevet moderne i stedet at tale om etik, som om det skulle forandre sagen at bruge et andet ord om det samme - begge er afledt af henholdsvis det latinske og det græske ord for sædvane. Det sædvanlige er det, godtfolk plejer at gøre. Bonus pater familias, siger juristerne. *Così fan tutte*, sagde Mozart.

Den politiske eller etiske forbruger, investor eller producent er blevet en vogue, på samme måde som den politiske korrekthed i det hele taget er blevet in i de herskende kulturradikale kredse i ind- og udland. Ved hjælp af denne appel til den lille selvfærdighed kan man overtale godtfolk til at tro, at de er med til at forbedre miljøet ved at spise økologiske produkter, eller at de hjælper ulandene ved at forhindre eksport hertil af sprøjtegifte.

Hvor farligt og vilkårligt dette "torvedemokrati" med dets spekulation i folkestemningerne er, viser sig netop med historien om, at eksporten af "dræberkalve" til Frankrig er steget eksplosivt, efter at den første forargelse havde lagt sig og havde vendt sig mod Cheminovas og ØK's gifteksport.

Man kan efter behov og indstilling blive opmuntret eller skuffet over denne manglende alvor og konsekvens i den stemningsbetonede "etiske" forbrugerisme. "Lad dog barnet", "Herregud, det spiller ingen rolle". Eller også kan man frygte langtidsvirkningen af denne pervertering af de "økonomiske mekanismer" i form af usikkerhed og hykleriske PR-operationer og bortforklaringer. Hykleriet er lastens tribut til dyden.

Og hvem er vi, der føler os kompetente til at afgøre, om ulandenes befolkning skal dø af underernæring eller sprøjtegifte? Økologien, som for os er et luksusproblem, er for størsteparten af verdens befolkning en trussel mod deres overlevelse.

Og så bliver vi vel endnu en gang til grin for vore egne penge, ligesom dengang vi hældte 12 milliarder i Kattegat uden påviselig effekt, fordi de andre lande bare fortsatte på den gammeldags facon.

De udenlandske leverandører står utvivlsomt i kø for at udfylde de huller, som opstår i forsyningerne, hvis det lykkes den etiske forbruger at standse ØK's og Cheminovas leverancer. Men det er jo noget særligt for moralisten og den teleskopiske filantropi, som Dickens kaldte dette uvæsen, at den altid er godgørende for andres penge.

Velfærd

Den danske velfærdsmodel betyder, at de 80% fattige får tilskud fra de 80% rige sagde Poul Nyboe Andersen engang for mange år siden.

Det er et skræmmende perspektiv, at vi under den nuværende højkonjunktur stadig har underskud på de offentlige budgetter, samtidig med at hospitaler, skoler, plejehjem, kort sagt alle de primære velfærdsinstitutioner er slidt ned til sokkeholderne.

Endnu værre er det, at vælgerne på én gang ønsker skattenedsættelser og forbedringer af den offentlige sektor og dens gratisydelse. Der er ikke noget at sige til, at finansministeren forsøger at tale med to tunger: Der vil ikke blive sparet på den fremtidige folkepension og efterlønnen, og man vil gennemføre skattereformens planlagte lempelser.

Han ryster imidlertid et andet træ, når han kryptisk taler om en begrænsning af rentefradragsretten. Den enkleste måde ville naturligvis være, som man forsøgte, at forhøje bruttoskatten, som imidlertid skal nedsættes ved faldende arbejdsløshed, fordi man i sin tid fuppede den igen ved at lade som om, det var et arbejdsmarkedsbidrag. Går den, så går den! Den anden en forhøjelse af lejeværdien.

Lykketoft har fuldstændig ret i, at arbejdskraft og kapital i et fremtidigt fællesskab kan flytte rundt efter de laveste skatters princip, ligesom vandet altid løber nedad. Fast ejendom kan ikke eksporteres, hvorfor fast ejendom er det ideelle skatteobjekt. Der er som sagt to veje: forhøjelse af lejeværdien og nedsættelse af rentefradraget. Når "vismændene" derfor argumenterer for at fastholde lejeværdien, er det også en principielt rigtig betragtning, hvis man blot gør sig klart, at der også er tale om en politisk vurdering. Dels forudsætter den en mistro til muligheden af at få styr på det samlede boligområde og skabt lige konkurrencevilkår mellem ejer- og lejerbolig, dels går man ud fra, at værdistigningen i ejendommen straks belånes og omsættes i forbrug. Og det er ikke en videnskabelig slutning.

Der er også de "grønne afgifter", som i virkeligheden ikke er mere grønne end andre afgifter. De har det ligesom giftskatter (tobak, spiritus og parfume), at de ikke virker særligt begrænsende, hvilket er godt det samme, eftersom der ellers ville blive et hul i statskassen. På samme måde går de voksende motorskatter lige lukket i statskassen, selvom de oprindeligt var klausuleret til vejformål.

Middelalderens konger havde den samme forståelse for menneskelig psykologi, når man lagde afgifter på salt, som var en nødvendighed, og på luksus og selskabelighed, som er en last. Endnu tidligere lagde Erik Plovpenning afgift på antallet af plovjern, som var alles arbejdsredskab.

En socialdemokratisk finansminister er ikke i stand til i stedet at stille forslag om offentlige besparelser, hvor det ville batte noget: det passive bistandssystem og boligstøtteordningerne. Rigsrevisionens kritik af boligstøttens svømmende milliardudgifter har rejst alle bevægelsens parader, mens Lejelovskommissionens forslag om liberalisering af boligområdet med en tilbunds-gående reform af boligstøtten straks blev lagt på is.

Lad os nu se, om ikke De radikale snart bliver så utålmodige efter at realisere deres politik, at de sætter frøkenen uden for døren og indkalder en vikar.

Grønlandsk selvstyre

Dobbeltmoralen stortrives i vor "nyetiske" tidsalder, og den giver da også altid dobbelteffekt.

Se nu grønlænderne, som i årevis har forsøgt at holde liv i den ellers stendøde Thulesag, der både gik på beboernes flytning fra baseområdet og påståede fjernvirkninger af atombombeaffald. Nu vil de omvendt have et atombombelager indrettet på samme sted.

"Chercher la femme" (søg kvinden), siger franskmændene, "Hit med skillingerne", siger man i Grønland, der på én gang vil bestemme og have danskerne til at betale.

Alle forældre ved, at de ikke skal forvente nogen taknemlighed af deres børn, som højst kan forventes at kunne beherske deres utilfredshed over ikke at have fået noget mere. Det er rimeligt, at børn opfører sig som børn, det som kan give anledning til uenighed er årsagerne her-til. Nogle pædagoger vil vide, at børnene opfører sig uansvarligt, fordi de behandles som børn, andre at man er nødt til at beskytte børnene mod deres egen uansvarlighed, så længe de er børn.

Alle forældre ved imidlertid, at de på et tidspunkt må give slip og lade børnene gøre deres egne erfaringer på deres eget ansvar. Så længe de bor hjemme, må de finde sig i forældrenes indblanding, og vil børnene flytte hjemmefra, må de til gengæld være indstillet på at klare sig selv. De kan ikke stange ål og gå på harejagt samtidig.

Vil grønlænderne være selvstændige ligesom islændingene, må de naturligvis kunne forsørge sig selv, og så længe de vil have bloktilskud fra Danmark, må de finde sig i, ligesom andre danske bloktilskudsmodtagere, at være underkastet statskontrol. Rent bortset fra, at det er en del af selvstyreloven, at Danmark har kompetencen til at føre Grønlands udenrigspolitik.

Hvis grønlænderne kan finansiere deres fulde selvstændighed med atomdeponeringer, vil et stort flertal af den danske befolkning formentlig ønske dem lykke på rejsen. Måden, man har valgt til at vise sine hensigter på, har i hvert fald ikke svækket denne velvilje!

Justitsministeren

Det er strafbart at begå en forbrydelse, hvis man bærer sig så klodset ad, at man bliver opdaget.

Nixons største fejl var ikke indbruddet i Watergate-bygningen, men den omstændighed, at han selv opbevarede beviserne for sin forbrydelse, og Ninn-Hansen blev også kun dømt, fordi han lod Justitsministeriets telefax sende spørgsmål til justitsministeren.

Man kan undre sig over, at så garvede politikere som Nixon og Ninn-Hansen efterlod så tydelige fodspor i spinaten, hvis de da ikke havde forledt sig selv til at tro på deres usårlighed. Toppolitikernes største risiko er troen på, at de til sidst kan gå på vandet.

Det er næsten lidt synd at bringe Frank Jensens fadæse ind i den store sammenhæng, idet den er blottet for format. Hvad enten der er tale om en følelsesmæssig oversvømmelse eller et forsøg på at puste sig op over for en sagsbehandler, er det lidet professionelt. En jurist ville have vidst, at man aldrig skal prøve at forhandle med en sergent eller en løjtnant. Man forhandler kun med generaler, som kan flytte med brikkerne.

Naturligvis er der tale om en fodfejl fra ministerens side, men Justitsministeriets administration er især omkranset af minefelter og andre fodfælder, som selv juridiske forgængere er snublet i. Man kan næsten sige, at det kunne ligne en hævn fra statsministerens side for hans varme støtte til Svend Auken netop at anbringe Frank Jensen i justitsministerens varme stol. Han har allerede måttet sande, at det kræver hår på brystet at lege med de store drenge, og ligesom Arne Melchior i sin tid kan han blive offer for andres velvillige fælder.

Det er så sandt, som det er sagt af så mange andre end Erling Olsen, at man i Danmark kan slippe godt fra alting, når man blot husker at sige undskyld bagefter. Det var det, Ninn-Hansen forsømte, og det er det, der kan blive begyndelsen til enden for Frank Jensen.

Uden synds erkendelse, kan man ikke blive frelst, hvilket var inkquisitionens retfærdiggørelse for den strenge tortur over for modvillige kættere. Det er for ynkeligt på én gang at præsentere sig som justitsminister, og efterfølgende at ville påstå, at det sandelig var en privat henvendelse. Værre endnu er det at ville overtale pressen til at skrotte historien.

Hvis ikke han meget hurtigt bestemmer sig om og følger de erfarne råd om at bide hovedet af al skam og bede om godt vejr, kan han nemt risikere, at de politiske hajer får færten af den lille smule blod, der allerede er sivet ud, og begynder at nappe lunser af kødet.

Pia Gjellerup turde i hvert fald ikke at løbe risikoen.

Medløberne

Den vanskeligste af bibelens lignelser er den om den fortabte og genfundne søn.

Én ting er, at man skal være barmhjertig over for synderne; men hvorfor skal man ligefrem slagte fedekalven for den ødsle lillebror, når han finder det passende at vende tilbage til mors kødgryder efter at have formøblet sin fædrearv, mens den fornuftige broder, som dog har taget sig af forældrene i alle årene, må se tørmundet til.

Der er større glæde i himmerig over en omvendt synder end over 10 retfærdige! Men er det nu også rigtigt her på jorden?

Der er noget, der tyder på, at de store mytiske helte er dem, som altid har taget fejl, dem der har forårsaget de største ulykker, dem der appellerer til fantasien og eventyrlysten. De bedst kendte i kongerækken er f.eks. Valdemar Sejf og Christian den Fjerde, som begge bragte landet på fallittens rand ved deres eventyrpolitik og ødselhed.

En gammel polarforsker forklarede på samme måde den ejendommelighed, at det er Mylius Erichsens amatøragtige og derfor katastrofale Grønlandsekspedition, som har optaget eftertiden, medens alle de andre professionelle og udbytterige ekspeditioner stort set er glemt, ligesom det er Robert Scotts katastrofale og ikke Amundsens vellykkede Sydpolsekspedition, der lever i mytens gyldne skær.

Ser vi på vor nyere politiske historie, er det også dem, der altid har taget fejl, som render med opmærksomheden, medens dem, der altid har haft ret i deres advarsler mod eventyrerne, altid har været fordømt af den "politiske korrekthed". Det var næsten ikke til at bære, at vi igen skulle udsættes for det snakkende rokkehoved Bente Hansen, som ellers havde sine velmagtsdage i nymarxismens glanstid. Værre er det dog, at mange af datidens koryfæer glædestrålende kan fortælle os, at de i '60erne var nyrealister, i '70erne var nymarxister og nu er gået linen ud og er blevet nyliberalister.

Det er umiddelbart betragtet underligt, at de kan bevare både deres selvrespekt og mediernes bevågenhed, men set i lyset af menneskehedens og mediernes mytomani er der god sammenhæng i tingene. Som er af mine udmærkede tyske kolleger tørt svarede, da jeg undrede mig over den tilsvarende tingenes tilstand i Tyskland: "Hegel er altid moderne!" (for Karl Marx satte jo bare Hegel på hovedet).

Hvorfor skal de ugudelige have al lammestegen? Hvorfor skal de sidde på første række, når USAs præsident besøger landet? Hvorfor skal de have lov til at moralisere med andre, uden nogensinde at blive draget til ansvar for deres kostbare vildfarelser? Hvordan kunne de slippe godt fra på én gang at nyde godt af Franco-Spaniens gæstfrihed, samtidig med at de red deres kulturradikale kæpheste? Hvordan kan de dog blive fornærmet over, at de bliver foreholdt den ideale fordring, hvormed de altid har terroriseret deres omgivelser?

Svaret blafrer i sommervinden! Men jeg kender en tidligere kollega, som har dom for, at han hverken er en charlatan eller en vindbøjtel.

Rigtige venner

Den, der vil være venner med alle, har ingen venner! Den, der taler sort, bliver til sidst indhentet af sine egne ord!

Det er ikke til at se det, hvis man ikke lige ved det. Hvordan kunne Holger K. Nielsen sige nej til Amsterdam-traktaten, når han sagde ja til Edinburgh-traktaten, som var noget mindre i forhold til det mere?

Nu har han løftet sløret for dette paradoks og fortalt os, at det ikke har så meget med EU-traktaten som med Nyrup Rasmussen at gøre. Han stoler ikke på ham over en dørtærskel, for han siger hele tiden ét og gør noget andet.

Vi havde vel allesammen fornemmelsen af, at det "nationale kompromis" om Edinburgh-forbeholdene til EU-traktaten dels var SF's flommands- og feberredning, efter at befolkningen mod forventning havde ladet sig besnære af SF's turistattituder, og dels var motiveret af realpolitiske illusioner om indenrigspolitisk indflydelse.

Nu siger Holger K. Nielsen så direkte, at Nyrup har narret ham og SF til at ydmyge sig uden at få noget ud af det. Socialdemokraterne har alligevel valgt den sikre vej til succes i samarbejde med de borgerlige partier, mens SF har fået luftsteg og vindfrikadeller.

Vi andre kan så igen sidde magtesløse med hænderne i skødet, mens socialdemokraterne og Nyrup spiller hasard med landets europæiske fremtid. I '92 var det formandsskiftet, som af andre grunde ikke kunne vente, og i '98 bliver det formentlig Holger K. Nielsens dybe mistillid til Nyrups virkelige hensigter, der kan komme til at spille fandango med Danmarks velfærd.

Vi havde engang for nogle år siden en rektor ved Aarhus Universitet, som på samme måde sagde ét og gjorde noget andet, sagde forskellige ting til forskellige personer og myndigheder, og undertiden helt lod være med at sige noget til nogen om, hvad han ville gøre eller havde gjort. Til sidst sandede alle kanaler til, og han var nødt til at gå af i utide. Kun psykopater gør éngangsforretninger, fordi man ifølge Abraham Lincoln vel kan narre alle en kort tid og mange i lang tid, men ikke alle altid. Før eller siden kommer folk til at tale med hinanden. Det er tilliden, som er samfundets cement!

Den gensidige fordel og den heraf følgende gensidige tillid er et solidt grundlag for et varigt venskab.

Fandens også

“Helvede, det er de andre”, sagde Sartre. “Moralen, det er for de andre”, sådan siger de fleste, fordi moralen er de krav, man har lov til at stille til andre.

I vor nymoralske tid må der være megen brug for moralen, eftersom det er en gammel viden, at den, der taler mest om moral, er den, som har mest moral behov. Moral er nemlig de regler, man laver for hinanden, fordi vort samfund ikke svarer til vore gener. Sagt med andre ord: Gør man det, man har lyst til, er der en formodning for, at det er galt!

Det sagde i hvert fald den østrigsk-engelske økonom og jurist Friedrich Hayek, der gjorde opmærksom på, at vore gener og følelser er indrettet på “det lille samfund”, som vore stenalderforfædre levede i, mens “det store samfund” er konstrueret af vor fornuft for at organisere de langt større materielle goder, teknologien har kunnet skaffe.

Mens dyrene ikke kan lyve, har mennesket opfundet sproget, som gør det muligt at skjule sandheden om egne motiver, og derfor bliver moralen brugt som et virksomt middel til at forædle egne egoistiske motiver. Peter Plys var ikke nogen hykler, men blot en bjørn med en meget lille forstand, der havde indrettet sig så praktisk, at hans ur var gået i stå på klokken 5, så det altid var tid til en lille bid mad.

Ritt Bjerregaard er derimod et velkendt eksempel på evnen til bevidst at moralisere med lighedsbegrebet og samtidig argumentere for, at hun selv har krav på en positiv særbehandling. Statsministeren er fornuftigvis holdt op med at tale så meget om moralens årti.

Et helt ekstraordinært eksempel på den moralske dobbelttænkning er den ungarsk/engelske finanstroldmand og valutaspekulant, som i 1992 udløste den værste valutakrise i nyere tid, men som samtidig holder opbyggelige foredrag om markedskonometriens misbrug. Nu har han gjort det igen og lavet turbulens i de nye østeuropæiske økonomier, samtidig med at hans uhyre penge-tank finansierer en række forskningsprojekter om kapitalismens farer!

Når han har retfærdiggjort sine seneste handlinger med henvisning til, at Rusland efter kommunismens fald er perverteret til “rå kapitalisme” ud fra økonomi og elendighed, er det nok en tilsnigelse, eftersom disse uting var levende bag kulisserne i den sovjetiske røverøkonomi. Prøv f.eks. at læse David Olcott's fremragende kriminalroman: Hotel Røde Oktober, som giver en underholdende og spændende anskuelsesundervisning i det, der var den “realt eksisterende socialisme” under Breznev og de efterfølgende mumier.

Når fanden bliver gammel, går han som bekendt i kloster.

Honning og syltetøj

Dengang Peter Plys var til middag hos Ninka Ninus, blev han spurgt, om han ville have honning eller syltetøj på brødet, hvortil han svarede: "Begge dele", men for ikke at virke ubeskeden, skyndte han sig at tilføje: "Men du behøver ikke at give mig noget brød til!"

Det var ikke så mærkeligt, at han sad fast, da døren ikke var bred nok, eller som Ninka Ninus så det, fordi der var en af dem, som havde spist for meget, og at det ikke var ham!

Peter Plys var, som han plejede at sige, en bjørn med en meget lille forstand, men ikke dummere end de fleste danskere, som på den ene side vil have skatterne sat ned og de offentlige ydelser i vejret, eller end finansministeren som lover at bevare de offentlige ydelser intakt og at opfylde skattereformens løfter om skattelettelser, men han viser til gengæld sin velkendte beskedenhed ved blot at ville lægge skatterne om til bruttoskat og grønne afgifter og derved bl.a. nedsætte værdien af skattefradraget for renter. Spare på de offentlige budgetter kan man jo ikke.

Det er jo ikke bare Ritt Bjerregaard, som er sparsommelig og beskeden på andres bekostning, nu har en socialdemokratisk EU-politiker meldt sig til den samme dobbelttænkningens brigade, idet han har ladet sig indlægge på et af de afskyelige privathospitaler, fordi han ligesom sin partifælle mener, at den ideelle fordring er et krav, man har lov til at stille til andre, og at han må gå uden om køen. Ganske vist betaler han - i modsætning til fru Bjerregaard - for sine privilegier, men helt i overensstemmelse med bevægelsens idé er det vel ikke.

De tre borgerlige musketerer er nu ikke meget bedre med deres fælles ed om at fjerne lejeværdien for villaejerne, netop i en tid med voldsomt stigende ejendomspriser og prioriterbare friværdier, og realiseringen af den borgerlige plan ville virke som benzin på det ulmende inflationsbål. Man skal ikke af populistiske grunde pille et enkelt element ud af det komplicerede samspil mellem delene i ejendoms- og boligbeskatningen og gøre det til et slagnummer. Skatteministeren har jo ret i, at penge og arbejdskraft kan flytte til udlandet i en europæisk union, mens fast ejendom ifølge sagens natur bliver liggende, hvor den er som et velegnet nationalt beskatningsmiddel.

Man kan som det antydes dårligt være bekendt at bede om både honning og syltetøj og så ikke spise brød til.

Soros og brandmanden

“Kvinder skænker os trøst i situationer, som vi uden deres hjælp slet ikke ville være havnet i”. Dette citat af en vis Don Herold får mig til at tænke på brandmanden, der forventede en medalje for sin heltemodige indsats i arbejdet med at slukke de brande, han selv havde påsat.

Georg Soros er nu igen kommet i vinden beskyldt for, at han har brugt sin kolossale penge-tank til at fremkalde den asiatiske valutakrise, som har fået fjernvirkninger også i Danmark. Tidligere i år var den gal på de østeuropæiske valutamarkeder, og i 1992 var Georg Soros medvirkende til den europæiske valutakrise, som sprængte det europæiske valutasamarbejde og tvang Sverige og England til drastiske indgreb.

Samtidig med sine aktive angreb på de åbne valutamarkeder støtter han gennem en af sine velgørende fonde (Quantum), der finansieres af hans spekulationer, en voldsom kritik af det frie marked. Han mener, at Vesten forsømte sin chance for at hjælpe det nye Rusland med at opbygge en ordnet og reguleret markedsøkonomi, idet han synes at overse den kendsgerning, at den sen-sovjetiske økonomi allerede var degenereret til en regulær cowboy- og mafiaøkonomi.

Det er inkonsekvent på én gang at profitere på de åbne valutamarkeder og at kritisere dem for at være farlige for demokratiet, medmindre han er så sofistikeret og kynisk at ville henvise til sine egne gerninger som det tilstrækkelige bevis for påstandens rigtighed. Og det er som sagt også moralsk anfægteligt at ville finansiere en kamp mod markedsøkonomien med midler opnået gennem misbrug af markedet.

Markedsøkonomien har sin kalkulerede pris, nemlig den at presse ineffektive virksomheder ud af omsætningen. Ifølge sagens natur måtte dette betyde, at størsteparten af de østeuropæiske og russiske virksomheder led stråddøden.

De lande, såsom Polen, der lod falde, hvad ikke kunne stå, kom hurtigst og bedst ud af omstillingsprocessen, hvorimod lande som Rumænien og andre, der forsøgte at holde liv i de statslige virksomheder, er kommet dårligt fra start.

Det er vigtigt, at de europæiske og internationale markedsorganisationer bliver overført til Østlandene så hurtigt, som det nu er muligt for Europa at bidrage uden selv at vælte omkuld. Andre kontrolforanstaltninger til etablering af en “ny verdensorden” er der nok ingen idé i, medmindre man vil tilbage til den netop forladte “kommandoøkonomi”.

Nogen konsekvent tænker er Soros ikke, men en dygtig praktiker, som med mod og vedholdenhed benytter markedsmekanismen til at afsløre dens skjulte svagheder. Sverige blev reduceret til naturlig størrelse i 1992, og sandheden fik lov til at komme frem om mange års “semantisk perspektivforskydning” i det officielle Sverige (og England).

Omvendt er der hverken idé eller realitet i asiaternes forslag om forbud mod valutaspekulation.

Pedanten og moralisten

Det er ikke ligegyldigt, at landet ledes af en usikker pedant, som er afhængig af en dominerende ægtefælle. Derfor er bogen om Nyrup ikke overflødig.

En leder er nemlig en person, som leder og fordeler arbejdet med eftertrykket lagt på det sidstnævnte. En leder må være i stand til at vise andre tillid, idet ingen kan træffe kvalificerede beslutninger uden den af handlefriheden følgende selvsikkerhed. En leder må være i stand til at være generøs, løbe en risiko og acceptere de kalkulerede tab.

Uden gensidig tillid sander alle forbindelser til, sådan at lederen til sidst kommer til at stå alene. Jens Otto Krag skrev i sine erindringer om Statsministeriet som det ensomste sted i landet, når det trak op til krise og konflikt. Til forskel fra sin efterfølger i embedet var Krag dog ikke konfliktsky, men valgte ensomheden frem for det håbløse forsøg på at være venner med alle, der gør venneløs. Bar er venneløs bag!

“Kvinder skænker os trøst i situationer, som vi uden deres hjælp slet ikke ville være havnet i”. For Nyrup er det ifølge bogen det sidste men ikke nødvendigvis det første, som er tilfældet, idet han i stedet synes at affinde sig med skældud og pinefulde sarkasmer. Selvfølgelig er det en fordel for enhver mand at have en stærk ægtefælle, og selvfølgelig vil ethvert naturligt menneske rådføre sig med sin kone om væsentlige sager, men de virkeligt stærke kvinder forstår, at magten er størst, når den er skjult. Der er altid en stærk kvinde bag mandens ambition: Chercher la femme (Søg efter kvinden), siger man i Frankrig, hvor man har forstand på den slags.

Af gode grunde har jeg ikke læst bogen om Nyrup, som endnu kun er tilgængelig for de udvalgte, og det er også irrelevant i denne forbindelse, der udelukkende drejer sig om principper. Lige så ligegyldigt “kendisernes” privatliv er, lige så vigtigt er det i den nymoralske og personfikserede politiske verden at kende personen bag politikeren. Om Nixon sagde man, at ingen ville købe en brugt vogn af den mand, men han var en professionel, der i hvert fald ikke begik sine forbrydelser i god tro. Moralisten er ofte den, som har mest moral behov!

“Jeg vil se tykke mænd omkring mig”, sagde Julius Cæsar ifølge Shakespeares skuespil af samme navn, en af de få gange psykologien er tvivlsom. For inden i enhver tyk mand, sidder der en lille dreng og græder. Der findes ingen rare mennesker, men vel mange svage mænd, hvis reaktioner bliver uberegnelige, når de kommer til at tåle mere, end de accepterer!

Mål og midler

Hvis man ønsker at aflede menneskenes opmærksomhed fra væsentlige emner, skal man blot gøre midlerne til et mål i sig selv. Bede dem tage stilling til englenes køn eller kejserens skæg, til de meste effektive måder at formindske luftens CO₂ eller havenes iltsvind. Så er der ingen, der finder på at spørge, hvorfor man skal gøre det, eller hvilken betydning det måtte have at begynde med at tømme verdenshavene med en teske.

Nu er befolkningen blevet sat til at diskutere den bedste måde at begrænse forbruget på: tvungen opsparring eller begrænsning af realkrediten, uden at det først er gjort klart, om det er nødvendigt at begrænse det private forbrug, og om der i bekræftende fald er en bedre og mere langsigtet metode til at begrænse det samlede forbrug i samfundet. Det er rigtigt, at forbruget steg kraftigt i de to første kvartaler af 1997 og derved truede først og fremmest betalingsbalancen, hvorimod forbruget senere har været faldende. Der ville i givet fald være mere perspektiv i at drøfte de langsigtede reformer af arbejdsmarkedet og boligområdet, som er de reelle slanger i det danske politisk/økonomiske paradis.

Der er intet, der tyder på, at de internationale markeder nærer aktuel mistillid til den danske økonomi, så der af den grund skulle være anledning til en øjeblikkelig stramning af økonomien. Derfor ville der være mulighed for at standse op en halv time og tænke over en mere perspektivrig liberalisering af arbejds- og boligmarkedet, som ville formindske de flaskehalse og paradoksproblemer, der bremser den økonomiske vækst.

Der er derfor grund til at tro, at der er tale om et valgoplæg, der har til formål at gøre oppositionen til sorteper ved at afvise et "ansvarligt" indgreb, mens realiteten er den, at der ikke er noget dramatisk behov for en hovsaløsning. Oppositionen skal sættes skakmat ved at blive gjort til lyseslukker, selvom der er lys nok i butikken.

Nu får vi så se, hvem der ler sidst, for det er jo altid ham, der ler bedst. Det kan jo være, at vælgerne lugter luntten og opdager, at de er blevet præsenteret for det klassiske ledende spørgsmål: Er De holdt op med at tæve Deres kone?

Der kan være gode grunde til at ønske et hurtigt valg, så vi kan komme i gang med de reelle og langsigtede økonomiske problemer, som en socialdemokratisk regering dårligt kan vove at gøre noget ved. Mon ikke vælgerne er durkdrevne nok til at gennemskue den socialdemokratiske valgfidus om stramning af udlændingelovgivningen, som ikke engang er forhandlet med den radikale familie Arnold! Den ægte vare er altid den bedste, så der ikke er anledning til at nøjes med et tvivlsomt surrogat.

Er regeringens forslag nødvendigt, er de tilstrækkelige, men de er ikke nødvendige, fordi de er tilstrækkelige!

IV. RET OG RETFÆRDIGHED

Tyv tror, hver mand stjæler

Naturretten har atter fået en renæssance. Den dukker op i Vestens kulturhistorie, hver gang vi står over for en af mange oplevet modsigelse mellem den positive ret og den politiske ideologi. Senest optrådte begrebet i '60erne i forbindelse med det såkaldte "ungdomsoprør" som legitimation af en påstået "modstandsret" mod "positivismen" og dets undertrykkende system.

I nutiden anvendes begrebet ikke alene til at legitimere vidtgående "menneskerettigheder", men også til at tillægge "naturfolk", dyr, ja, naturen særlige rettigheder. I denne forstand har begrebet "naturret" altid optrådt som et moralsk krav til den positive ret, enten i form af hjemmel eller indholdskontrol. Opfylder den positive ret ikke disse krav, har befolkningen en modstandsret eller ret til civil ulydighed.

I primitive samfund opstår problemet ikke, idet retten her er udgået af sædvanen, som også er moralens udgangspunkt, sådan som det fremgår af ordene *mos* (moral) og *etos* (etik), der begge refererer til det sædvanlige. Det er først i udviklede samfund med en fastere og mere omfattende regeldannelse, at der opstår en spænding mellem det fastsatte og det sædvanlige.

Platon og især Aristoteles kritiserede den sofistiske moralske relativisme og det uindskrænkede torvedemokrati, som modvirkede rettens formål: *isonomien*, at lige tilfælde skal behandles lige efter almindelige regler. Når love og domme træffes i henhold til daglige folkestemninger på torvet (*agoraen*) bliver afgørelserne vilkårlige og stridende mod retfærdigheden. På den anden side erkendte de begge, at *isonomiens* (retfærdighedens) hårdhed i de konkrete tilfælde måtte blødgøres af *epieikeia* (billighed).

Aristoteles fastholdt den demokratiske ide, men henviste til den menneskelige natur som materiel censur på samfundets love: Mennesket er, sagde han, et socialt dyr (*zoon politikon*) styret af sin fornuft. I det romerske samfund konkurrerede denne filosofi - formidlet af stoicismen og Cicero - efterhånden med det jødisk/kristne barmhjertighedskrav og senere med kirkens krav om at forvalte den guddommelige lovgivningskompetence.

Ifølge vor egen Jydske Lovs fortale (1241) er retten i det væsentlige "guddommelige sædvaner", men eftertidens voksende selvbevidsthed anerkendte i stigende grad en individualistisk menneskeopfattelse og et heraf afledet suverænitetsbegreb, som udstyrer mennesket med et herredømme over naturen i form af videnskab og teknologi og over samfundet i form af lovgivning. Hermed er grunden lagt for den vestlige ide om menneskerettighederne, herunder retten til naturen.

I 1700-tallets rationalisme kulminerede disse ideer med samfundskontrakten (Rousseau) og en af den protestantiske naturretslære afledet modstandsret som åndeligt våben mod det gamle regime. Den følgende tids skeptiske filosofi (Hume, Kant) forkastede imidlertid naturretsteorien, som blandt andet ansås for at være medansvarlig for revolutionens udskejelser. Den følgende romantik og historicisme vendte sig påny mod sædvanen som rettens og moralens moder og frihedsideen som samfundets eneste sande norm. Staten skulle holde fingrene for sig selv og overlade til individerne at ordne deres egne affærer.

Med den voksende anerkendelse af demokratiske styreformer i løbet af 1800-tallet forsvandt naturretsideerne og begrebet modstandsret helt, eftersom retten blev anset for mødestedet mellem de forskelligartede samfundsmæssige interesser. Derimod opstod i USA en anden ide "*civil disobedience*", som H.D. Thoreau i sin kamp med myndighederne i en skattesag udformede som individets adgang til at modsætte sig uretfærdige myndighedshandlinger.

Indtil de nyromantiske "revolutioner" i ungdomskulturen i '60erne med udgangspunkt i videnskabsteoretiske opgør i Øst og Vest var naturretsideerne blevet lagt død af den "realistiske" retsteori, som ikke kunne opfatte retten som andet og mere end et redskab for statens monopoli-

serede tvangsapparat, og en beskrivelse af de retlige myndigheders faktiske adfærd. Indholdsmæssigt var der ingen "naturlige" grænser, idet selv Grundloven blev anset for kun at være gode råd til lovgivningen (Alf Ross).

Ved at genoplive naturretten og modstandsretten som retoriske begreber skaffede Herbert Marcuse i 60'erne studenterne det indignationsmiddel, som med succes blev anvendt som argument mod "positivismen" og "systemets" undertrykkelse. Hermed havde man givet startskuddet til den udvikling, der i stigende grad retliggjorde politiske konflikter og inddrog domstolene i den politiske kamp. I USA benyttede de politiske minoriteter sig af "konstitutionens principper" til at oversvømme domstolene med store og små sager om "diskrimination" og "grundlovsstridig" myndighedsudøvelse.

Bevægelsen kulminerede med en række sager om placering af atomkraftværker, hvorefter domstolene fik kolde fødder og mindede sig selv og omgivelserne om, at domstolene ikke har noget politisk mandat til at træffe politiske afgørelser. Indslaget om domstolenes 10-årige moratorium af dødsstraffen ville være kuriøst, hvis det ikke var så morbid. Også i Europa blev domstolene inddraget som politisk platform, i Tyskland var det også atompolitikken, som fik domstolene til at standse op, medens vi her i landet debuterede med Christiania-sagen og kulminerede med tamil-sagen, indtil Højesteret fik nok og bad politikerne om at løse deres egne problemer med politiske midler i stedet for at gøre domstolene til gidsler.

Det bør være en lektie for os, at "naturret" er et farligt begreb, ligesom ilden er den en god tjener men en slem herre. Erkendelseskritikken omkring 1800 (Hume og Kant) har advaret på samme måde som realisterne i vort århundrede (Alf Ross). Naturretten er grænseløs, idet den hvisker forskellige ting i øret på forskellige mennesker og folkeslag (Knud Illum), den kan være, som Alf Ross formulerede det, en skøge som er til fals for hvem som helst. Derfor skal man også være forsigtig med at udstyre naturfolk, politiske minoriteter, ja, selv naturen med "rettigheder", i stedet må man hellere erkende, at der er tale om politiske eller ideologiske interesser, man kan kæmpe for med rene våben og med åben pande i stedet for at gemme sig bag en maske af naturret.

Vil man føre "miljøpolitik", er det helt i orden, hvis man begrundet den sagligt og politisk og ikke snyder ved at anvende det, man skal bevise som argument, nemlig at naturen, havet eller grundvandet har rettigheder. Vil man føre økonomisk inden- eller udenrigspolitik, må man anføre økonomiske og politiske argumenter og kan ikke nøjes med henvisninger til "menneskerettigheder" eller "naturret", etik kalder man det i dag, som om det skulle være bedre end moral. Hvem er vi, der vil bestemme, at ulandenenes befolkning hellere må dø af sult end af "sprøjtegifte" eller anden forurening, som for os er et luksusproblem? I hvert fald kan det være svært at forstå, hvordan det gik til, at vi overlevede som børn i 30'erne, da vi ikke kendte til miljø eller miljøministerium. Før 1970 kendte man slet ikke ordet miljø i den betydning, hvori det nu bruges!

Moral og ret er redskaber, som fundamentalisterne altid har foretrukket i deres korstog for egne interesser, idet moral og ret efter deres opfattelse ikke kan gradbøjes og ikke skal afstemmes med andre hensyn i form af retfærdighed, billighed og fornuft.

For moralisten er moralen for det meste de krav, man har ret til at stille til andre, og den, der taler mest om moral, er derfor også oftest den, som har mest moral behov. Ligesom tyven, der tror, at alle stjæler!

Fristelser

“Det eneste, jeg ikke kan modstå, er fristelser”, sagde Oscar Wilde og gjorde herved indirekte opmærksom på den menneskelige svaghed. Man skal ikke friste nogen over evne. Man har indført regler og kontrol for at sikre sig, at det kan betale sig at opføre sig ordentligt.

Debatten om den fotografiske fartkontrol illustrerer med al mulig tydelighed dette spændingsfelt mellem egoisme og altruisme. Man skal ikke friste nogen over evne, og derfor skal man have revisorer, der beskytter kassererne mod dem selv, og aviser, der beskytter magthaverne mod retsmisbrug.

På den anden side er det ikke nogen kunst for den frigide kvinde at være nonne og for eunukken at være opsynsmand i et harem. Det siges, at der var særlig mange fede kvinder i 30ernes arbejderbefolkning, simpelthen fordi de dermed kunne undgå risikoen for en uoverkommelig graviditet. Omvendt kan man undre sig over det paradoksale i nutidskvindernes mode, der nærmer sig det exhibitionistiske, på den ene side og forargelsen over det, som kaldes sexchikane på den anden side.

Derfor skal fartkontrollen også være åbenbar og ikke skjult i hæk og hegn. Det nytter ikke bare at gøre opmærksom på, at den findes i et bestemt geografisk område. Formålet med en fartkontrol er ikke at få så mange penge i kassen som muligt, men at påvirke bilisterne til at overholde fartgrænserne. Det er truslen, som gør afpresning effektiv; når den er realiseret, er den virkningsløs. Derfor skal der ikke gå inflation i strafferiet, som derved kan virke modsat ved at gøre den negative overtrædelse og ikke den positive regelmæssighed til trumf.

Kynikeren siges at være en skuffet romantiker, som benytter sin mistro som et værn mod de stød, verden giver. Derfor er det også, at æseldyret på den ene side er en ensom sjæl og på den anden side gør det svært for Peter Plys' venner at arrangere et fødselsdagsselskab for ham. “Bare det nu ikke bliver snevejr!” I sin berømte film “Rød” viser Koslowski os, hvordan den gamle kyniske dommer overbevises om dydens eksistens i skikkelse af den unge pige, som ved sin umiddelbarhed får ham til at bryde isolationen og til at tro på det menneskelige i mennesket.

Vi skal overbevise det opportunistiske menneske om det fornuftige i at handle i overensstemmelse med det fælles gode i retsreglerne. Vi opnår ikke så meget ved at tæve nogen til lydighed, så denne medicin må vi forbeholde de uforbederlige.

Der er en nødvendig forbindelse mellem moral og fornuft; opgaven er hele tiden at gøre den sammenhæng tydelig og ikke friste nogen over evne.

V. FORSKELLIGE POLITISKE OMRÅDER

a) Kommunalpolitik

Bryggeren

Det er en skam, at TV-serien om bryggeren ikke i højere grad holder sig til Professor Glamans fortræffelige bog af samme navn, der giver en fremragende beskrivelse både af "Carlsberg"s og dynastiet Jacobsens historie.

Serien i TV er - som det for nylig af en af DR's chefer blev sagt om mediets virkemåde i det hele taget - ikke en afspejling af virkeligheden, men en "nødvendig" dramatisering. Men skal denne dramatisering på én gang gå i de mindste detaljer i bryggerens ægteskabelige liv og brede sig ud til en sædeskildring om alt og alle i hans samtid?

Serien er på den måde blevet et mismask af private og melodramatiske pikanterier og en kulørt billedbog. Øllet står bare og gærer og gærer og får pludselig en guldmedalje, selvom en af konkurrenterne har tisset i karret. Klogere på det bliver hverken den vidtløftige brygger eller de sagesløse TV-kiggere.

Vi (jeg) ville meget hellere have noget at vide om øllet, om bryggeriets udvikling og om Jacobsen som iværksætter og forretningsmand. Man har svært ved at se nogen forbindelse mellem seriens tværing af en ung Jacobsen og hans fjollede kone og bogens værdige brygger og hans viljefaste matrone.

Nu er den lille Carl blevet til, og dermed er grunden lagt til den konflikt, som er bogens hovedtema, mellem far og søn, mellem "developeperen" og "akademikeren", mellem samleren og sprederen. Bogens hjerteskrærende klimaks er Carls forvisning til sit eget "Ny Carlsberg", den lukkede passage mellem naboejendommen og den endelige forsoning, men også den økonomiske spændetrøje, som Carl må tage på sig for at kunne realisere sin besættelse af kunsten og opførelsen af Glyptoteket.

Carlsbergfonden har nu med sin ejendommelige konstruktion med en bestyrelse af videnskabsmænd m.v. i et århundrede virket for kulturen, men samtidig været i stand til at gøre Carlsberg til en af landets største multinationale virksomheder.

Det kan naturligvis altsammen komme i de manglende 9 af 12 afsnit, men det er svært at se, hvordan man skal kunne ændre signaler efter så langt et tilløb. Er man engang gået ombord i en glidebane, er det svært at stå af undervejs. En gang uforpligtende underholdning er måske heller ikke at foragte i en TV-tid, men det tegner alligevel til at blive en skuffelse for dem, der har sat næsen op efter en filmatisering af Professor Glamans bog.

b) Miljøpolitik

Dommernes dårlige rygte

Det er ikke så længe siden, dommerne var den gruppe, som befolkningen havde mest tillid til, tæt forfulgt af nordmænd og politibetjente.

Ifølge de seneste opinionsundersøgelser ligger dommerne nu på linje med Statens Uddannelsesstøtte i bunden af skalaen, og man må derfor spørge med forundring, hvad der dog er sket?

Det lette svar er det, som heller ikke udsiger det hele, nemlig at det nu blev dommernes tur til at komme gennem vridemaskinen. Det begyndte for mange år siden med skolelærerne og professorerne og fortsatte med sygeplejerskerne og lægerne. Det gjaldt om at afsløre magthavernes falske autoritet og frigøre den undertrykte befolkning.

Politikerne havde for længst sat der tillid over styr, sådan som det viste sig med eksplosiv kraft ved jordskredsvalget i 1973 og kulminerende med Jakob Haugaards landsdækkende valgsejr. Derfor begyndte de over hele verden at løse de nu uløselige politiske problemer ved at gøre dem til retlige konflikter. Grundloven og "menneskerettighederne" blev den motor, hvormed politiske minoriteter systematisk forsøgte at flytte det samfund, de ikke kunne ændre gennem de politiske kanaler.

Christiania-sagen var her i landet den prøvesag, som blev brugt til at omdanne landets retssale til politiske platforme. Men det var især tamil-sagen, der konsekvent blev anvendt til at intimidere landets jurister ved at gøre justitsministeriet og dets administration af domstolene til prügelnabe. Justitsministeriet havde i det store hele som vanligt loyalt gjort, hvad det fik besked på af det politiske system, som imidlertid på et givet tidspunkt blev skræmt af sine egne spor og lod justitsministeriet sidde tilbage med aben.

At domstolene så medvirkede til dette ritualmord ved at stille sig til rådighed med én blandt flere dommerundersøgelser, hvorved flere og flere dommere fik beg på fingrene, er en af de ironiske detaljer, som sagen var fuld af. Det lykkedes pressen i en (trods alt) sjældent set enighed (for ikke at sige samarbejde) at mobilisere inden- og udenforstående højtstående jurister, som blev gjort til sandhedsvidner mod ministeriets øverste ledelse.

Da man således havde fået en højtstående dommer til i strid med sit kommissorium reelt at afsige hårde domme over justitsministeriets embedsmænd, var banen ryddet for den egentlige kamp om dommernes sjæle. Ligesom investiturstriden i højmiddelalderen handlede den om udnævnelsesretten, dengang for biskopperne nu for dommerne, ud fra en fælles teori om, at den, der har udnævnelsesretten, har fat i den lange ende af snoren.

Grundlovens § 3 inddeler statsmagterne i tre uafhængige myndigheder: folketinget, regeringen og domstolene. Derfor, siger man, er det i strid med grundloven, at dommere udnævnes af regeringen, in casu justitsministeriet. I stedet foreslås det, at dommerne skal være selvsupplerende og altså udnævne sig selv gennem en slags apostolsk succession, uden tanke for at dommerne jo netop ikke har nogen politisk legitimation til at træffe den slags yderst politiske beslutninger. Domstolene er ikke en stat i staten, men en del af det samlede politiske system, de skal afsige domme i sager, der angår regler fastsat af folketing og administration, og har intet mandat til selv at skabe ret uden for det politiske system.

Reelt har Højesteret i nyere tid været selvsupplerende, idet justitsministeren altid med én eller to undtagelser, og landsretterne så vidt vides også i det væsentlige, får sine foretrukne kandidater. Der har ikke i mands minde været nogen reel tvivl om, hvem der har den afgørende indfly-

delse; men justitsministeriet har været det nødvendige gummistempel ligesom dronningens underskrift på folketingets love. Ligesom andre retsgarantier er deres funktion blot at være der!

Tanken om at flytte domstolene til statsministeriet er en lige så dansk som perspektivløs idé, idet det principielle problem ville være det samme, medens det i praksis ville være tåbeligt at samle endnu flere opgaver i statsministeriet, som i forvejen er hårdt trængt. Så har man villet gøre gældende, at justitsministeriet traditionelt tiltrækker de bedste jurister, fordi advancementsmulighederne er gode, hvorfor det oftest er de justitsministerielt uddannede jurister, som er de bedst kvalificerede ansøgere til dommerstillingerne, hvorved ministeriet reelt sidder på magten og giver domstolene en autoritetsbærende, for ikke at sige autoritær ånd.

Det er rigtigt, at dommerne i andre lande rekrutteres fra andre juristgrupper - i England og USA især for advokatverdenen, som imidlertid traditionelt har en helt anden status i retssystemet som helhed, der ikke på kort sigt kan sidestilles med det danske. Forsøgene med at ansætte danske dommere fra advokatstanden har ikke været nogen ubetinget succes, idet det som oftest har været vanskeligt at få tilstrækkeligt kvalificerede advokater til at gå for den betaling, man her i landet giver en dommer.

Men hvis vi nu skal løsrive os fra den især af medierne førte agitation mod domstolene og dommerne, må vi erkende, at dommerne selv har medvirket til deres egen ulykke, både ved at stille sig til rådighed i dommerundersøgelser og dermed køre ind på øretavernes holdeplads, men også ved på andre måder i stigende grad at løse juridiske konflikter uden for domstolene.

På grund af sagsbehandlingens sendrægtighed og forretningslivets behov for hurtig og professionel behandling er sager om forretningsmæssige forhold i det store hele unddraget domstolene gennem almindelige voldgiftsklausuler, som henskyder konflikterne til et privat organ, oftest bestående af to af parterne valgte sagkyndige samt en opmand valgt af en af retternes præsidenter. Med rette eller urette anses denne praksis som en vigtig årsag til, at de ordinære sager trækker ud, på samme måde som man anklagede de privatpraktiserende overlæger for at forsinke den almindelige patientbehandling. Begge dele er formentlig ekstremt overdrevet; men alene ordningens eksistens er tilstrækkeligt til at rejse en ikke-afkræftelig mistanke om misbrug.

Det var den ene svaghed. Den anden er sikkert mere invaliderende, fordi den går på den fundamentale autoritet, som er prestigens alfa og omega. Lærerne lod sig villigt afautorisere med uoverskuelige konsekvenser for den senere skole- og samfundsdisciplin. Ligesom andre myndigheder har domstolene ifølge de fjernsynstransmitterede retssager tilpasset sig 60'ernes utopia, ifølge hvilket parterne, advokaterne, vidnerne og i straffesager også den tiltalte, sidder "rundt omkring bordet" og taler sig til rette. Hvordan skal man kunne tro, at de mennesker som for et øjeblik siden har været "du" og "Peter" med dommerne, med et trylleslag skal komme til at respektere den - måske ubehagelige - afgørelse, han kommer og stikker frem efter en kort pause?

Det værste er måske, at formaliteterne og retsgarantierne helt er forsvundet, efter at dommerne i det væsentlige er holdt op med at afsige domme og i stedet nøjes med en "tilkendegivelse", som man kan tage eller lade være, selvom der normalt ikke kan være megen mening i at sige nej og appellere til en højere ret, idet retsbogen normalt ikke vil indeholde referater af de forklaringer, som er blevet givet af parterne og vidnerne. Og hvordan skal man så i landsretten bevise ikke alene, at man har ret, men også at dommeren har skrevet noget forkert?

I stedet for at gøre et dødssygt forsøg på at bedre sit "image" skulle dommerne snarere sammen med fornuftige politikere prøve at genoprette domstolenes autoritet. Først og fremmest skal man genindføre de traditionelle retsgarantier i de egentlige retssager og så i øvrigt gennemføre forslaget om at overlade de banale inkassosager til særlige pantefogeder. Dernæst bør man sanere voldgiftsinstitutionen og gøre den officiel og gennemsigtig for befolkningen og den juridiske profession, som mangler en registrering af de vigtigste afgørelser.

Politikerne skal holde fingrene fra særdomstole og dommerundersøgelser, og man skal overlade til justitsministeriet at passe de sædvanlige gøremål, herunder at rekruttere og udnævne

dommere og dommerfuldmægtige. Med tiden vil der vise sig et alternativt ansøgerfelt; vi har allerede fået et stærkt islæt af universitetsjurister i domstolene, og når nu advokaternes indtægtsforhold reduceres med de nye skøderegeler, kan det hende sig, at også velkvalificerede advokater kunne føle sig tiltrukket af dommerstillingen. Sidst - men ikke mindst - må dommerne have en løn, som kan tiltrække kvaliteten, og som kan beskytte en selv stærk karakter mod enhver fristelse.

Cheminova

Cheminova er igen kommet i ilden.

For godt en snes år siden var fabrikken skydeskive for de nymarxistiske studenter og lærere ved Aarhus Universitet, som i efterkrigstiden havde fået fabrikken foræret af dens stifter Gunnar Andreasen.

Gaven var motiveret dels af idealistiske og dels af realistiske hensyn. Der havde været en del bøvl med sundhedsmyndighederne, dengang fabrikken lå på Sjælland, problemer som Gunnar Andreasen slap for personligt ved at overdrage aktierne til Aarhus Universitet og lade sig ansætte som konsulent. Han havde desuden en vis veneration for det jyske universitet.

Mange har sikkert glemt, at miljøbevægelsen i virkeligheden blev født med de voldsomme studenterprotester mod Cheminova i begyndelsen af '70erne, en kampagne som blandt andet førte til den berømte flytning af et lager fra Harboøre Tange til en pris af 50 millioner, selvom alle sagkyndige anså det for mere skadeligt end at lade det ligge.

Det var også dengang, nogle kratluskere i nærheden af Thy- og Tvindlejrene fandt et antal forgiftede fisk i Vesterhavet, selvom Cheminova på det tidspunkt havde fået installeret et lukket spildevandskredsløb.

Der skete så to ting, som måske havde forbindelse med hinanden. De kritiske studenter og lærere fik sæde i den demokratiserede bestyrelse for Cheminova, og protesterne mod "giftvirk-somheden" hørte op. Til gengæld steg og steg det overskud, som gennem årene har tilflydt "Forskningsfonden", der årligt uddeler millioner af forskningskroner til alle mulige gode formål ved universitetet.

For nogle år siden rådede jeg universitetets ledelse til at skaffe sig af med virksomheden af hensyn til risikoen for en eventuel dårlig omtale og en uheldig interessekonflikt. Tanken blev opgivet, dels fordi aktierne i henhold til gavebrevet var uoverdragelige, og dels fordi fabrikken gav mange penge. Hvad det første angik, ønskede stifteren i sine seneste år faktisk klausulen ophævet, og det ville da også have været muligt at få den ophævet, hvis universitetet havde ønsket det.

Begærligheden vandt dog over samvittigheden eller de rene hænders princip og det med fuld tilslutning fra de nye medlemmer af bestyrelsen. Når man sår en vind, høster man en storm, idet den senere tids kritik af forholdene i Guatemala - retfærdigt eller uretfærdigt - er som en torpedo under arken, universitets anseelse.

Hvordan skal man bære sig ad med at bevise, at man ikke er skyldig i den påståede misere? Man kunne have forudset, at bomben en dag ville eksplodere.

Der bør ikke være tvivl om Cæsars hustrus dyd!

Fundamentalisterne

Cheminova er kommet i gyngen igen. For et kvart århundrede siden begyndte miljøbevægelsen med et af især Jyllands-Posten formidlet angreb på Cheminova for at forurene Harboøre Tange med sine giftdepoter.

Universitetets egne studenter- og læreraktivister førte an, støttet af lokale kratluskere fra Thy og Tvind, som på mystisk vis kunne indsamle døde fisk på stranden, skønt spildevandet for længst var blevet separeret fra ethvert udløb, og som derved tvang regeringen til at flytte et depot formedelst 50 millioner kroner på trods af en forøget forgiftningsfare.

Da de kritiske grupper var blevet repræsenteret i fondens bestyrelse og derved havde fået indflydelse på den rigelige pengestrøm, hørte angrebene op. Gunnar Andreassen, som i sin tid havde skænket virksomheden til universitetet, var dog bekymret for virksomhedens fremtid og ønskede aktierne solgt til kommercielle interesser, der ikke var så sårbare over for moralismen. Universitetet ønskede imidlertid ikke at forhandle om en ændring af fondens fundats, som i sin tid efter Andreassens ønske forbød salg af aktierne. Universitetet ville beholde hønen, som lagde guldæg!

Nu står vi til halsen i det morads, som Gunnar Andreassen forudså, da miljøbevægelsen har antaget fundamentalistiske former med sine krav om "virksomhedsetik" og "forbrugerisme", og dermed lægger landets uden- og indenrigspolitik ud til torvedemokratiet og pålægger erhvervslivet at tage moralske og politiske hensyn i strid med markedsmekanismens effektivitetsgrundsaetning.

Vi er godt begyndt med sælungekampagnen, Brent Spar, statsministerens cykelhjelm mod Frankrig og Kinaboykot, vi er gået om bord i den rutschebane, som man ikke kan stå af undervejs, og hvis logiske konsekvens er den sovjetiske kommandoøkonomi. Når Cheminovas "gift-virksomhed" nu igen er blevet ramt af toget, er det et udtryk for den glade amatørisme, som gjorde, at man overså signalerne fra den voksende fundamentalisme i miljøbevægelsen og umuligheden af at holde kritikken inden for egne døre.

Selvom universitetets ledelse måtte have ret i sin prioritering af ulandenens interesser i vækst og miljø, er en sådan rationalitet irrelevant i forhold til "den offentlige mening". Her drejer det sig om medietække og mediepleje, og en sådan aktivitet kræver den største opmærksomhed og professionalisme.

Fundamentalisten er nemlig ikke i stand til at gradbøje sandheden, der for ham er klar som blæk.

Enten er det en ko eller en vejrmølle, som Hamlet sagde ifølge den danske oversættelse.

Jo mere uvidende man er, desto mere skråsikker bliver man, og derfor er det, som Sokrates sagde, udtryk for den højeste visdom at vide, at man intet ved.

Med det moderne nær- og torvedemokrati er alle blevet lige og derfor også lige kloge. Derfor har man ikke alene ret til at mene, hvad man vil, man har også krav på at få lov til at bestemme.

Rettigheder er noget, alle har ret til og forstand på, og derfor er menneskerettigheder selvsagt noget, alle mennesker har. Ja, selv dyr har det, og naturen! Og ingen lægger mærke til, at ordene snyder os undervejs, fordi "ret" naturligvis må betyde noget forskelligt, når man taler om ejendomsret og menneskeret. Det første er et verdsligt, det andet et religiøst eller metafysisk begreb, indtil det bliver lovfæstet.

Hvis dyrene og naturen har rettigheder sådan ud af den blå luft, er det klart, at man kan aflede alle mulige retlige begrænsninger i vore handlinger ud fra begrebet "naturret". Så behøver man ikke længere at argumentere for "rent vand" i Østersøen og for laksen i Gudenåen. Det er

simpelthen en menneskeret for lystfiskerne at kunne fange laks i Gudenåen uanset antallet af tusser, samfundet skal binde i halen på hver enkelt!

Så kan man sætte en vilkårlig grænseværdi for nitrat i drikkevandet, selvom nitrat er lige så farligt eller ufarligt som kogsalt. Så kan man sætte en grænse for CO₂-udslip og andre "drivhusgasser", selvom ingen endnu har kunnet måle nogen menneskeskabt forøgelse af luftens CO₂, og selvom ingen kender konsekvenserne af en forøgelse af CO₂, idet nogle mener, det vil føre til et koldere, og andre - og de mest moderne - mener, at det vil føre til et varmere klima, hvilket i øvrigt efter manges opfattelse vil være en fordel for menneskeheden.

De egentlige menneskerettigheder er rigtig i vælten for tiden, hvor europæerne og deres amerikanske aflæggere slår sig for brystet og asiaterne i hovedet, fordi disse nu engang har en anden kultur og en anden menneske- og samfundsopfattelse, som er baseret på menneskets oprindelige kollektive mentalitet, der er knyttet til vore gener. Det er noget forholdsvist nyt og enestående, at Vesteuropa i 12- til 1300-tallet fik den ide, at invididet er et mål og ikke et middel for samfundet, og vel at mærke efterhånden fik råd til at realisere ideen i den demokratiske velfærdsstat, blandt andet fordi den individualistiske ideologi hang sammen med troen på herredømmet over den fysiske og sociale omverden gennem videnskab og lovgivning.

Vi kan ikke forstå, at kineserne - som er et gammelt kulturfolk - ikke uden videre vil antage vor kristelig-demokratiske samfundsmodel. De kan på den anden side ikke forstå, at de ved at acceptere teknologien og markedsøkonomien med nødvendighed har sluppet individualismen ind ad bagdøren, fordi der er tale om to sider af samme sag - man må derfor tage det sure med søde! Japanerne er ved at lære lektien og må betale sandhedens pris med den egoisme og materialisme, som har været demokratiets skygge lige siden Alex de Tocqueville studerede det unge amerikanske demokrati i midten af forrige århundrede.

Menneskene, dyrene og naturen har ikke andre rettigheder end dem, mennesket selv tildeler, hvis man vil forstå retten som andet og mere end et overnaturligt begreb. Det kan man selvfølgelig gøre, hvis man vil, men så må man gøre sig klart, at man taler om andre ting end juristerne, når de taler om folkeret, statsret og civilret, som er dele af staternes politiske organisation og mødestedet mellem forskellige internationale og nationale interesser.

Det er derfor, det går galt, når journalister og politikere får fat i retten, der for dem er et entydigt begreb, og som tilsyneladende gør det lettere at tage stilling til politiske problemer, når disse gøres til "retlige" problemer: så går den deruda' med rablende tungefærdighed, for en "ret" er jo en "ret", ikke sandt, og når man har "ret", så har man da "ret", ikke sandt?

Alle har "rettigheder", og alle har glemt, at rettighederne idéhistorisk er afledt af pligten over for samfundet; når man har gjort sin pligt, kan man kræve sin ret, noget for noget! Derfor er der ikke megen forståelse for, at "retten" hele tiden må afbalanceres efter den pris, den har, idet reglerne hele tiden må revideres ud fra de ændringer, som sker i verden til dels som følge af retsreglerne. Derfor må man tage velfærdsstatens "rettigheder" op til revision, hvis det viser sig, at prisen efterhånden bliver så høj, at den bliver en trussel mod de svage i samfundet, til fordel for hvem den i sin tid blev skabt.

Derfor må vi tage flygtningekonventionernes "menneskerettigheder" op til revision, hvis det viser sig, at det moderne kommunikationssystem sætter "flygtninge" i stand til at vælge deres eget asylland på den anden side af Jorden og ikke som forudsat i det nære og beslægtede miljø, som gør det muligt at opfylde flygtningekonventionernes oprindelige formål: at bringe flygtningene sikkert tilbage til hjemlandet. Flygtningekonventionernes "rettigheder" er snarere blevet et påskud end en begrundelse for emigration.

Enhver kan indse det uforholdsmæssige i, at de velhavende lande f.eks. bruger millioner af kroner på enkelte flygtninges ofte forgæves integration i Vesten, medens millioner og atter millioner kunne sikres en menneskeværdig tilværelse i eller nær hjemlandet for nogle få hundrede kroner pro persona, rent bortset fra, at "flygtningene" ofte repræsenterer den relative kvalitet i

hjemlandet, der derfor savner denne kvalitet ved den senere genopbygning, som det er tilfældet med de herboende bosniere.

Det er en veldokumenteret kendsgerning, at teknikere ikke er i stand til at administrere den lovgivning, de skal leve op til, idet det viser sig, at de ikke kan udvise den smidighed over for de tekniske normer som juristerne, der er uddannet til at prioritere forskellige uensartede hensyn. "Billighed" kalder man det, "rimelighed", "retfærdighed". Kært barn har mange navne, men juristerne har i århundreder måttet leve med kravet om, at deres afgørelse både må respektere reglen, fornuften og retfærdigheden, og at enhver afgørelse derfor beror på et menneskeligt skøn og ikke en teknisk-logisk slutning.

Derfor er det farligt, når journalister og politikere kaster sig over retten og omformulerer de politiske problemer til retlige problemer: sygehuse, ventelister, institutionsgaranti, miljøproblemer, udlændingepolitik. Det begyndte med "Christiania-sagen" i 70'erne og endte med "tamil-sagen" i 80'erne, og så alt det løse.

Denne retliggørelse af de politiske interesser har frataget politikerne forståelsen for, at de har det politiske ansvar for landet, medens de er gået i dækning bag juristerne, jagtet som de har været af pressens udsendte vagthunde, der har jagtet "rettighederne" ind i de mindste musehuller, i stedet for at undersøge de underliggende samfundsforhold og at holde politikerne til deres politiske ansvar.

Fundamentalisme i almindelighed - religiøs som ideologisk - er baseret på uvidenhed og indskrænkethed, og inderst inde en menneskeforagt, som for eksempel fik Madame de Stael til at sige, at hun kom til at elske dyrene højere, jo bedre hun lærte menneskene at kende. Det lyder dybsindigt, men betyder faktisk ofte, at dyrevennerne hader menneskene, fordi de ikke kan eller gider gøre sig den anstrengelse at knytte sig til mennesker, hvorfor de kompenserer med dyrene, som oftest behandles som mennesker, og derfor reelt "umenneskeligt".

Vi kunne fortsætte listen med alle andre former for "menneskerettigheder", men lader fantasien arbejde videre på egen hånd, idet man ikke rigtigt lærer det, man får fortalt, men kun det, man har tænkt sig til på egen hånd. Men det vil ikke være svært at forestille sig, at den moderne presse, den trykte som den elektroniske, vil ændre karakter, hvis den skal tilbage til dens oprindelige opgave som tidens spejl, og ikke som i nutiden vil optræde som en kombination af Den store Bastian, der vil opdrage med linealen, og Harlekin, der vil underholde med sin tryllestav.

Retsreglerne kan og skal ændres, når de har overlevet sig selv. Det er politikernes opgave, hvad det derimod ikke er at dunke hinanden i hovedet med retsregler. Det er juristernes opgave at administrere de positive retsregler med fornuft, og det er pressens opgave at anskueliggøre denne opgavefordeling og ikke at behandle internationale konventioner og nationale love som guddommelige og alle mennesker som forbrydere.

Cheminova bør i hvert fald hurtigst muligt oprette en dygtig PR-afdeling, men universitetet bør under alle omstændigheder overveje at arbejde på at skaffe sig af med aktierne, hvilket sikkert ikke bliver svært at få godkendt, selvom det kommer til at koste mange rare penge til de forskellige universitetsformål, herunder til god forskning. Der bør ikke være tvivl om Cæsars hustrus dyd!

Hykleri

Man har altid vidst, at moralen er de krav, man har lov til at stille til andre, og at dobbeltmoral derfor er moralistens yndlingsvåben mod udyden. Tyv tror, hver mand stjæler, og den der taler mest om moral, er den som har den mest behov!

Det er blevet moderne i stedet at tale om etik, som om det skulle forandre sagen at bruge et andet ord om det samme - begge er afledt af henholdsvis det latinske og det græske ord for sædvane. Det sædvanlige er det, godtfolk plejer at gøre. Bonus pater familias, siger juristerne. *Così fan tutte*, sagde Mozart.

Den politiske eller etiske forbruger, investor eller producent er blevet en vogue, på samme måde som den politiske korrekthed i det hele taget er blevet in i de herskende kulturradikale kredse i ind- og udland. Ved hjælp af denne appel til den lille selvretfærdighed kan man overtale godtfolk til at tro, at de er med til at forbedre miljøet ved at spise økologiske produkter, eller at de hjælper ulandene ved at forhindre eksport hertil af sprøjtegifte.

Hvor farligt og vilkårligt dette "torvedemokrati" med dets spekulation i folkestemningerne er, viser sig netop med historien om, at eksporten af "dræberkalve" til Frankrig er steget eksplosivt, efter at den første forargelse havde lagt sig og havde vendt sig mod Cheminovas og ØK's gifteksport.

Man kan efter behov og indstilling blive opmuntret eller skuffet over denne manglende alvor og konsekvens i den stemningsbetonede "etiske" forbrugerisme. "Lad dog barnet", "Herregud, det spiller ingen rolle". Eller også kan man frygte langtidsvirkningen af denne pervertering af de "økonomiske mekanismer" i form af usikkerhed og hykleriske PR-operationer og bortforklaringer. Hykleriet er lastens tribut til dyden.

Og hvem er vi, der føler os kompetente til at afgøre, om ulandenes befolkning skal dø af underernæring eller sprøjtegifte? Økologien, som for os er et luksusproblem, er for størsteparten af verdens befolkning en trussel mod deres overlevelse.

Og så bliver vi vel endnu en gang til grin for vore egne penge, ligesom dengang vi hældte 12 milliarder i Kattegat uden påviselig effekt, fordi de andre lande bare fortsatte på den gammeldags facon.

De udenlandske leverandører står utvivlsomt i kø for at udfylde de huller, som opstår i forsyningerne, hvis det lykkes den etiske forbruger at standse ØK's og Cheminovas leverancer. Men det er jo noget særligt for moralisten og den teleskopiske filantropi, som Dickens kaldte dette uvæsen, at den altid er godgørende for andres penge.

Vaskeneuroser

Gamle Sigmund Freud påstod med stor vægt, at vore fortællelser og gentagelser ikke er tilfældige, idet han stod i tæt forbindelse med gammel folkelig erfaring. Fikseringer kaldte han det, når munden løber over med det, hjertet er fuldt af. Tyv tror, hver mand stjæler, og paranoikeren ser en fjende bag hver en busk! Omvendt er det lige så sikkert, at den, der taler mest om moral, har moralen mest behov.

Det er den slags tanker, som melder sig helt af sig selv i anledning af det radikale landsmøde, hvor røg, støj og møg igen har domineret den radikale bevidsthed i den grad, at de gamle husmandspionerer ville rotere i deres grave. Siden de selvdøde hummere blev præsenteret i Kattegat, har man i de små radikale studiekredse været manisk optaget af forurening i enhver form og af enhver art, så det kun kan diagnosticeres som en kollektiv vaskeneurose hos landets halv-studerede røvere.

Neuroser er som bekendt en surrogatreaktion på reelle men uerkendte problemer enten hos patienterne selv eller i deres skræmmende omverden. Evner man ikke at løse de reelle problemer, tyr man til de surrogater, som kan dulme den indre uro. Angstneurotiker holder pinlig orden på sit skrivebord eller i sit køkken og skaffer sig derved pedantens beroligende følelse af at beherske hele sin tilværelse.

Ligesom missionsfolkene i forrige århundrede skaffer den nye almue sig den berusende følelse af mereværd i bevidstheden om at stå om ikke med Jesus i hånden så dog i den store hvide flok på dydens smalle vej mod perleportens strålende renhed. Hvem ville ikke med jubel give sin skærv til Jesus, og hvem vil ikke hengivent betale sine giftskatter til miljøet. Det religiøse ligger i ofret, som ikke småtskårent spørger om resultaterne men ene og alene om ofrets størrelse, sådan som det jo også er med ulandshjælpen, der normalt i bedste fald er uskadelig. Vi, der husker den sociologiske sammenhæng mellem centrene for de religiøse vækkelser i forrige århundrede og Det radikale Venstres højborg, kan blot nikke forstående til dette paradoksale udsagn om "saglighedens" rette indhold.

Man kan så spørge sig, hvad det er for en syndsbevidsthed, som får en stor del af landets halvdannede almue til at kæmpe deres drabelige kamp mod urenlighedens synd. Hvorfor skal vi fikseres på CO₂-udslip, som ikke målbart er forøget af menneskehånd, og hvis virkninger i bedste fald er tvivlsomme? Hvorfor skal vi tvinges til dag efter dag og år efter år at blive præsenteret for nitratbomben, som på det nærmeste må kaldes en bordbombe, da nitrat i drikkevandet er omtrent lige så farligt som bordsalt, og da iltsvindet i sund og fjord er lige så regelmæssigt tilbagevendende som søslangen i Loch Ness og har været det siden Oluf Hungers dage for 1000 år siden? Hvorfor skal vi hele tiden fyldes med rædselsberetninger om pesticider og andre kemiske stoffer uden hvilke, vi alle sammen havde levet på samme stadium som de russiske bønder?

Døden må altid have en årsag; enten skyldes den megen snak om gift og snavs en dybtfølt og sikkert velbegrundet syndsbevidsthed, eller også er den et effektivt middel til inddrivelse af giftskatter, eller også er der tale om en fiffig kombination af begge dele, som den middelalderlige kirkes effektive finansiering med sjælegaver og tiende til gengæld for en lettere vej gennem skærsilden.

Den gode vilje

Giv menneskene en chance, og lad os ikke begå den tankefejl at forbyde noget, fordi der er en mulighed for, at det er farligt.

For tiden er det CO₂ og drivhuseffekten, der plager menneskene og giver miljøministre over hele verden en billig legitimation for at indføre grønne afgifter og skalte og valte med teknologien. Selvom der ikke findes noget sikkert bevis for, at det menneskeskabte CO₂-udslip har haft nogen påviselig effekt, selvom selv eksperterne er i tvivl om en eventuel sådan fører til den såkaldte "drivhuseffekt", i 30'erne var det nemlig risikoen for afkøling, der var på mode.

Det er i dag klart, at de 12 milliarder, man hældte i de danske farvande af hensyn til "nitratbomben", var lige så vel anvendt, som hvis man havde kastet dem ud af vinduet. Men de døde hummere tjente det højere formål at sikre miljømyndighederne hals- og håndsret over os alle. Ingen tør modsætte sig en grøn politik, og miljøministeren er mere magtfuldkommen, end han ville have været som statsminister. Overalt i verden får både "miljøet" og "miljøpolitikkerne" en chance.

Det var derfor en slem streg i regningen, at giften i Københavns vandforsyning var en sandsynlig analysefejl, eftersom det destillerede vand, der var medsendt til kontrol, viste de samme tegn på forgiftning. Men da var såvel pressen som politikerne allerede kommet sådan op i omdrejninger, at den igangsatte kampagne for "rent drikkevand" og nye afgifter ikke var til at standse. Nu gik det endda lige så godt.

Endelig har tobakken også fået en på frakken. Nu er det de sagesløse børn af rygerforældre, der pådrager sig luftvejslidelse på grund af "passivrygning". Hvorfor er det netop tobakken, der bliver hængt ud, når f.eks. parfume kan være en lige så sandsynlig årsag til allergiske reaktioner i omgivelserne, foruden mange andre påvirkninger? Tobakken er imidlertid blevet den store satan, selvom det kun er 15 % af storrygerne (dem der dagligt ryger 40 stk. cigaretter eller flere), der udvikler lungekræft. Ligesom brystkræft er den utvivlsomt betinget af genetiske og bakterielle årsager.

Man går dog ikke så vidt i den fundamentalistiske forfølgelse af glæderne i livet her i landet som i Norge, hvor det nu ikke blot er forbudt at ryge på offentlige institutioner, men også på de ansattes private kontorer. Det kunne jo være, der kom nogen på besøg!

Den protestantiske kvalterrorisme pisker sine borgere med skorpioner, for man skal ikke tro, at man lever livet for sjov. Der kan jo altid være noget farligt indeni, og vi kan jo ikke have, at der skal lig på bordet. Det næste kunne blive et krav om, at alle mænd for en sikkerheds skyld skal kastreres, eftersom de ellers indebærer en ikke afviselig risiko for voldtægt.

Til gengæld kan man altid købe sig syndsforladelse ved at være godgørende for andres penge. Ulandsbistanden er ifølge alle eksperter i bedste fald uskadelig og tjener ligesom verdens velgørende institutioner primært til at legitimere en betydelig og behagelig beskæftigelse for de udsendte. Men alt i alt er det karakteristisk for alle disse gode gerninger, at det er det gode formål og ikke resultaterne, der tæller. Det afgørende for den gode samvittighed er ofrets størrelse, mens det nærmest er uartigt at bede om resultater. I gamle dage blev ofrene jo også kastet i mosen!

Den gode vilje, ser Vorherre på!

Drivhusgasser

I anledning af klimatopmødet i Japan er det passende at erindre om, at der her er tale om et politisk møde om politiske og ikke om videnskabelige spørgsmål. Ligesom det nylige "drikkevandsforlig" i folketinget handler det om menneskeskabte problemer i en anden forstand end den påståede, idet de anvendte begreber såsom "drivgasser" og de opstillede forudsætninger er politiske og ikke videnskabelige.

Indtil for 25 år siden levede og overlevede menneskeheden og danskerne uden begrebet "miljø" og miljøministerium. Naturligvis kendte man til naturbeskyttelse og sundhedsvæsen, men der var tale om små sagområder inden for forskellige fagministerier. Det var 68-bevægelsen, som satte søgelyset på økologien på bekostning af økonomien, og siden er det gået stærkt, efterhånden som 68-generationen har overtaget verden.

Det begyndte med "drivgasser" og "drivhuseffekt", som oprindeligt var to forskellige sager. "Drivgasser" handlede om "ozonhuller", som mentes at skyldes anvendelsen af freon i spraydåser og køleskabe, "drivhuseffekt" var noget helt andet, idet man påstod, at CO₂-udslippet medførte en opvarmning af Jordens atmosfære.

Ingen af delene har nogen videnskabelig dokumentation, men alligevel lykkedes det at få freon afskaffet som drivgas, medens det var værre med "drivhuseffekten", fordi alternativet til olie og kul som energiproducent er atomkraft, som heller ikke er "økologisk", og vindmøller, som kun har en marginal betydning. For de rige lande er der tale om et luksusproblem, medens der for udviklingslandene er tale om overlevelse.

"Drivhusgasser" er det bastardord, som kom ud af historien, og netop det, at det er meningsløst, viser, at der ikke er tale om en videnskabelig debat, men om politik. Politikerne har fået et våben, som kan bruges til at profilere dem selv og til at presse befolkningen for penge i form af "miljøafgifter", og videnskabsmændene har fået et våben, hvormed de kan presse politikerne for penge til de kolossale regnemaskiner, der skal bruges i klimaforskningen, hvis den skal være andet end gætteri.

Det er en kendsgerning, at varme- og kuldeperioder altid har skiftet i takt med Jordens omdrejning om Solen og måske solpletaktivitet, og i forhistorisk tid havde vi hos os et relativt varmt klima i bronzealderen, hvorimod klimaet blev koldere i jernalderen o. Kristi fødsel. Man har iagttaget en overordentlig cyklus på ca. 300 år med skiftende varme og kolde perioder og inden for dem en cyklus på 30-50 år. Da vi i 1600-tallet havde den "lille istid" (dengang svenskerne gik over bælterne og røvede Skåne, Halland og Blekinge), befinder vi os teoretisk i en ny kuldeperiode, men da den korte cyklus i 30'erne og 40'erne var i kulde-zig, er vi nu i en slags varme-zag.

I 30'erne var det videnskabens sikre overbevisning, at CO₂-forøgelsen ville føre til en ny istid, medens det nu er moderne at forudsige en drivhuseffekt. Samtidig er man opmærksom på, at en truende ændring af Golfstrømmen (som skyldes saltkoncentrationen i Middelhavet) fører mod istid i Skandinavien, der ikke er så hyggelig som "drivhuseffekten", der ville være en fordel ("grønnere") i de fleste henseender.

Det korte af det lange er, at vi ikke ved noget om de mange sammenhænge, så vi bør måske frivilligt bevilge de mange penge til meteorologerne, så vi ikke behøver at få alle de overflødige miljøafgifter oven i hatten!

c) Retspolitik

Straf

Når folk er uenige, er det oftest fordi de taler om forskellige ting!

Borgerne vil have straffen skærpet, medens de såkaldte eksperter kalder denne indstilling for fladpandet!

I det ophedede skænderi om straffen for voldsforbrydelser taler man om forskellige sider af straffen og dens funktion uden at gøre det klart, hvornår man taler om hvad. Det kan man kun bebrejde "eksperterne", som ved, hvad de taler om.

Straffen er en reaktion mod en handling, som betragtes som en forbrydelse, men straffen har gennem tiderne haft forskellige begrundelser alt efter samfundets kultur og almindelige filosofi. Historisk er straffen som sådan en moderne foreteelse, idet reaktionen i de førststatslige samfund i den tidlige middelalder var bøder, som de herskende slægter betalte til hinanden, når der var begået en krænkelse. Bøden var en kompensation for den hævn, der var den oprindelige og eneste sanktion, som stod til rådighed i et samfund, hvor slægten og ikke samfundet var individernes værn, og det var derfor krænkelsen og ikke nødvendigvis det økonomiske tab, som var afgørende for bødens størrelse, skønt den ikke var betinget af gerningsmandens skyld.

Det var først med styrkelsen af kongemagten, at "hævnen" kunne overtages af samfundet, medens erstatningen af det økonomiske tab blev et anliggende mellem skadelidte og skadevolderen, idet det nu var individerne, der var ansvarlige for deres onde vilje (culpa) og berettiget til genoprettelse af et tab. Hævnen var altså gennem århundreder forvandlet fra et slægtsanliggende med betaling af forsoningsbøder til en offentlig strafferet og en privat erstatningsret.

Straffens oprindelige formål var altså på én gang en hævn for en begået krænkelse og det eneste i slægtssamfundet eksisterende retshåndhævelsesmiddel, der med sin trussel om reaktionen skulle skræmme og afskrække svage sjæle fra at begå en krænkelse, sådan som det siges i Jydske Lovs Fortale, der er almindelig europæisk kirkeret. Den såkaldte "klassiske" strafferetsteori gik derfor ud på, at retfærdigheden (eller Gud) krævede en ophævelse af krænkelsen ved, at der påførtes misdæderen eller hans slægt et lige så stort onde.

Lige for lige (øje for øje) var altså oprindeligt en lempelse af en ubegrænset hævnret og ikke, som folk tror, en "barbarisk" straf, men afskrækkelsesteorien kræver en efter omstændighederne strengere straf, hvis det skønnes nødvendigt for at afskrække potentielle ugerningsmænd. Derfor var den senere middelalder også fyldt med strenge - undertiden barbariske - livs- og legemsstraffe, fordi der skulle skarp lud til skurvede hoveder. Ikke mindst tiden efter reformationen var streng i de protestantiske lande, som afskaffede den trods alt lempeligere katolske moralfilosofi til fordel for den gammeltestamentelige stammeret. Heksebrændingerne hører f.eks. især den tid til.

I 16-1700 tallets fornuftsbaseerede naturretsteori argumenterede de oplyste dannede klasser for en "nyttig" strafferetsteori. Det var ifølge denne rationalisme ikke forbrydelsen eller forbryderen, som skulle stå i centrum, men samfundets interesse, som bestod i at forebygge uønskede og skadelige handlinger. Sanktionen skulle altså ikke indrettes efter retfærdigheden eller afskrækkelseshensynet, men efter det som var nødvendigt for at forebygge forbrydelser (generalpræventionen).

Senere i det 19. århundrede opstod de såkaldt specialpræventive teorier, der så lovovertrædelser som symptomer på sjælelige eller moralske sygdomme, der skulle helbredes og ikke straf-

fes. Sanktionen skulle efter denne teori bestå i "behandling" af lovovertræderen enten af læger eller af pædagoger. Senere i århundredet anså Karl Marx ejendomsretten for at være et tyveri i sig selv, og fandt, at det var politikens opgave at ændre et sygt samfund og frigøre menneskene, som så umiddelbart ville gøre det gode.

Alle kan vist i dag være enige om, at Marx's teori har slået fejl, berigelsesforbrydelserne tager til i takt med velstanden såvel i kapitalistiske som i socialistiske samfund. Dermed har vi ikke sagt, at samfundets indretning er uden betydning for kriminaliteten, men sammenhængen er mere indviklet end som så. Det er også almindeligt anerkendt, at alle behandlingsteorierne er slået fejl, ingen bliver bedre af at komme i fængsel, tværtimod, og alle de ambitiøse behandlingsinstitutioner, man fik indført i 30'erne er i det væsentlige opgivet, også fordi behandlingen var tidsubegrænset og afhængig af et lægeligt og ikke af et retligt skøn, rent bortset fra, at de socialistiske systemer misbrugte mentale institutioner til at uskadeliggøre dissidenter.

Den norske kriminolog Nils Christie talte ligefrem om "tyveri af ansvaret" og forlangte ligesom vor egen Alf Ross et "retfærdigt" straffesystem, som betyder en forholdsmæssig og forudberegnelig straf. Ulla Bondeson, vor svensk/danske professor i kriminologi, kunne samtidig påvise, at recidivet (tilbagefaldet) var mindre, jo lempeligere vi straffede, hvoraf den logiske konsekvens måtte være, at den bedste sanktion var ingen sanktion, en konsekvens, hvis absurditet alle kan indse.

Samfundssystemet er nemlig ligesom det pædagogiske begrundet i forudsætningen om ansvar for overtrædelse af samfundets regler, og forudsætter derfor også en anerkendelse af en fri vilje og muligheden for at appellere til og påvirke viljen. Ellers ville ethvert organiseret samfundsliv være udelukket, og retfærdigheden kræver, at en overtrædelse sanktioneres, idet det ellers ikke vil være muligt at forvente, at andre skal følge regler, som ikke alle skal følge.

Dilemmaet er altså det, at retfærdigheden, d.v.s. menneskets motivering for at handle i overensstemmelse med samfundets love, kræver sanktioner, som ingen regner med i sig selv vil være gavnlige, idet de netop er et onde.

Det er også rigtigt, at alle undersøgelser viser, at straffens størrelse i sig selv er ret betydningsløs for lovovertrædelserne, især de affektbetonede volds- og drabsforbrydelser. Kun de meget professionelle og kalkulerede forbrydelser er påvirkelige for sanktionsskærpelse, men selv i sådanne tilfælde er opdagelsesrisikoen af langt større betydning. Det er derfor rigtigt, når "sagkundskaben" siger, at skærpelse af strafferammerne for voldsforbrydelser ikke vil have den store effekt. Men dermed har vi ikke sagt, at man ikke skal gøre det af andre grunde. Den almindelige retsbevidsthed er ikke begrundet i fornuft alene, og det er den tankefejl "rationalisterne" altid har begået. Strafferettens formål er nemlig ikke blot at modvirke forbrydelser, men - og måske først og fremmest - at tilfredsstille det almindelige krav om retfærdighed eller hævn, om man vil.

Det er hverken forbryderen eller ofret, men samfundet, der er strafferettens genstand. Det er ikke afgørende, om straffen i sig selv er skadelig eller gavnlig, men om den er i stand til at tilfredsstille kravet om retfærdighed og dermed om befolkningens almindelige villighed til at respektere samfundets love og institutioner. Det er derfor heller ikke afgørende, at man kan påvise, at voldsforbrydernes antal er faldende, hvis det er voldsforbrydernes grovhed og organiserede karakter, der skræmmer og ophidser befolkningen.

Man skal ikke lovgive på grund af tilfældige folkestemninger, og derfor kan man med rette kritisere regeringens forslag om skærpelse af straffen for vold, især hvis det blot er et populistisk forsøg på at fiske i rørte vande. Det er et faktum, at strafferammerne slet ikke udnyttes fuldtud af domstolene, og at der altså er "god plads" til en skærpelse af de konkrete straffe, hvis dommerne kan overtales til det.

Banen er nu kridtet op for den aktuelle kamp, og enhver kan sige sig selv, at det ikke kan nytte noget - som Jan Myrdal fortæller i sine erindringer - at holdene spiller efter forskellige spilleregler. Det har ikke noget udkomme, at den rationalistiske sagkundskab spiller efter natu-

rens og logikkens love, når befolkningen holder sig til de naturretlige (eller biologiske) principper. Det hjælper ikke, at teorien ud fra sine egne præmisser kan dokumentere, at det ikke nytter at skærpe straffen for vold, når den almindelige borger ud fra sine egne præmisser kan svare: Men jeg mener nu alligevel! Det nytter heller ikke, at man kan henvise til en masse statistikker, som siger, at antallet af voldsforbrydelser er faldende, når man dog for sine egne øjne kan se, at den spektakulære vold er tiltagende. Hvis det er voldens karakter og grovhed, der er skræmmende, er det mindre interessant, at antallet af voldsforbrydelser er faldende.

Dronningen og Statsministeren har derfor fat i den lange ende af rebet, når de insisterer på, at den almindelige borger skal kunne færdes sikkert på gaden uden risiko for meningsløs og grov voldsudøvelse. Det nye og skræmmende i det danske voldsbillede er det kollektive eller organiserede element og tilstedeværelsen af livsfarlige skyde- og stikvåben, som signalerer, at den grove vold ligger inden for rammerne af det mulige (*dolus eventualis* eller sløret forsæt: ske hvad der vil!). Rockerklubberne og ungdomsbannerne af desperate og hæmningsløse outsiders (autonome, etniske grupper), som hverken kan eller vil tilpasse sig den danske hverdag, er her i landet nye, men var i USA velkendte fænomener allerede for 30-40 år siden.

Vi kommer derfor heller ikke tilbage til fortidens idyl, da panserbassen ved sin blotte tilstedeværelse sørgede for ordnede tilstande på gader og stræder, eftersom han var omgivet af den frygtblandede autoritet, som siden er gået fløjten. Der er begået mange "fejl" i de forløbne 20-30 år som følge af en forkert ideologi. Autoritetsnedbrydningen hang sammen med en tro på, at den økonomiske vækst kunne vokse ind i himlen, og at den fulde beskæftigelse var en naturlov, som gjorde arbejdsløshed til en forbigående forstyrrelse, der berettigede til fuld og evindelig kompensation. I naivitetsens og menneskekærlighedens navn tillod man en generation af unge og fremmede at gå til grunde i ørkesløshed og misbrug uden opfordring til uddannelse eller meningsfuld beskæftigelse. Udstødelsen er langt på vejen en følge af det første, men tillige og i tilgift den udlændingepolitik, som betød en vidtgående adgang for kulturfremmede elementer til at opnå permanent ophold og at danne afvigende subkulturer.

At forstå alt er ikke, som Madame de Stael hævdede, det samme som at tilgive alt, for årsag og ansvar er to forskellige logiske kategorier. Vi er nødt til at reagere mod lovovertrædelser uanset deres årsager, hvis vi skal opretholde respekten for samfundets regler. Det er den almindelige retsbevidsthed og ikke forbryderens motiver eller sanktionens nytte, der står i centrum for strafferetten. Derfor er det vigtigt på en gang at begrænse både kvantiteten og kvaliteten af den grove og tilfældige vold og at reagere prompte og kontant på især unge menneskers unoder. Det er som sagt opdagelsesrisikoen og den umiddelbare reaktion snarere end dennes størrelse, som har betydning for præventionen, og som samtidig er et krav fra den almindelige retsbevidsthed, der ikke tåler et møde mellem voldsmanden og ofret den følgende dag.

Rockere og autonome kan man måske bekæmpe med "Grundloven", men ud fra forskellige hensyn. Hvis det er rigtigt, som sagkundskaben siger, at en væsentlig del af rockernes potens sidder i rygmærkerne, er det en effektiv kastration at pille mærkerne af, og da de autonomes styrke ligger i den manglende identifikation, er det nærliggende at lade maskerne falde. Der er især efter den seneste rockersag ingen grund til at tro, at domstolene vil svække kravet om bevis for sammensværgelse eller *dolus eventualis*, og det må derfor være en opgave for Folketinget ligesom med rockerloven at fremrykke forbrydelsens "gerningsmoment" ved at knytte det kriminelle moment til ydre let beviselige kendsgerninger. Der er grænser for hvor nærtagende, man behøver at være på Grundlovens og menneskerettighedernes vegne i sager af den foreliggende slags.

Vi kan ikke lave den økonomiske politik og indvandrings- og flygtningepolitikken om med tilbagevirkende kraft. Vi kan heller ikke ændre meget på de økonomiske realiteter, som har gjort den ufaglærte arbejdskraft uafsættelig, men vi kan dog gøre noget ved at ændre på de sociale systemer, lønssystemerne og skattereglerne, således at der bliver brug også for de svageste grupper på arbejdsmarkedet. Indtil da må samfundet ved konsekvens og eventuel tvang sørge for, at

de hidtil uopdragelige og utilpassede elementer holdes borte fra gaderne.

Uartighed er et inadækvat middel til at tiltrække sig opmærksomhed og accept. Lige gyldighed er den mest negative behandling af børn, og '68-generationen lærte os, at liberalitet nemt forveksles med lige gyldighed med den vrede og destruktionslyst, som følger med.

Man er ikke god, fordi man er rar!

De smuldrende eternitplader

Vestre Landsret har i en kendelse taget stilling til et præliminært problem i de såkaldte eternitsager.

Som bekendt begyndte en ny type tagplader fra Dansk Eternitfabrik (nu DEF 1994 A/S) efter en kortere årrækkes forløb at smuldre med det resultat, at mange husejere over hele landet måtte foretage en kostbar udskiftning af pladerne.

Der var ingen tvivl om, at pladerne var defekte, idet de var resultatet af en fejlproduktion, men spørgsmålet var, om huskøberen havde mistet sit erstatningskrav efter reglerne i købeloven, som bestemmer, at sådanne krav forældes allerede et år efter leveringen. Køberen gjorde imidlertid gældende, at reglerne om løsørekøb ikke kunne gælde, når det drejede sig om byggematerialer, som er bestemt til at indføjes i en fast ejendom, og at sælgeren efter sagens beskaffenhed i hvert fald stiltiende havde garanteret en længere holdbarhed.

Selvom der er tale om helt forskelligartede krav, er der dog et vist slægtskab med den lidt ældre højesteretsdom, som angik erstatningskrav fra de ansatte i virksomheden for luftsvejslidelser (asbestose) pådraget under arbejdet. I denne sag antog Højesteret, at den for disse krav gældende yderste 20 års forældelsesfrist blev udsat på grund af det langsomme sygdomsforløb. Dommen var opsigtsvækkende, idet Højesteret i en samtidig miljø sag afviste påstanden om en sådan udsættelse af forældelsesfristen. En kommentar til dommen har henvist til, at eternitsagen angik omfattende og alvorlige personskader. Det er dog ellers den almindelige opfattelse, at domstolene ikke har hjemmel til at modificere sådanne klare tekniske regler, som må ændres af lovgivningsmagten, hvis de er utilfredsstillende.

I den foreliggende sag fandt landsretten, at der var tale om et løsørekøb, selvom det drejede sig om byggematerialer, og at køberen måtte have sikret sig en udtrykkelig garanti for en længere holdbarhed, hvis forældelsesreglen ikke skulle gælde.

Hvis ikke kendelsen indbringes for Højesteret, må køberne af de smuldrende eternittage indstille sig på, at de selv må bære tabet ved en udskiftning af pladerne. I givet fald vil Højesteret efter al sandsynlighed komme til samme resultat, da der jo slet ikke er tale om personskade.

Professionsansvar

Højesterets domme er ikke altid så forudsigelige, som de burde være. Især i erstatningsretten, der i væsentlig grad er begrundet i retspraksis, sker der en bestandig udvikling.

I efterkrigstiden har retterne skærpet produktansvaret og professionsansvaret, og man kan se en tendens til skærpelse også af ansvaret for andre tjenesteydelser, som ikke udgør en særlig professionel erhvervsudøvelse, såsom læger, sagførere, revisorer, arkitekter og ingeniører, men dog forudsætter en betydelig grad af teknisk eller økonomisk ekspertise.

“Rådgiveransvaret” påhviler også andre erhvervsgrupper såsom ejendomsmæglere og penge- og kreditinstitutioner, der rådgiver kunderne om køb og finansiering af ejendom og projekter. Med de nye love, som ophæver advokaternes monopol på skødeskrivning, vil ejendomsmæglere og banker også skulle overtage advokaternes strenge ansvar for fejl i den juridiske afvikling af ejendomsoverdragelser og deres finansiering. I en nylig højesteretsdom har man dog frifundet en bank for tab i forbindelse med nogle mislykkede ejendomshandler med den begrundelse, at banken ikke havde påtaget sig noget rådgivningsansvar ved blot faktisk at have anmeldt nogle skøder til tinglysning.

Ejendomsmæglerne har allerede et strengere ansvar for finansieringsrådgivningen end banker og advokater, idet de skal betale for fejl i opgørelsen af amortiseringslængden ved omprioriteringer, medens højesteret har fastslået endeligt, at en bank ikke skal betale erstatning, fordi det viser sig, at der var fejl i opgørelsen, idet man antog, at der ikke var lidt noget tab, da man ikke lovligt kunne opnå en bedre stilling end den, man fik (“skuffede økonomiske forventninger”).

Omvendt har højesteret i en ekspropriationssag givet grundejeren erstatning for opstillingen af højspændingsmaster på hans ejendom, ikke blot for ulemper og “normalt tab” men også for det værditab, som var en følge af den almindelige angst for sygdom i forbindelse med højspænding. Selvom denne angst er højst problematisk, eftersom den ikke har noget videnskabeligt grundlag, fastsatte en ejendomsmægler et beløb for tab i handelsværdi, som højesteret anerkendte.

I selskabstømmersagerne er der lagt op til et spændende opgør med rådgiverne i almindelighed; men højesteret satte allerede i den første sag bom for de mest overdrevne forventninger, idet der naturligvis ikke kan blive tale om erstatning for mere end det tab, selskabssælgeren har lidt, således at den skyldige skat skal fradrages i beløbet, ligesom man skal fradrage “skatterenterne” for forsinket skattebetaling, idet højesteret kun tilkendte procesrenter fra sagens anlæg.

Bankansvar

Bankerne er under et voksende pres både fra kunderne og fra juristerne, jfr. Børsen den 1. april.

Privatkunderne driver i stort tal mod discountbankerne, der hverken udsætter sig selv eller kunderne for de store erhvervsrisici og ej heller tilbyder den store service, hvorigennem der opstår den rentemarginal, som gør det muligt for dem at overleve, som en slags sparekasse. Om det på længere sigt er til gavn for den enkelte kunde, når han engang har et akut kreditbehov, er en anden sag. Erhvervsbankerne har dog svært ved at skaffe en rentemarginal og må i stedet rationalisere og gebyrbelægge de faktiske ekspeditioner og skubber derved endnu flere privatkunder fra sig.

Det værste ved situationen er, at tilliden til bankerne er svigtende, både fordi man har undladt at informere privatkunderne om muligheden for at forhandle om renten og den skjulte erhvervsstøtte, og fordi man i offentligheden identificeres med "skandaler": "Hafnia-" og "Færø-bank-sagen" samt tvetydige udbudsmaterialer. Ofte er kombinationen af bankansat og kunderådgiver vanskelig at håndtere, ikke mindst hvis de ansatte lønnes efter resultater!

Rådgiveransvaret både ved emissioner og ved investeringer over alt i verden er blevet skærpet, og selvom bankerne hidtil i det væsentlige er gået ram forbi her i landet, skal man ikke regne med, at man kan slippe billigere fra sine fejltagelser end ejendomsmæglerne og advokaterne i det omfang, man trænger ind på de andre erhvervsgruppers traditionelle område. Der burde ikke i længden herske tvivl om, at professionelle finansrådgivere og agenter må finde sig i et strengt professionsansvar over for private investorer.

I EU har man forlængst gennemført et strengt produktansvar over for forbrugerne, og man overvejer et tilsvarende strengt ansvar for tjenesteydelser, hvor professionsudøvelse jo kommer i første række.

Nævningeretter

Vor oprindelige grundlov fra 1849 og alle følgende indtil 1953 bestemte, at der skulle anvendes nævninger i alle "misgerningssager" og sager om politiske forhold. Den nuværende grundlov bestemmer blot, at lægmænd skal medvirke i straffesager, men ikke i hvilket omfang det skal ske i form af nævninger, idet det dog i motiverne forudsættes, at de ikke helt kan afskaffes.

Forskellen på nævninger og domsmænd er deres forskellige virkningsmåde. Medens domsmændene er en del af retten med alt, hvad dertil hører, har nævningerne altid været adskilt fra de juridiske dommere. De almindelige straffesager, som ikke bygger på en tilståelse - idet der i så fald ikke medvirker lægdommere - begynder ved underretten, hvor dommeren suppleres af to domsmænd. Dommen kan appelleres til landsretten både for så vidt angår skyldsspørgsmål som strafudmåling.

De groveste straffesager, som kan føre til otte års fængsel, d.v.s. brandstiftelse, mord, voldtægt og lignende, skal behandles ved et nævningeting, der afholdes ved landsretten. De tolv nævninger, der voterer om skyldspørgsmålet uafhængigt af de tre juridiske dommere, og som ikke skal motivere deres afgørelse herom, havde i den oprindelige lov fra 1919 kun denne kompetence, men skal siden en lovændring i 30'erne nu også deltage i strafudmålingen sammen med de juridiske dommere, såfremt der mellem nævninger og juridiske dommere er enighed om tiltaltes skyld. Er de to grupper uenige, er sagen endelig afgjort, hvis nævningerne vil frifinde, medens rettens juridiske dommere kan tilsidesætte en fældende nævningekendelse og bestemme, at sagen skal for et nyt nævningeting.

Det er et almindeligt princip, at parterne altid skal have mulighed for at få deres sag prøvet to gange, enten ved appel fra underret til landsret eller fra landsret til Højesteret, hvorimod der skal en særlig "tredjeinstansbevilling" til en højesteretsbehandling af en landsretsdom i en appelsag fra underretten. Som følge af nævningernes særlige status som lægmænd, der er uafhængige i deres skyldbedømmelse og derfor uden pligt til som de juridiske dommere at begrunde deres afgørelse, kan deres afgørelse af skyldspørgsmålet ikke indbringes for Højesteret, som i princippet kun kan tage stilling til juridiske spørgsmål og til strafudmålingen. Den tiltalte har på en måde fået sine to muligheder gennem de juridiske landsdommeres adgang til at tilsidesætte domfældende nævningekendelser.

Her står vi nu med den frifindende dom i "Pakistaner-sagen", som har givet anledning til en hed debat for og imod den nuværende nævningebehandling. Justitsministeren har været ude med nogle hurtige reformtanker på grundlag af et ikke afsluttet udvalgsarbejde. Man skal efter hans opfattelse afholde nævningetingene ved underretten og sætte juryen og de juridiske dommere sammen til behandling både af skyld og straf og dermed åbne for en appel til landsretten. Andre har foreslået en appellmulighed af skyldspørgsmålet til Højesteret.

Med begge forslag sætter man sig mellem to stole. Det ville være meningsløst at operere med et dobbelt system af lægmænd: domsmænd og nævninger, hvis den eneste forskel skulle være strafferammen. Højesteret kan ikke bedømme skyldspørgsmålet, fordi bevisførelsen ellers skulle gå om ved denne ret, som ikke er beregnet til en omfattende bevisførelse men til at være den juridiske revisionsdomstol.

Meget kunne tale for helt at opgive den besværlige og uberegnelige nævningebehandling og forlade sig på domsmandsinstitutionen, selvom det ville betyde en alvorlig svækkelse af den selvstændige lægmandsbedømmelse af skyldspørgsmålet i alvorlige straffesager, herunder de politiske som især var den oprindelige bekymring efter enevældens ophør med grundloven i 1849. På den anden side har de juridiske dommere i de senere år været mere kritiske over for nævningernes domfældelser, så der dermed er slået hul på nævningernes autoritet i forhold til juristerne.

Ville det så ikke være grundlovsstridigt at afskaffe nævningeretten? Selvom den nuværende grundlov kun forlanger "lægmænd" i strafferetsplejen, forudsættes det jo i forarbejderne til grundlovsændringen i 1953, at nævningeinstitutionen vel kan begrænses, men ikke helt afskaffes. Nu må man erindre sig, at det er grundlovens ord og ikke dens forarbejder, der er forpligtende, og der kan argumenteres for, at det er bedre at afskaffe nævningerne end af formelle grunde at opretholde en skifting.

Skuffede forventninger

Vestre Landsret har nu fastslået, at en ejendomsformidler er ubetinget ansvarlig for en fejlagtig provenuberegning ved ejendomssalg. Det er uden betydning, om der er begået nogen fejl, og om sælgeren har lidt noget tab, når blot hans "rimelige forventninger" om provenuets størrelse er blevet skuffet.

Landsretten lægger vægt på, at § 24, stk. 2 i loven om omsætning af fast ejendom benytter udtrykket "godtgørelse" og ikke "erstatning" om provenutabet, men udtaler på den anden side, at der pålægges formidleren et "objektivt ansvar". Det er vanskeligt at se, hvilket ben landsretten står på, når man på den ene side anvender en erstatningsretlig terminologi (objektivt ansvar) og på den anden side en kontraktsretlig (rimelige forventninger), og lægger hovedvægten på lovmotivernes udtryk ("godtgørelse" i stedet for "erstatning").

Det er en vigtig uklarhed, fordi Højesteret sidste år frifandt en bank for en fejlagtig provenuberegning med den begrundelse, at kunden ikke havde lidt noget tab, eftersom han faktisk opnåede det beløb, som var opnåeligt efter gældende regler. Højsteret afviste muligheden af at slutte analogt fra formidlerlovens § 24, stk. 2 med den begrundelse, at denne regel er en særregel for ejendomsformidlere.

Vi står altså i den ejendommelige situation, at mæglerne har et videregående ansvar for provenumangel end bankerne, selvom det normalt er dem, der giver de relevante oplysninger om provenuberegningen, som også i den foreliggende sag, hvor fejlen oprindelig havde sin årsag i Fondsbørsens kursliste. Landsrettens bemærkninger om, at formidleren har langt bedre muligheder end kunden for at bære risikoen og sprede den ud på et stort antal opdrag, gælder vel i lige så høj grad for pengeinstitutterne.

Den nu klart optrukne anomali bør føre til en politisk drøftelse af rimeligheden i den gældende retstilstand. Hvis formidlerlovens regel er udtryk for et ønske om at beskytte de økonomiske forventninger, som formidleren med rimelighed vækker hos en sælger med sine provenuberegninger, er der så meget mere grund til at beskytte de tilsvarende forventninger hos den, der søger assistance hos sin bankrådgiver om en eventuel omprioritering.

Bankerne har i hvert fald de samme muligheder for at sprede risikoen for fejlagtige dispositioner som ejendomsformidlere. En eventuel kontraktsretlig hæftelse for "skuffede forventninger" måtte i så fald adskilles fra bankernes almindelige rådgivningsansvar, der ikke uden videre kan gøres til en objektiv hæftelse.

Eksporten og produktansvaret

Det ser ud til, at eksporten til USA stagnerer, og at det bl.a. hænger sammen med dansk industris lønenhed ved risikoen for produktansvar.

Som i mange andre menneskelige forhold er angsten for angsten mere levende end virkelighedens farer. Der er kun blevet ført meget få retssager mod danske eksportører, og ansvaret er hverken strengere eller lempeligere end det danske og europæiske ansvar.

Både i Europa og USA er udgangspunktet, at producenten er ansvarlig for defekter i sine produkter, hvis de ikke har den sikkerhed, markedet og forbrugerne har ret til at forvente, uden hensyn til om producenten har begået nogen fejl. Derfor er det vigtigt, at markedsføringen og risikostyringen er nøje planlagt og gennemarbejdet, inden produktet bringes i omsætning på det amerikanske marked.

Flere større danske eksportvirksomheder har med dette for øje oprettet særlige afdelinger for risikostyring og markedsføring, hvor produktrisikoen nøje analyseres og koordineres med markedsføringen og produktansvarsforsikringen, som er en hovedhjørnesteen i risikostyringen.

Ved at begrænse sin risiko undgår man de spektakulære farer, som det amerikanske produktansvar rummer: *Processystemet og erstatningsniveauet*.

Det, der gør det amerikanske marked risikabelt, er primært jurysystemet, som overlader afgørelsen i civile erstatningssager til 12 gode mænd. Mens der i straffesager kan siges noget positivt om jurysystemet, er der intet godt at sige om det i erstatningssager, som overlader det til lægmænd og dermed til folkestemningen at afgøre, om der skal betales erstatning, og i bekræftende fald hvor meget.

Der er en meget gammel amerikansk tradition for, at folkestemningen og dermed nævningene indtager en positiv holdning over for enkeltpersoner, som står over for stærke offentlige eller private interesser, hvilket altid gør det risikabelt for store erhvervsinteresser at føre sager mod enkeltpersoner. Det er den kendsgerning, som har fået de amerikanske tobaksfabrikker til at oprette en millionfond til fordel for "tobaks ofre" i stedet for at fortsætte kampen for den traditionelle ansvarsfrihed for "systemskader", d.v.s. kendte og accepterede risici som f.eks. risikoen ved bilkørsel og sprængstoffer.

Markedet har i øvrigt på andre områder oprettet frivillige puljeordninger for at undgå komplicerede processer ved domstolene - "market share" - hvor flere produkter har været defekte, uden at det er bevist hvilket, der har forvoldt den konkrete skade.

En anden fare i det amerikanske processystem er advokaternes honorarordning, som betyder "no cure, no pay", d.v.s. at klienten intet skal betale, hvis sagen tabes, medens advokaten til gengæld skal have en procentdel af det beløb, der vindes, helt op til 1/3 af erstatningen. Derfor kender man i USA det begreb, som kaldes "ambulance chasing", der betyder, at advokaten ofte er den første, som ankommer til et ulykkessted for at hyre en klient, endnu før ambulancen og politiet når frem.

Det er en omstændighed, som juryen indkalkulerer i den erstatning, den udmåler, og da erstatningsniveauet for personskader i forvejen ligger mange gange over det danske, og da juryen har en næsten grænseløs mulighed for at tillægge erstatningsbeløb for tort og andre ikke-økonomiske erstatningsposter, kan en nævningekendelse være invaliderende selv for større virksomheder, hvorfor mange sager forliges under kontante trusler om sagsanlæg.

Det er disse spektakulære omstændigheder, vi hører om i dagspressen og i litteraturen, hvor John Grisham havde stor succes med sin bog om tobaksindustrien: "The runaway jury" ("Juryen" på dansk). I stedet for at lade sig skræmme af fiktionen og angsten burde industrien som sagt i et strategisk samarbejde tilrettelægge et eksportfremstød på baggrund af et grundigt

og professionelt forarbejde af risikostyring, markedspræsentation og forsikringsdækning.

A propos forsikringsdækning kan det være nyttigt at gøre sig klart, at norske forsikringsselskaber har præsenteret en produktansvarsforsikring med dækning også af de såkaldte "udviklingsskader", der skyldes risici, som ikke var kendt ved produktudviklingen, og som efter EU-retten er holdt uden for ansvaret i en periode, som for længst er udløbet. I de pågående forhandlinger om lovens revision vil de norske erfaringer sikkert få betydning for en eventuel udvidelse af ansvaret til at omfatte udviklingsskader.

Skuffede forventninger

Lånsøgernes skuffede forventninger i anledning af fejlagtigt udregnede lånetilbud har givet anledning til megen utilfredshed. Der har på det seneste verseret forlydender om, at der kan forventes fremsat lovforslag om sagen. I en artikel i et festskrift, der udkommer i denne måned, har jeg argumenteret for, at en lovændring ikke er nødvendig for, at man kan komme til tilfredsstillende resultater.

Når banker eller andre finansoperatører udregner amortiseringen af et lån og begår en fejl, hvorved ydelsestiden forlænges, har Pengeinstitutrådet villet kompensere låntageren med den omtalte begrundelse, medens domstolene har frifundet med den begrundelse, at der ikke er lidt noget tab. Lånsøgeren har opnået det, han kunne opnå efter de gældende låneregler og kan derfor ikke have lidt noget tab, selvom han havde fået stillet i udsigt, at amortiseringstiden og dermed antallet af rater var mindre.

Led i begrundelsen i begge instanser har været reglen i loven om ejendomsmæglere om, at disse professionelle formidlere har pligt til at lave finansierungsplaner og er ansvarlige for "tab", som er en følge af fejl i opgørelsen. Pengeinstitutankenævnet har sluttet analogt fra denne regel, idet man ikke har kunnet se nogen grund til, at pengeinstitutterne skal behandles lempeligere end mæglerne.

Domstolene har imidlertid sluttet modsætningsvis fra denne "specialregel", som altså forudsættes at fravige den modsatte almindelige regel. Ræsonnementet er fejlagtigt, hvis man ikke betragter problemet som et spørgsmål om tab forvoldt ved en skadegørende handling i kontraktsforhold, men som en kontraktsretlig hæftelse for en "kvasikontraktlig" handling. Det er en velkendt sag, at en kontraktsretlig forpligtelse ikke forudsætter en "viljeserklæring", men også kan opstå som følge af omgivelsernes "berettigede" forventninger til en handling, der derfor bliver retsstiftende.

Det er klart for enhver, at tilegnelse af varer i et supermarked medfører pligt til at betale ved kassen, ligesom den, der kører ind i et parkeringshus, må betale for at komme ud igen. Den, der tilegner sig en ydelse, man normalt skal betale for, må sædvanligvis betale, selvom han ikke havde "lovet" det. I engelsk kontraktsret er det helt klart, at det, som skaber en kontraktsretlig forpligtelse, ikke er den formelle viljeserklæring, men den materielle begunstiggelse af en anden eller den ulempe, man har påført sig selv.

Passivitets- og reklamationsreglerne er begrundet i samme hensyn til at skabe klarhed i retsforholdene og dermed forudsætte, at den der tier samtykker, eller sagt med en gammel retsgrundsætning, at man skal sige til i tide og siden tie stille. Dermed være ikke sagt, at man skal sige fra over for alle tilkendegivelser fra omverdenen. I almindelighed kan man ignorere ukaldede ydelser eller tilbud, men har man direkte eller indirekte bragt sig i en situation, hvori man må gå ud fra, at tilkendegivelser eller passivitet kan opfattes som et løfte, må man bære den risiko, som følger med. Under kontraktsforhandlinger eller i kontraktsforhold må man i vidt omfang reklamere over for tilkendegivelser fra medkontrahenten, som med rimelighed kan opfattes som en præcisering af opfattelsen af resultatet af kontraktsforhandlingerne eller forløbet af kontraktsafviklingen.

Har en lånsøger derfor accepteret en prioritering på grundlag af en fejlagtig amortiseringsplan, er der intet i vejen for, at man kan opfatte hans stilling som en kontraktlig ret til den ydelse, banken har stillet i udsigt, jfr. Aftalelovens § 32, der bestemmer, at tilbudsgiveren bærer risikoen for sine fejltagelser, når de ikke er kendelige for modtageren.

Retsmisbrug

Retsmisbrug taler juristerne om, når retten og retsreglerne bliver brugt til noget andet, end det der var meningen med dem.

Det siger derfor sig selv, at problemet ikke består i de primitive og skriftfrie samfund, hvor et ord er et ord, og betydningen er den rent bogstavelige. Ligesom trylleformularerne skulle retsformularerne i den ældste proces udsiges ganske nøjagtigt, idet den mindste unøjagtighed medførte tabet af sagen.

Det var først med skriften, at problemet med ordenes betydning for alvor meldte sig, og i 500 f.Kr., at den begyndende sprogvidenskab kom på at skelne mellem ordene og deres budskab. Hermeneutik kaldte man denne betydningslære efter guden Hermes, som var gudernes budbringer.

De romerske jurister overførte denne fortolkningslære fra den senklassiske retorik, der handlede om talekunst og om videnskabelig systematik. Den moderne fortolkningslære står i gæld til denne betydningsteori, idet den understreger retsreglernes formålsbundethed. Retsreglerne har til formål at styre borgernes adfærd, men har også et andet hovedformål i at fremme retssikkerheden, derved at borgerne på den anden side kan regne med, at de har ret til at stole på reglerne, så konsekvenserne af deres dispositioner er forudberegnelige.

Reglernes hensigt kan man efterspore i lovens forarbejder, medens det er lovens ord, der bliver bekendtgjort i Lovtidende. Borgernes krav til lovenes klarhed er ofte selvmodsigende, idet de på den ene side ønsker så klare regler som muligt og på den anden side så præcise som muligt. Ikke mindst skattelovene har givet anledning til store problemer, fordi det drejer sig om kroner og øre, som ingen rigtig er glade for at komme af med.

I hvert fald er der ikke så mange sider af samfundslivet, der er så kreativt som netop skatteområdet, og uhyre beløb betales verden over til dygtige revisorer og advokater for bistand til kreativ skattetænkning. Glistrups skattecirkus satte spotlight på skattetænkningens "frihedskamp", som endte med en dom, der fastslog "realitetsprincippet" i skatteretten: Hvis en disposition ikke havde andet formål end at spare skat, var den ulovlig. Selvom man holder sig inden for lovens ord, kan den være overtrådt, når ordene bruges til noget andet end det, der var hensigten.

Det siger sig selv, at det er betænkeligt at bruge lovens formål mod borgerne, hvis ordene ikke klart giver udtryk for hensigten, og domstolene er da heller ikke så tilbøjelige til i dag at acceptere lovens forarbejder som et afgørende fortolkningsbidrag som i velfærdsstatens glanstid i 50'erne og 60'erne. I nutidens højskattesamfund er staten ikke ubetinget en menneskekærlig ven, hvis gode vilje er afgørende for de enkeltes retsstilling. Den enkeltes retssikkerhed prioriteres efterhånden højere, når det ikke er åbenbart, hvad den fornuftige mening har været.

Det har længe været en vigtig retsgrundsætning, at offentlige myndigheder ikke kan bruge deres lovbestemte magt til at fremme andre formål end dem, der er tilsigtet med loven. Kommunerne kan f.eks. ikke nægte at udstede en byggetilladelse, fordi en borger skylder i skat, eller fordi kommunen har i sinde engang i fremtiden at pålægge en byplan, der ville forbeholde arealet til offentlig bebyggelse.

Den marxistiske retsteori i 70'erne betragtede retsreglerne som borgerskabets vigtigste redskab til undertrykkelse af arbejderklassen, en teori hvis retoriske efterklange vi hører fra en af parterne i Ribus-konflikten. Selvfølgelig er retssystemets opgave i sidste instans at præcisere og opretholde det politiske system, men så længe dette er demokratisk, er det en selvmodsigelse at kalde reglerne for undertrykkende. Retsreglerne er simpelthen mødestedet mellem de politiske interesser, som prioriteres i Folketinget gennem afstemning. Alternativet er alles kamp mod alle

eller den stærkeres eller højtalendes diktatur.

Men naturligvis kan politikerne misbruge retsreglerne til andre formål end de formelle, og i de statsretlige konflikter kommer man ofte så tæt på brudfladerne, at det kan være vanskeligt at skille det retlige fra det politiske. Der er næppe tvivl om Højre-regeringens politiske hensigter, da den satte politiet ind mod arbejdernes møde på Fælleden i København i 1872.

Forskellen på Fælledslaget i 1872 og Ribus-konflikten i 1995 er netop det forskellige *formål* med aktionen. Det er veldokumenteret (*T. Wanscher*, Forsamlingsfriheden og "Fælledslaget", Århus 1979), at regeringens formål i 1872 var at komme den gryende socialistiske bevægelse til livs ved at gøre dens ledere: Pio og Geleff til lovovertrædere, hvorfor man lod politimesteren udstede et mødeforbud i håb om, at det ville blive overtrådt, og man fik da også det ønskede resultat, idet Pio og Geleff blev sat ud af spillet. I Ribus-konflikten har man ikke kunnet påvise en sådan overordnet politisk strategi, selvom det er blevet påstået, at kommunalpolitikkerne ønskede at komme af med de fagligt aktive chauffører, ligesom skraldemændene i Århus påstod, at Renholdningsselskabet ville af med de fagligt aktive skraldemænd. Politiet blev sent sat ind og kun for at sikre, at forsamlingsfriheden ikke misbrugtes til fare for den offentlige fred.

Der var heller ikke tvivl om det politiske indhold i "Christiania-sagen" i 1970'erne. Christianias advokater gjorde i overensstemmelse med den marxistiske retslære gældende, at domstolene er vigtige skuepladser for den politiske bevidstgørelse, og at det i øvrigt ikke er videnskabens - herunder retsvidenskabens - opgave at beskrive men at forandre verden, her ved at bevidstgøre befolkningen om den positive rets undertrykkende funktion.

Ganske vist tabte christianitterne sagen ved Højesteret, som i modsætning til landsretten ikke mente at have kompetence til at afgøre, om Christiania var et legalt "socialt eksperiment". Strategien lykkedes alligevel, idet den siddende socialdemokratiske regering ikke turde sætte dommen i værk og rydde Bådsmadsgades Kaserne, som i dag med en ny retsdannelse delvis er blevet "lovliggjort".

Den såkaldte palæstinensersag i 80'erne var også en slags retsmisbrug på højeste plan, idet Grundlovens § 3 adskiller statsmagten i tre: den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. Folketinget laver loven, som regeringen skal rette sig efter, og som domstolene skal fortolke, hvis der opstår tvister mellem statsmyndighederne og borgerne. Derfor kan Folketinget heller ikke gribe ind og fortolke sine egne love, idet det ville svække både borgernes retssikkerhed og den "demokratiske legitimation", som kræver, at regeringen kan handle i overensstemmelse med loven. Er Folketinget ikke tilfreds med regeringen, kan man vedtage et mistillidsvotum, hvorefter regeringen eller ministeren må gå af.

Desværre stak regeringen, som jo var en mindretalsregering, dette retsmisbrug i lommen og fremmede loven til dronningens underskrift i stedet for at stå fast på sin ret til at administrere de eksisterende love, indtil de for fremtiden er blevet ændret. Resultatet er blevet, at vi senere har måttet opleve en serie af særlove: Thy-loven, Tvind-loven m.fl., som i bedste fald er en dårlig vane.

Nu hører vi så indenrigsministeren beklage sig over, at oppositionen "slår plat" på Somalia-sagen, idet man lader som om det er den trufne udleveringsaftale, man er utilfreds med, medens det i virkeligheden er regeringens eller ministerens skalp, man er ude efter. Se, det er jo ikke retsmisbrug, idet der netop ikke findes nogen regler, der forpligter oppositionen til at ratificere (mindretals)regeringens aftale med Somalialand. Derimod kunne det måske siges, om den daværende opposition, at den misbrugte retten, hvis den rejste den såkaldte "tamilsag" ikke så meget for at hjælpe nogle tamilske flygtninge som for at komme regeringen til livs, og i så fald "slog plat" på flygtningepolitikken ved at rejse en sag mod justitsministeren og ministeriet for at have overtrådt loven.

Det var jo som bekendt Anker Jørgensen, der bad regeringen gøre noget ved de mange familiesammenføringer, og der var tilsyneladende en politisk konsensus i Folketinget for at

benytte sig af "administrative procedurer", indtil TV-2 bragte den bestilte nyhed om den famøse telefax, og Anker Jørgensen samtidig så muligheden for at blive Folketingets formand i konkurrence med Ninn-Hansen.

Det var ikke så åbenbart, hvad det var der foregik i de sindsoprørende år i slutningen af 80'erne, men det er givet, at "tamil-sagen" i stigende grad blev brugt som en murbrækker mod Schlyter-regeringen. I nyere fortolkningsteori er det tilladeligt også at anvende efterfølgende begivenheder som tolkningsbidrag.

Det er påfaldende, som begivenhederne i foråret 1991 med det forhastede og ubekvemme formandsvalg i Socialdemokratiet midt under kampen om Maastricht-traktaten viser tilbage på fortolkningen af tamil-sagen, idet det på grund af en overflødighed af indiskretioner fra radikal side - ikke mindst udenrigsministerens - blev klart, at der allerede i efteråret 1990 blev afholdt fortrolige møder mellem radikale toppolitikere og Nyrup Rasmussen om tiden efter "tamil-sagen".

Hvorom alting er, så virker det altid ubehageligt, hvis nogen anvender en hyklerisk argumentation for at opnå sine personlige formål. Særligt ubehageligt bliver det, når det er retsreglerne, som bliver "fordrejet" eller "misbrugt", fordi retsreglerne har en betydelig både psykologisk og faktisk magt, der kan give store fordele og påføre store tab eller lidelser.

Det er derfor, at domstolene i stigende grad verden over beder sig fritaget for at blive indblandet i den politiske kamp. Domstolene er den eneste autoritet, borgerne har tilbage som tillidskabende institution. Vi skal nok ikke fæste for megen lid til de opinionsundersøgelser, som udnævner nyhedsoplæserne i TV-aviserne til at være landets mest troværdige personer. Selvom dommerne også selv er kommet ud i lidt blæsevejr på det sidste, falder de nok ikke omkuld af den grund.

Inhabilitet

“Advokaterne strides, og bagefter drikker de med hinanden”, lyder teksten til en af Daumiers berømte tegninger af to velvoksne herrer med hinanden under armen.

Her står vi over for den for almenheden og dens amatør-moral helt uforståelige virkelighed, at den professionelle advokat er uddannet til at repræsentere forskellige og successivt uforenelige interesser. For den gode advokat er det intet problem den ene dag at repræsentere anklagemyndigheden og den næste at være forsvarer for den tiltalte.

I modsætning til den folkelige opfattelse er det uprofessionelt at engagere sig følelsesmæssigt i den enkelte sag og at gøre sin medvirken betinget af, at klientens interesser svarer til ens egne. Naturligvis er der grænser for, hvad advokater i almindelighed kan repræsentere, og hvad den enkelte advokat kan holde til. Et af de klassiske dilemmaer er forsvarsadvokatens bevidsthed om klientens skyld.

Naturligvis kan en advokat ikke repræsentere begge parter under en sag, men der er intet til hinder for, at han successivt repræsenterer den ene og den modsatte interesse. Mere tvivlsomt er det, om han samtidig kan repræsentere de modstående parter i forskellige sager. Dommere kan naturligvis ikke dømme i egne sager eller i sager, der angår nærtbeslægtede eller personer, som de har dømt i en tidligere instans, eller som de har optrådt i som vidne eller advokat. I forvaltningsloven gælder der i det væsentlige tilsvarende regler for forvaltningsmyndighedernes habilitet.

I den verserende undersøgelse af Færøbank-sagen er der i medierne rejst en voldsom kritik mod sekretæren for og medlemmerne af undersøgelseskommissionen, fordi de tidligere har repræsenteret Den Danske Bank i forskellige sager. Man har senest kritiseret Justitsministeriet for ikke at have vidst eller gjort Folketinget opmærksom på denne konstellation.

Nu er så spørgsmålet, hvilket sæt habilitetsregler man skal anvende, idet der hverken er tale om en domstol eller en normal forvaltningsmyndighed, men da reglerne følger samme principper, er det ikke så vigtigt, idet det afgørende i begge tilfælde er, om der foreligger en sådan interessekonflikt, at den pågældende ikke kan forventes at handle uinteresseret. Der er ikke noget i reglerne, som gør en dommer eller forvaltningsmyndighed inhabil, fordi de tidligere har pådømt eller truffet afgørelser i sager, hvori de nuværende implicerede personer og interesser har været parter, det må blot ikke være samme sag.

På samme måde kan deltagelse i ledelsen af eller “nær tilknytning” til et selskab, en forening eller privat person, som har en “særlig interesse” i sagens udfald, være inhabile efter forvaltningsloven, men advokater har normalt ikke en “nær tilknytning” til deres klienter eller en “særlig interesse” i udfaldet, medmindre de er ansat som fast husjurist, hvad man ikke er, fordi man har ført eller fører sager for klienten. Tilsvarende regler findes ikke for dommerne, der formodes ikke at have anden virksomhed, en forudsætning, der ikke længere er helt så sikker!

Der er derfor næppe nogen retsregler, som direkte eller analogt vil gøre et kommissionsmedlem eller en sekretær inhabil, fordi han tidligere eller aktuelt har ført eller fører andre sager for banken. I det hele taget er inhabilitetsbegrebet i nyere tid blevet stærkt begrænset og i praksis blevet beholdt de oplagte tilfælde, hvori der er et “konkret” og “væsentligt” sammenfald.

I kommunalbestyrelserne og amterne er det svært at administrere, hvis de agerende blev inhabile, fordi de var impliceret tidligere eller aktuelt i de interesser, der er til afgørelse, især i skolesager, fordi en stor del af landets byrødder er skolelærere eller andre offentligt ansatte. Også i universitetsammenhæng er reglerne blevet slækket, idet det i modsat fald stort set ville være umuligt at få en kompetent faglig bedømmelse, eftersom alle på et eller andet tidspunkt har bedømt hinanden eller konkurrenterne.

Vel skal der ikke være tvivl om Cæsars hustrus dyd, men på den anden side kan det bedste heller ikke være det godes fjende.

d) Universitetspolitik

Adgangsregulering

Den aktuelle debat om universiteternes kvalitet er så underlig historieløs. Det er ligesom søslangen, der slår med halen, hver gang det bliver forår.

Allerede for 30 år siden stod det klart, at søgningen var og ville vedblive at være for stor, fordi flere og flere af en årgang unge fik en studentereksamen, samtidig med at flere andre eksaminer blev gjort adgangsberettiget: HA, HH og andre. Det var åbenbart, at universiteterne måtte ændre virkelighed, når studentertallet i løbet af 10-15 år blev firdoblet.

Traditionelt var universiteterne forskningsinstitutioner med en tilknyttet undervisningsvirksomhed for en lille elite, som gik til professorernes forelæsninger og i øvrigt studerede, hvorfor de også blev kaldt studenter. Selvom kun nogle få procent af de unge blev studenter, var frafaldet efter det første eller det andet studieår alligevel så betydeligt (40-50%), at man i begyndelsen af '60erne overvejede at indføre en adgangsbegrænsning, sådan som man havde det ved Tandlægehøjskolen og Polyteknisk Lærestanstalt.

I stedet for en adgangsbegrænsning indførte juristerne en stopprøve efter det første studieår og sorterede ca. 40% af en årgang fra, men det var stadig et begrænset antal, fordi årgangene endnu ikke var så store, som de senere blev. Når man ikke dengang indførte en adgangsregulering, var det, fordi det stod klart, at grundlaget i et karaktergennemsnit ville blive for usikkert. Ganske vist viste en undersøgelse, at store studentereksaminer førte til gode studieresultater, og at dårlige førte til dårligere studieforløb.

Den store mellemgruppe var imidlertid vanskelig, fordi et karaktergennemsnit kunne være sammensat af ene middelkarakterer, hvilket gav en dårlig prognose, hvorimod et gennemsnit bestående af nogle meget høje og nogle meget lave karakterer kunne føre til glimrende studieresultater. Da man derfor i slutningen af '60erne fik så kaotiske forhold på grund af det hastigt voksende studentertal, at systemerne brød sammen, og man igen planlagde en adgangsregulering, fremkom forslag om i stedet at indføre en mellemstation mellem skole og universitet, sådan som man havde det i de angelsaksiske lande: junior college, der afsluttes med en bachelor grad, hvorefter en mindre del fortsætter ved universiteterne med henblik på en mastersgrad (candidat).

Havde man dengang taget forslaget alvorligt, kunne man have sparet universiteterne for den kvalitetsforringelse, der fulgte af de nye styreformer, som var en følge af, at universiteterne ikke længere var forskningsinstitutioner men lærestalter, hvor eleverne ikke studerede, men havde krav på at blive undervist, hvorfor de nu blev omdøbt til "studerende" i stedet for studenter. Det var heller ikke muligt med kort varsel at finde tilstrækkeligt mange kvalificerede unge lærere til at opfylde det eksplosivt voksende undervisningsbehov. I stedet for, som målet var, at erstatte de gammeldags manuduktører, som ikke var forskere, men dygtige undervisere, med undervisningskvalificerede forskere, blev resultatet ofte, at man fik fyldt op med folk, som hverken kunne forske eller undervise. Alt i alt var universitetsoprøret i 1968-70 ligesom alle andre revolutioner udtryk for et sammenbrud af de vitale samfundssystemer, og det heraf følgende kaos forlængedes gennem '70ernes vilkårlige styreformer.

For at dæmme op for dette indførtes i slutningen af '70erne en adgangsbegrænsning, som i princippet byggede på eksamensgennemsnittet, selvom der blev indrettet en mindre gruppe II til studenter med andre forudsætninger end studentereksamen: udlændinge, unge med eksaminer under det krævede gennemsnit eller andre kvalifikationer. Resultaterne har efterhånden vist sig

at føre til de ulemper, som man kunne forudse efter den nævnte undersøgelse af sammenhængen mellem studentereksamen og studieresultater: den begunstiger de flittige gymnasiaster, men svigter de umodne men usædvanlige elever.

Oversat til dansk betyder denne beskrivelse, at de flittige piger fra det sproglige gymnasium begunstiges, fordi man her kan opnå gode resultater ved flid, mens de umodne drenge fra det matematiske gymnasium bliver ofre for systemet. Resultaterne er åbenbare, idet pigerne i dag udgør langt over 50% af studenterne, og især for de praktiske fag såsom medicin og jura har det fået videregående konsekvenser, fordi pigernes senere karrierevalg er bestemt af mindre belastende specialer. Der er allerede nu en akut og voksende mangel på kirurger og en begyndende mangel på advokater.

Kvot II ordningen har gennem årene været et nåleøje for mange af de afviste, der har pisket rundt for at skaffe sig points gennem aktiviteter, som i bedste fald er uden betydning for studieegnetheden. Alle erfaringer tyder på, at de yngste studenter opnår de bedste resultater, medens de ældre med en fortid, herunder især HF'ere, har en dårlig prognose.

I stedet for at lappe på et håbløst system, der har virket negativt tilbage på gymnasieskolen, som er blevet uheldigt fikseret på karakterer med det resultat, at karaktersystemets pålidelighed ofte har været sat under debat, burde man gøre ét af to: Enten skal man åbne for tilgangen og håbe på, at de selvregulerende kræfter efterhånden vil afstemme tilbud og efterspørgsel, eller også må man indføre en mellemstation mellem skole og universiteter enten ved gymnasierne eller i form af særlige junior colleges. Den første løsning er den enkleste og rigtige i dag, fordi tiden for nye institutioner er forpasset med de faldende årgange.

Fri adgang ville ikke blive en meget bekostelig ændring for de fleste humanistiske og samfundsvidenskabelige fag, mens man nok af økonomiske grunde måtte opretholde en vis regulering af de dyreste praktiske naturvidenskabelige uddannelser (medicin, tandlæge, ingeniør), mens søgningen til de teoretiske naturvidenskaber har begrænset sig selv. De positive virkninger ville være betydelige: Man ville få et retfærdigt system, som ikke begunstiger eller straffer grupper af unge, man ville afneurotisere gymnasieskolen, og man ville nedprioritere de teoretiske uddannelsers prestige og gavne de praktiske, hvis der ikke længere fandtes nogen regulering, idet rationeringer ifølge alle krigstidens erfaringer fører alle til et ønske om at udnytte en ration, hvorfor mange vitterligt begyndte at ryge tobak.

Det ville være et passende tidspunkt at rejse spørgsmålet om fri adgang nu, da ungdomsårgangene er skrumpende, og da vi står over for vigtige politiske valg. Det ville give mulighed for en vigtig offentlig debat, og partierne ville kunne bringe sig selv i stilling i forhold til en for befolkningen og især ungdommen vigtig sag.

I et fremtidigt konkurrencepræget Europa har vi ikke råd til at lade en betydelig fond af evner ligge brak enten for en tid med formålsløs pointsamling eller for altid på grund af for tidlig frasortering af de umodne. Det er kort sagt på tide, man træffer en beslutning om at liberalisere uddannelserne i stedet for formålsløst at blive ved med at lappe på en for længst uafhjælpelig fiasko!

e) Udlændingepolitik

Humanisme

“Ved sorg og selvskabt plage, man intet retter ud”, skriver Poul Gerhardt i sin kendte bodssalme (Befal du dine veje), eller sagt med andre ord: Man skal ikke ynke folk for selvskabt plage.

Med lidt ond vilje kan megen humanistisk og multietnisk debat opfattes som en kritik af danskernes eller europæernes behandling af muslimske indvandrere og flygtninge, og det er der ifølge Poul Gerhardt kun en begrænset anledning til.

Én ting er de indvandrere, der blev hentet hertil som fremmedarbejdere i 60'erne, og som ikke havde lyst til at vende tilbage til hjemlandets elendighed, som man havde flyet. Vi forventede vel, at de som gode daglejere ville forlade landet, når der ikke var mere arbejde til dem, og blev af egen dumhed taget på sengen, da de i stedet valgte familiesammenføring i Danmark.

Noget andet er flygtninge, der i et vist omfang har været tvunget til af politiske, men ofte også af økonomiske grunde at forlade deres hjemlande. Man kan med en vis rimelighed spørge, hvorfor de i mange tilfælde rejste det meste af Verden rundt for at komme til Danmark eller andre vestlige lande fra Sri Lanka, Somalia, Mellemøsten til en kultur og religion, de ikke kan lide, og en befolkning, de bevidst distancerer sig fra.

Specielt de bosniske muslimer befandt sig før afrejsen til Danmark i sikre lejre i Tyrkiet og andre muslimske lande. Man kan på skrømt stille det retoriske spørgsmål: Hvorfor valgte muslimerne ikke et nærliggende og kulturelt nærtstående land som varigt opholdssted? Og hvorfor forblev tamilerne ikke i Sydindien hos deres folkefrænder?

Vi kender alle svaret: Fordi det var mere personligt og økonomisk sikkert at rejse til Danmark og Vesten, hvor en humanistisk-kristen civilisation havde skabt ideen om menneskerettigheder, som giver flygtninge og indvandrere samme rettigheder, som de indfødte, herunder både politiske, religiøse og ikke mindst økonomisk/sociale rettigheder.

Disse menneskerettigheder er imidlertid idéhistorisk afledt af pligten over for samfundet, som bl.a. består i at bidrage til dets velfærd og at respektere dets fælles værdier. Derfor er despekt for disse værdier og pligter blandt kulturfremmede ilde anbragt og “indhjemsk” ynke en misforstået godhed.

Peter Låle sagde det på sin egen barske måde i 1200-tallet, dengang humanismen dårligt nok var opfundet: Skik følge eller land fly!

Humanismen er en vestlig opfindelse.

Integration

Rigspoliets undersøgelse viser endnu en gang, at udlændinge er overrepræsenteret i kriminalitetsstatistikken, og det samme gør den samtidige undersøgelse af voldtægtskriminaliteten. Medens kriminaliteten blandt danske falder, stiger den blandt de fremmede.

Vi har vidst det længe; men vi har blot ikke fået lov til at sige det, fordi det ikke er "politisk korrekt". Ifølge den afdøde amerikanske sociolog Ferdinand Lasch begik amerikanerne i den bedste mening en alvorlig fejl, da de i 50'erne og 60'erne formelt ophævede racediskriminationen uden samtidig at sætte ind med massive foranstaltninger til økonomisk og social integration af den sorte befolkning i sydstaterne. Resultatet blev, at de i en kæmpemæssig folkevandring oversvømmede nordstaternes storbyer, hvis centre blev omdannet til slum og hærget af kriminalitet.

Samtidig advarede han Europa mod at begå den samme fejltagelse ved med åbne øjne at tillade en godhjertet men farlig indvandring af kulturfremmede og dårligt uddannede udlændinge fra ulandene under foregivende af, at der er tale om flygtninge, som har krav på ophold og familiesammenføring i Vesten. Han advarede også mod at lade den "politiske korrekthed" lamme en kritisk debat om betimeligheden af en "multietnisk" kultur, der udfordrer den almindelige borgers tolerance over for gæster, som man gerne vil hjælpe, uden at det skal betyde, at de flytter ind for evigt.

Den kendte amerikanske forfatterinde Sue Miller fortæller i sin seneste bog "Hædersgæsten" om sammenbruddet i en liberalt indstillet familie, fordi den politiske korrekthed forbød en realistisk beskrivelse og behandling af 60'ernes raceproblemer. Frustrationen hos børnene over forældrenes manglende loyalitet, når de havde været udsat for de sorte banders vold, skinner mange år senere igennem, længe efter at forældrene er blevet skilt. Det viser sig, at de aldrig har accepteret den officielle forklaring: at det var voldsmændene, der var ofre.

Haldor Laxness skriver i sine erindringer på samme måde om 30'ernes "politiske korrekthed", der forbød den vestlige kommunistiske intelligens at fortælle sandheden om "Moskva-processen", hvorunder Stalin udrensede sine konkurrenter, "for ikke at skade sagen"! Den politiske korrekthed, som næsten altid er identisk med kulturradikalismen, har altid fordømt den mindste fejl hos de retfærdige og aldrig tilladt sig andet end en høflig forespørgsel til de groveste politiske og kriminelle forbrydere.

Det er altid tåbeligt at løse problemer gennem fortrængning eller semantisk problemforskydning. En forbryder bliver ved med at være forbryder, selvom man omdøber ham til "samspilsramt". Man skal ikke tvinges til at have medlidenhed med forbryderen på ofrets bekostning.

Man løser heller ingen integrationsproblemer, når man nu en gang har importeret dem, ved at benægte, at de eksisterer.

Fornuft eller følelse

Flygtningepolitikken ses udelukkende ud fra et flygtningeperspektiv og ikke ud fra et almindeligt fremmedpolitisk, ulandspolitisk og socialpolitisk perspektiv. Flygtningepolitikken er ikke en del af indvandrerpolitikken, hvis udgangspunkt er et indvandringsstop, og kan ikke erstatte en sådan, der må tage sit udgangspunkt i nationale interesser.

Ulandspolitikken må bestemmes ud fra hensynet til at opnå det størst mulige velfærd i ulandene for de midler, der sættes af hertil, men flygtningepolitikken har til formål at beskytte og repatriere forfulgte individer, og denne opgave vil oftest give det største udbytte og nå sit primære mål: repatrieringen, hvis beskyttelsen sker i nabolandene.

Socialpolitikken har til opgave at udligne de sociale forskelle i samfundet og i så henseende ligestille danske og fremmede statsborgere, og velfærdssamfundet er baseret på en slags gensidig forsikringsordning, som ikke med nødvendighed fører til på alle punkter at stille fremmede lige med danske, især hvis de kun er tiltænkt et midlertidigt ophold, og dette er ment alvorligt. Det ville i denne henseende være mere fornuftigt at lade deres midlertidige ophold være midlertidigt i dertil indrettede "flygtningelandsbyer" og forberede dem til den forudsatte hjemrejse frem for integration i Danmark, som i bedste fald gør hjemrejsen vanskeligere. Den er kun fattig, som en gang har været rig!

Danskerne er ikke racister, det er ikke så meget de fremmede, der er problemet, som det er politikerne og den omstændighed, at de ikke har villet lytte til kritikken af den gældende lovgivning, og især

1. familiesammenføringen
2. bolig- og ghettoproblemet
3. opholdstiden og kriterierne for udvisning.

Flygtninge er én ting, indvandrere er en anden, og flygtningepolitikken bør ikke være en kamoufleret indvandringspolitik. Flygtninge er personer, som er "forfulgt" i deres hjemland, ikke personer, som af andre grunde har det slemt. Krigsflygtninge kan være "forfulgt", men behøver ikke at være det. Efter 2. Verdenkrig blev samtlige tyske krigsflygtninge gradvis sendt tilbage til Tyskland, selvom det ikke altid var så rart, skønt de her i landet havde levet i lukkede lejre.

Derfor burde bosnierne her i landet ligesom dem i Tyskland sendes tilbage, idet vi ellers vil opleve en betydelig illegal indrejseaktivitet over grænsen, sådan som det allerede er sket. Derfor bør somalierne sendes hjem, når det er muligt, selvom de ikke får det bedre end godt.

Alternativet er en tilfældig og derfor både irrationel og uretfærdig indvandringspraksis. Immigration er en planmæssig indslusning af fremmede ud fra en vurdering af landets egne interesser og ud fra dets evne til at integrere de fremmede.

Konventionsflygtninge er udelukkende personer, som er "forfulgt" i deres hjemland, og kun de har ret til asyl, men ikke til selv at vælge deres asylland. Det er i strid med alle forudsætninger for efterkrigstidens konventioner, at flygtninge skulle kunne rejse den halve verden rundt for at finde et bekvemt asylland, sådan som tamilerne gjorde i 80'erne, hvor de ville have haft fuldstændig tryghed hos tamilerne i Sydindien, hvis det bare var det, det drejede sig om.

Flygtninge har kun krav på asyl, indtil forholdene gør det muligt at vende sikkert tilbage til hjemlandet, hvilket udtrykkeligt er konventionernes formål. Derfor er integrationspolitikken principielt en blindvej, såfremt man tager dette formål alvorligt, og derfor bliver det svært at motivere flygtninge fra tredjelande til at vende tilbage, når det bliver muligt. Bistandskontoret i Danmark kan oftest så rigeligt konkurrere med en arbejdsplads i hjemlandet.

Derfor var det en fejl, at man med Flygtningeloven i 1983 gennemtvang det såkaldte "retskrav" på familiesammenføring i Danmark, idet flygtningenes "animus revertendi" (tilbøjelighed-

den til at vende tilbage) dermed blev stærkt begrænset. Det viser sig da også, at det var fra 1984, at antallet af "spontanflygtninge" voksede eksplosivt, og det var denne situation, der udløste den fatale "tamil-sag", som netop angik politikernes uvilje mod konsekvenserne af den af De radikale gennemtrumfede lovændring, og ulyst til nu at ændre lovgivningen, således at der oprindeligt var consensus om en administrativ løsning, en consensus, som Socialdemokratiet senere svigtede af opportunistiske grunde.

Det ville være rimeligt, hvis man gik ud fra, at det var meningen, at flygtninge skulle forblive i værtslandet til stadighed, at udstyre dem med samme rettigheder som danskerne. Hvis man derimod fastholder, at formålet er at repatriere dem i deres hjemland, er det mere fornuftigt at holde dem i en venteposition, indtil det viser sig, om repatriationen bliver mulig inden for en rimelig tid, i stedet for at tillade dem selv at vælge opholdssted og af naturlige grunde at danne "etniske miljøer" i storbyerne. Formålet med flygtningepolitikken er ikke at skabe et multietnisk samfund.

Hidtil har den automatiske ret til permanent opholdstilladelse efter tre år været administreret så liberalt, at der ikke umiddelbart ville være meget vundet ved at udvide fristen til syv år. Derimod ville det være i overensstemmelse med konventionernes formål at benytte sig af den eksisterende tre års frist.

Indtil 80'erne var der ingen problemer med den danske udlændingepolitik. Det var først med loven, at problemerne tog fart. Dels blev loven og dens "retsprincip" presset gennem Folketinget mod de sagkyndiges indstilling og regeringspartiets modstand, dels blev resultatet heraf den velkendte strøm af tamilske og palæstinensiske "flygtninge", dels vedtog oppositionen mod flygtningenævnets afgørelse en "særlov" for en gruppe afviste palæstinensere, dels blev "tamil-sagen" brugt som oppositionens rambuk mod regeringen.

I ly af den politiske neurotisering af flygtningepolitikken voksede problemerne rundt om i kommunerne, som skulle skaffe bolig og bistand til de mange fremmede, medens de befolkningsgrupper, der skulle konkurrere med de fremmede, ofte følte, at de blev forfordelt, dels direkte med boligtildeling i det almennyttige boligbyggeri, dels indirekte gennem besparelser på de sociale budgetter til de gamle, de unge og de svage. Det afgørende er ikke, om forfordelingen er rigtig eller forkert, men at den blev oplevet på denne måde af de socialgrupper, som konkurrerer med de fremmede. Derfor er det i stort tal Socialdemokratiets vælgere, som søger mod højre.

I forvejen er det et naturligt instinkt for alle dyrearter at afvise fremmede og derfor "fjendtlige" individer. Det er ikke alene et vigtigt træk i dyrearternes overlevelsesstrategi, det er også de primitive menneskekulturers eneste rets- og sanktionssystem. Etnofobi kalder man den almindelige disposition til at nære mistro og fjendtlighed mod fremmede og deres skikke. Mange af verdens krige er en følge af dette "fremmedhad", ligesom forfølgelsen af minoriteterne stod i forhold til deres vedholdenhed ved fremmede skikke; såsom hos jøder, sigøjnere og religiøse fundamentalister og sekterere. Asiaterne med deres religiøse pragmatisme har i øvrigt altid haft lettere ved at integrere sig.

Hertil kommer, at Danmark siden de store krige i forrige århundrede er blevet en nationalstat, hvori nation og stat blev ét, det kulturelle folkefællesskab blev indholdet i den stat, som derfor kunne mønstre den disciplin, der skulle til for at finansiere den teknologiske udvikling og senere i dette århundrede den moderne velfærdsstat, der er en slags gensidigt forsikringssselskab, bygget på den sociale solidaritet. Bl.a. derfor har det vist sig umuligt i USA og andre multietniske samfund at opbygge den solidaritet, som velfærdsstaten kræver.

Derfor opleves det også som et brud med denne gensidige forsikringsordning, at fremmede kan komme lige ind fra gaden og stille de samme krav til velfærdsstaten som dem, der gennem livet har betalt deres forsikringspræmie. Derfor understøttes den naturlige etnofobi med en følelse af frustration over at blive udsat for en slags forsikringsssvindler fra dem, der ser andre blive tildelt

goder, som de ikke har kvalificeret sig til.

Man skal derfor ikke se bort fra, at en eventuel dannelse af et multietnisk samfund i Danmark kan komme til at koste den sociale solidaritet, der bærer velfærdsstaten, som i forvejen er ude for et betydeligt pres på grund af misforholdet mellem ambitionsniveauet og de økonomiske muligheder. Derfor er der en vis indre logik i vælgernes strømning mod Dansk Folkeparti og Fremskridtspartiet, og at det især er socialdemokrater, som kommer til.

Det er ikke de fremmede i sig selv, men deres stilling, som både konkurrenter og gratister i forsikringsordninger, der bevidst eller ubevidst er medvirkende til denne strømning, der er en alvorlig udfordring til den socialdemokratiske partiledelse, hvis partiet i det hele taget er i stand til at tage den samlede udfordring op og både reformere arbejdsmarkeds- og socialsystemerne og den bestående flygtningepolitik. De radikale vil nok være med til at revidere arbejdsmarkeds-, social- og boligpolitikken, hvorimod socialdemokraterne nok gerne vil det sidste, men ikke det første.

Meget tyder derfor på, at det var fatalt for regeringsfællesskabet, at statsministeren rystede på hånden under Folketingets åbningsdebat. Ikke alene blev uenigheden mellem partierne udstillet offentligt, men forløbet demonstrerede også den gamle general- og advokatvisdom, at man aldrig skal indlade sig på en kamp, man ikke er sikker på at vinde. Sådan som tingene udvikler sig, kommer man ikke uden om et opgør om fremmedpolitikken.

Den officielle verden har alt for længe forsøgt at undertrykke en debat med skældsord i form af "racisme" og moralske postulater: "Ingen flygter fra deres hjemland, uden at være forfulgt". Siden det halve af Albaniens befolkning prøvede at sejle til Italien, er denne kliché opgivet til fordel for en medlidenheds- og følelsesretorik.

Vi skal imidlertid ikke lade vor udlændingepolitik styre af følelser, hverken negative i form af etnofobi og fremmedhad eller positivt i form af emigrantsyndromet, der tilsiger alle emigranter at forsvare andres "ret" til at være og blive i et fremmed land, eller medlidenhed der som oftest vil begunstige de vindskibelige, der har overskud til selv at vælge et attraktivt asylland og derfor er uretfærdigt mod alle andre, der har det dårligere.

Vi er nødt til at fastholde, at vi er herre i vort eget hus og har ret og pligt til at handle i vor egen interesse, når det ikke kommer i strid med fundamentale menneskerettigheder. Det er ikke mere humanistisk at lade andres initiativ styre vor udlændingepolitik end at lade den bestemme af en velovervejede vurdering og prioriteringen af vore muligheder og deres konsekvenser for de fattige og de undertrykte millioner rundt omkring i verden.

Vi kan i hvert fald ikke klare dem alle sammen inden for landets grænser.

Den sunde fornuft

Den kroniske radikale uskyld har for længe siden udviklet sig til en forlænget pubertet, en halsstarrig og fundamentalistisk moralisme, der i rets- og udlændingepolitikken tog patent på "humanismen" og udnævnte alle anderledes tænkende til "hævnere" og "racister".

For ikke så længe siden kunne Niels Helveg Petersen beklage, at det var Fremskridtspartiet, der i 70'erne havde fat i den rigtige skattepolitik, idet De radikale dermed var afskåret fra at handle rigtigt, og nu er det et medlem af partiets hovedbestyrelse, som i kronikken den 28. oktober udtrykker den samme forståelse for Dansk Folkepartis folkelige succes og en beklagelse af, at partiet i årevis i en misforstået humanismes navn har ført en menneskefjendsk og uretfærdig udlændingepolitik.

For en gangs skyld anerkendes det fra radikal side, at flygtningepolitikken ikke er et alternativ til indvandringen, og at det samlede formål ikke kan være at skabe et multietnisk og multikulturelt samfund. Flygtningepolitikken har til opgave at give asyl til dem, der individuelt er forfulgt i hjemlandet, indtil de i sikkerhed kan vende tilbage. Derfor er den nuværende administration paradoksal, idet man på den ene side straks påbegynder et integrationsprogram og på den anden side udstyrer flygtninge med så rigelige bistandsydelser, at de i vidt omfang bliver passivt forsørgede for livstid.

Det er ikke specielt humanistisk, siger Asger Garnak, at producere kulturfremmede ghetto-miljøer af bistandsklienter, lige så lidt som det er specielt retfærdigt at udstyre et relativt lille antal spontanflygtninge i Danmark med ydelser efter national målestok, medens millioner af flygtninge andre steder i verden bliver overset. Hvorfor skulle det være særligt humanistisk at belønne den lille gruppe af krigsflygtninge, som måske betaler i dyre domme til menneskesmuglere for at blive transporteret den halve verden rundt for derefter at melde sig i Sandholm-lejren?

Disse og andre radikale myter aflives brutalt i kronikken: 1) at ingen flygter fra sit hjemland uden at være undertrykt eller forfulgt, 2) at de fremmede i sig selv ville være en gevinst for Danmark, for man har nu indset, at disse antagelser ikke alene var fejlagtige, men at de desuden er udtryk for de kulturradikales tilbøjelighed til at være godgørende på andres bekostning.

Garnak gør også op med myten om kulturernes ligestilling. Humanismen er jo netop et vigtigt element i den vestlige civilisation, og vi kan ikke acceptere andre kulturers "ret" til at opretholde inhumane eller kriminelle kulturelementer, såsom omskæring af piger, slægtsfejder og udøvelse af religiøs fundamentalisme. Den danske befolknings kultur er siden midten af forrige århundrede et nationalt folkefællesskab, som muliggjorde en demokratisk konsensus og senere opbygningen af en velfærdsstat, der kan betragtes som en slags gensidig forsikringsordning, der ikke er mulig i multietniske samfund som især USA, som Christopher Lasch advarede europæerne om.

Er der håb om, at De radikale som parti betragtet vil erkende, at de tog fejl, da de gennemtvang den ændring af reglerne om familiesammenføring i 1983, som førte til den eksplosive vækst i flygtningetallet, og da de gennemtvang palæstinenserloven i 1991, hvis efterdønninger vi oplever på gaderne i vore storbyer? Kan vi forvente, at Det radikale Venstre er på vej mod sin historiske rolle som vogterne af den sunde fornuft? Vi får se, om Asger Garnak er en forårsbebuder eller blot en enlig svale.

Godgørende for andres penge

“Nu har politikerne, uden nogensinde i de forgangne 15 år at have spurgt befolkningen, tilladt en indvandring af ca. én million fremmede i Sverige, og når vi så nu spørger, om det ikke er mere, end vi kan klare, fortæller politikerne os, at vi er racister og nazister.”

Den intellektuelle elite har aldrig virkelig interesseret sig for folkets meninger, selvom den altid har påberåbt sig den humanistiske pligt til at varetage folkets tarv. Den radikale bedreviden har altid bedst vidst, hvad folket havde behov for, lige fra Robespierre til Bjørn Elmqvist. De nationalliberale i forrige århundrede blev forfærdelig indigneret, da “træskofolket” selv ville trampe ind på de bonede gulve, ligesom venstresocialisterne i 70’erne blev meget forbavset, når en “rigtig arbejder” hellere ville have en bil end økonomisk demokrati.

Siden midten af 80’erne har de kulturradikale under humanismens smukke devise set det som sin opgave at være godgørende på danskernes bekostning, idet man under foregivende af at føre flygtningepolitik har tilladt en indvandring af hundredtusinder af fremmede uden at kræve, at de fremmede skulle rejse tilbage, når det er muligt, sådan som reglerne foreskriver. I stedet har man insisteret på, at de skal integreres i Danmark og altså have de samme rettigheder til bolig og velfærdsydelse som danskerne selv.

Mange almindelige danskere har hjertens gerne villet inviteret de nødstedte fremmede indenfor, men havde ikke forestillet sig, at de skulle flytte ind for livstid. Dertil kommer, at det velfærdssamfund, som de var med til at opbygge i 50’erne og 60’erne på trods af stigende skatter og afgifter, synes at blive ringere og ringere: stigende ventelister på sygehusene, forringet hjemmehjælp for de gamle og de svage, forfaldne skoler og dårligere undervisning, et stigende antal hjemløse og herbergsbrugere, kort sagt en voldsom skuffelse af velfærdssamfundets forventninger.

Selvom der ikke er en direkte forbindelse mellem disse forringelser og antallet af fremmede, er det alligevel god almuevisdom, at milliardudgifter til integration af fremmede med nødvendighed må give færre midler til almindelige velfærdsforanstaltninger, og det er både af den ene og den anden årsag derfor, at den almindelige befolkning må konkurrere med de fremmede om boliger, skoler, hospitaler, og som oven i købet undertiden må finde sig i en negativ diskrimination, der er konsekvensen af en positiv diskrimination af de fremmede.

Den anden årsag er vel den vigtigste, den nostalgiske længsel efter de gode gamle dage, da solen skinnede over den danske velfærdsstat, og fremtiden tegnede lys og tryk.

Befolkningen har aldrig bedt om at blive borgere i et multietnisk eller multikulturelt samfund, lige så lidt som fiskerne har bedt om at få skarven fredet, eller bønderne om, at lystfiskerne får bundet en hundredkroneseddel i halen på enhver laks, der fanges i Gudenåen. De har heller ikke bedt om at komme ind i et uoverskueligt netværk af europæiske organisationer, selvom de dog er blevet spurgt og har svaret med et tøvende måske!

Lad os med vor svenske broder bede om kammertonen, således at de godgørende politikere hver gang, de stiller krav til befolkningen om at være godgørende, begynder med at vise et godt eksempel ved f.eks. at invitere en somalisk familie til at flytte ind i deres egen trygge bolig fjernt fra betonghettoens uro.

Retssikkerhed og humanisme

Udlændingebatten er fyldt med plus- og minusord, som erstatter argumenter, når de er mest nødvendige. Den nye indenrigsminister blev i sin tid tiltalt for at have kaldt Søren Krarup "små-racist", i øvrigt for i det væsentlige at have sagt det, som indenrigsministeren i sin forrige apo-teose som borgmester i Århus mente.

Fem af vore biskopper har i skøn samdrægtighed påberåbt sig deres kristelige pligt til at beskytte de svage og de fremmede, og statsministeren har - man kunne friste til at sige: som sæd-vanlig - skabt usikkerhed om sine hensigter ved på den ene side at tale for stramninger og på den anden side at ville fastholde en "humanistisk" udlændingepolitik.

I en kronik den 28. oktober fastslog den radikale Asger Garnak imidlertid, at der ikke er noget specielt humanistisk i at producere kulturfremmede ghettomiljøer af kulturfremmede bistandsklienter eller at skabe et multietnisk og multikulturelt samfund i Danmark. Det er heller ikke, sagde han, specielt retfærdigt at udstyre et relativt lille antal spontanflygtninge med vel-færdsydelser på linje med danske skatteborgere, medens millioner af flygtninge andre steder i verden må leve i elendighed. Hvorfor skulle det være særlig humanistisk, tilføjede han, at be-lønne en gruppe de facto flygtninge, som har betalt menneskesmuglere i dyre domme for at blive transporteret den halve verden rundt for derefter at melde sig i Sandholmlejren?

Hvad angår biskoppernes initiativ, så er det, bortset fra dets kollektive og halvofficiøse karakter, betænkeligt, for så vidt som det forudsætter, at der altid er tale om forfulgte og ikke om fattigdomsflygtninge, en myte som selv De radikale nu lægger luft til, lige som myten om at de fremmede altid er en gevinst for landet.

Er det i det hele taget meningsfuldt at opretholde kulturelrelativismen, som forudsætter, at alle kulturer er lige gode, og at dette også kan hævdes for den vestlige civilisation, der til forskel fra andre kulturer har skabt grobund for den individualisme, som er humanismens og teknolo-giens moder og begrundelsen for menneskerettighederne og retssikkerheden?

Der findes en beretning om en kultiveret arabisk købmand, som i 1100-tallet besøgte kors-farerriket i Jerusalem. Han, som var en rettroende muslim, skrev om det skræmmende ved, at der i de vantros rige herskede orden og retssikkerhed, så man kunne færdes trygt overalt. Hande-len blomstrede, og ved rettergang kunne man stole på domstolenes upartiskhed. Mens vi kun har tyvagtige og korrupte kadis!

Historien har nok ikke fået for lidt, idet den ligesom andre rejseberetninger er blevet idyl-liseret en kende for at sætte de hjemlige unoder i relief. Det er en kendsgerning, at den arabiske kultur på denne tid var den europæiske overlegen i hvert fald inden for filosofi og andre huma-nistiske videnskaber, og at Europa gennem maurerne i Spanien fik kendskab til den græske filo-sofi og videnskabsteori, som var gået tabt med det vestromerske riges undergang og i den føl-gende folkevandringstid.

Alligevel havde Vesten noget, som var en arv fra antikken, men overleveret af den katolske kirke og dens moralfilosofi, der siden kirkefaderen Augustin i 400-tallet med sit værk om guds-riket på Jorden havde krævet *fred og retfærdighed*. I den efterfølgende tid havde kirken, mest markant formuleret af Gelasius i hans to-sværdslære, hævdet, at den verdslige magt afleder sin kompetence fra kirken, og derfor har pligt til især at beskytte den og alle de andre, som ikke har del i slægtens værn: de fremmede, enkerne og de faderløse, munke og skolarer (lærere).

Såvel den verdslige som den kirkelige (kanoniske) ret var i 1000-tallet blevet genstand for en begyndende systematisk-videnskabelig behandling på grundlag af den antikke retoriske viden-skabsteori, som havde det græske videnskabsideal som mønster: at finde det evige i det foran-derlige, at systematisere kildematerialet og bearbejde det gennem analyse og syntese for at op-

hæve modsætninger og udfylde hullerne ved hjælp af logiske og analogiske slutninger og randbemærkninger (glosser), hvorfor disse første juridiske videnskabsmænd senere blev kaldt glossatorer.

Retten blev også opfattet som guddommelige sædvaner, som de verdslige konger og kejsere ikke kunne ændre uden kirkens medvirken, og så sent som i 1241 ser vi, at kong Valdemar Sejrs i fortalen til Jydske Lov med flid gør opmærksom på, at der kun i begrænset omfang er tale om en nyskabelse, og at stadfæstelsen af de gamle sædvaner for en sikkerheds skyld skal have kirkens og stormændenes tilslutning.

Så længe de verdslige fyrster og kirken står sammen, står man i fællesskab stærkt over for det gamle slægtssystem, der må tolde både til kirken gennem de testamenter, der anerkendes som instrument for de døds-gaver, der er lettere at give end livsgaver, og til kongen, der til gengæld for andel i bøderne påtager sig slægtens tidligere værn. Da alliancen mellem kirke og fyrste bryder sammen i indbyrdes rivalisering, bliver der plads til de enkelte individer, hvis suverænitet bliver motor både for videnskab og lovgivning. I løbet af 1300-tallet og fremefter anerkendes den verdslige lovgivningskompetence og den videnskabelige tænkning uafhængig af kirkens dogmer.

I 1600-tallets rationalistiske naturretsteori sker den endelige adskillelse af den verdslige ret grundlagt på forestillingen om menneskets fornuft og sociale natur og den religiøse tros-lære, idet Vorherre så at sige sættes uden for parentes. Der er også i bogstaveligste forstand plads til individerne, idet Vesteuropa i modsætning til Østen er underbefolket, og især de store religionskrige i 1500-1600-tallet skaber grobund for faldende fødevarerpriser og dermed en mulighed for vækst i byerhvervene, hvorimod middelalderens feudale godssystem falder sammen på grund af pengemangel. Kongemagten får en chance for at revanchere sig over for stormændene i alliance med byernes borgere, der har draget nytte af oplysningstidens civiliserende indflydelse.

Selvom almuen i middelalderens feudalsamfund ofte i bogstaveligste forstand var i herremandens magt, eftersom han i vidt omfang havde "birkeret", dvs. ret til at udnævne den lokale underretsdommer, så viser de overleverede private domssamlinger, at det ikke var helt sjældent, at en retssag ved overret og rigsret faldt ud til fordel for de upriviligerede borgere og bønder, ja selv den enevældige konge må senere finde sig i at tabe en sag om en snustobaksdåse, selvom han formelt var formand for højesteret.

Menneskerettigheder, demokrati, retssikkerhed, videnskab og teknologi er alt sammen resultatet af højmiddelalder, adskillelse af kirke og samfund, af religion og ret, således at ingen er over eller ved siden af retsreglerne. Når herskerne, de religiøse eller de verdslige, står over loven, har individerne ingen retssikkerhed, idet de når som helst kan risikere, at kirken, partiet eller Koranen blander sig og censurerer både generelle love og konkrete domme. I totalitære politiske regimer som det nazistiske og det kommunistiske i dette århundredes Europa kunne føreren eller partiet dels censurere love og domme, dels kriminalisere "antisocial" virksomhed eller ved andre grænseløse begrebsbestemmelser, som af myndighederne kan anvendes efter forgodtbefindende.

På samme måde er retssikkerheden begrænset, hvor religiøse skrifter som Koranen er øverste lov, og præsteskabet derfor kan tilsidesætte love og domme efter religiøse hensyn. Derfor er individerne ikke lige over for loven, idet hensynet til religionen eller præsteskabet går forud for hensynet til det enkelte individs rettigheder. Menneskerettigheder er noget forskelligt for europæerne og for de kollektive asiatiske og afrikanske kulturer, hvor partiet, Koranen eller slægten stadig er overordnet hensynet til de enkelte individer.

Spørgsmålet om kulturernes status aktualiseres i nutiden, hvor konflikterne mellem Østen og Vesten har ført til store økonomiske modsætninger mellem den vestlige civilisation, som skabte teknologien og demokratiet i kraft af sin sækulariserede (verdslige) videnskab og lovgivningsfilosofi uafhængig af kirkelige eller andre autoriteter, og de kollektive totalitære religiøse kulturer i øst og syd, hvis borgere i stort tal søger mod Vesten som flygtninge fra undertrykkelse

eller fattigdom.

Problemet for de humanistiske vestlige kulturer, der giver asyl til de fremmede, er, om man skal acceptere et multikulturelt samfund, bestående af forskellige religiøse og verdslige kulturer, der må "respekteres" i overensstemmelse med vore vestlige normer, eller om vi må sige fra over for kulturformer, som netop strider mod grundprincipperne for den civilisation, som humanismen er udgået af. Kan vi f.eks. acceptere "blodhævn", som endnu er et levende kulturelement i de samfund, mange flygtninge og indvandrere kommer fra? Kan vi acceptere kvindeundertrykkelse, omskæring af piger, bigami osv., fordi disse foreteelser er dele af de fremmede kulturer? Naturligvis kan vi ikke det, idet retssamfundet kræver, at lige tilfælde behandles lige. Tolerance er ikke det samme som kulturel relativisme, som siger, at alle kulturer er lige gode. Det er de ikke, i hvert fald ikke i Danmark!

Derfor må det i bedste fald betragtes som en misforståelse, når f.eks. repræsentanter for det somaliske samfund kan karakterisere den danske behandling af somaliske flygtninge som ligeværdig med nazisternes behandling af jøderne. Det tredje Rige havde aldrig accepteret en strøm af flygtninge fra Somalia og andre fremmede kulturer. Kun civiliserede lande giver asyl til flygtninge, men må naturligvis gøre det efter sine egne love og på sine egne vilkår. Flygtninge kan have krav på beskyttelse, så længe det er nødvendigt, indvandring er en anden ting, som afgøres af landene selv udelukkende ud fra deres egne interesser. Det er ikke Danmark, som har givet somalierne asyl, der handler forkert, men de somaliske samfund, som ikke vil modtage sine egne afviste borgere med eller uden penge.

Danskerne vil gerne efterleve de humanistiske krav om beskyttelse af medmennesker i nød. Det er kommet som en overraskelse for mange, at konsekvenserne i vidt omfang er blevet, at de fremmede er flyttet ind for livstid. Et gammelt kinesisk ordsprog siger, at det er farligt at redde en druknende fra døden, idet det ofte betyder, at man må være ansvarlig for ham resten af sine dage!

f) Pressepolitik

Moralisme

Kritisk journalistik er godt, ærlig journalistik er bedre!

Det er forståeligt, at aviser og TV-stationer, som skal leve af at sælge historier, gør deres bedste for at underholde og fastholde deres kunder. Føljetonen var i fortidens provinsavis den almindelige teknik til at holde almuen i ånde, fordi det daglige afsnit sluttede sådan, at Maren i kærret var nødt til at købe morgendagens avis.

Derfor har man også i TV-aviserne, især efter at der er kommet konkurrence i æteren, kastet sig over nymoralske kampagner. Det begyndte med TV-2's åbningstilbud, den fatale telefaxhistorie, som indledte den uendelige Tamilsag. Selvom direktøren var klar over, at historien var plantet ud fra mindre fine politiske motiver, kunne han ikke modstå fristelsen, og hvad værre var, han levede ikke op til de strenge krav, som var historiens budskab. Han oplyste nemlig ikke seerne om de grumsede kilder - under en hyklerisk påberåbelse af mediernes kildebeskyttelse, som naturligvis ikke må dække over pressens egen umoral.

Nu har TV-2 så gjort det igen. Den nye nyhedschef debuterede med en sensationel "afsløring" af PET's samarbejde med det tyrkiske efterretningsvæsen om aflytning af kurdernes eksilkonference for nylig. Dagen efter blev vore forventninger om stor ballade i familien skuffet af den ligeledes nymoralske justitsminister, som benægtede enhver antydning af aflytning og samarbejde med tyrkerne.

Nu var der lagt op til en anden slags ballade, fordi TV-2 nyhederne fastholdt historien, men nægtede at udlevere sin dokumentation. Ikke engang en telefax havde man at gøre godt med, selvom justitsministeren i positiv fald kunne komme lige så galt af sted som den daværende, der ligesom sin statsminister netop blev beskyldt for at feje skarnet ind under gulvtæppet!

Hvad skal man nu tro? Skal vi tro på historien uden dokumentation, fordi den ligger i forlængelse af vore af pressen skabte forventninger om politikernes og embedsvæsenets upålidelighed, eller skal vi vente en halv time og indtil videre betragte TV-2 nyhederne som utroværdig sensationsjournalistik?

Tamil-sagen havde uoverskuelige konsekvenser for Danmark, ligesom Watergate havde det for USA. Man kan sige, at verden dengang mistede sin uskyld. Af hensyn til oplaget og under påberåbelse af en nymoralsk kritisk presseideologi var man villige til at ofre landets vitale interesser, således som man gjorde det med tamil-sagen, der blev brugt i et hyklerisk politisk spil.

Siden har vi haft Brent Spar kampagnen, de franske atomforsøg, Færø-sagen og senest Thule-sagen, som har samme karakter af heltemodig kamp mod umoralen med tilbagevirkende kraft. Når faren er drevet over, er det kun små drenge, som rækker tunge af den store stygge ulv!

Det er en livsfarlig sag at påberåbe sig retten til at anvende umoralske midler i kampen mod andres umoral eller kravet om åbenhed af alle andre end sig selv. Der er tale om moralisme, når moralen bliver til krav, man har lov til at stille til andre.

Smuds

Den, der ikke lukker øjnene op, må lukke pungen op! Caveat emptor.

Denne gamle handelsretlige sædvane gælder stadig mellem ligemænd, og sådan må man også forstå Palle Simonsen, når han som formand for ATP-Fonden nægter at følge med i mediernes korstog mod Den Danske Bank. "Vi har spillet, og vi har tabt", siger han til pressen!

Hvad er det så, der plager de nymoralske massemedier i deres føljetonkampagne mod den stakkels bank, som vel kan klare sig selv. Noget galt må der være, når man giver offentligheden det indtryk, at fire pensionskasser anlægger sag mod banken for at få den gjort ansvarlig for det kuldsejlede Hafnia-projekt, når sandheden viser sig at være, at stævningerne overhovedet ikke handler om projektets forsvarlighed, men udelukkende om de kontraktsrelige konsekvenser af aftalen med det franske Paribas om fritagelsen fra en del af dets indeståelse for aktiesalget.

TV-aviserne lader oven i købet børsspecialister udtale sig om sandsynligheden for, at sagerne kan vindes, og dagspressen refererer til et advokatresponsum, der angives at stemple Den Danske Banks rolle i emissionen som "illoyal".

Sådan som man med fem år på bagen husker det dramatiske forløb, der førte til Hafnia-krakket, var det især direktøren for Lønmodtagernes Dyrtidsfond og et privat finansieringsselskab, der arbejdede ihærdigt for den "nationale løsning", som skulle holde det svenske Skandia ude af Hafnia, og at Den Danske Bank først senere kom med i det konsortium, der sammen med Paribas stod for emissionsprojektet. I erindringen var det nationalromantiske snarere end forretningsmæssige overvejelser, der med mediernes begejstrede tilslutning "reddede" Hafnia for Danmark.

Man kan ikke helt frigøre sig for indtrykket af, at i hvert fald dele af pressen ønsker at skabe den mistillid til bankerne og specielt Den Danske Bank, som man hævder at kunne registrere. Flere tidligere kampagner mod banken er løbet ud i sandet uden at efterlade sig andre spor end pressens surhed. Man erindrer sig nymarxismens slogan fra 70'ernes erhvervsfjendtlige studenterkredse: "Løgnen er en del af sandhedens strategi!". Det gælder ikke om at referere virkeligheden, men om at ændre den, hvorefter man påbegyndte den lange march gennem institutionerne, herunder journalisthøjskolen, hvor en ny generation af virkelighedsfortolkere er blevet til.

Når man gentager en løgn tit nok, gør man den på et tidspunkt uvægerligt til sandhed, sagde VS'erne i deres storhedstid, og når man kaster smuds efter en anden, bliver noget altid hængende, sagde de gamle.

Kritisk journalistik

I anledning af lederartiklen den 2. juli.

Der er forskel på det at være kritisk og det at være utilfreds!

Kritik er en kvalificeret utilfredshed, der er baseret på en grundig analyse af virkeligheden og en velbegrundet og sammenhængende mening om værdien af en ændring.

Der er ikke noget i vejen for, at en akademisk uddannet journalist kan være lige så kritisk som den traditionelt uddannede journalist. Tværtimod er der grund til at tro, at kritikken vil være mere velbegrundet og sammenhængende jo bredere en baggrund, journalisten har.

Det nytter ikke den ene dag at være forarget over ventelisterne på hospitalerne og den næste dag over de stigende hospitalsudgifter. Den klassiske mediehistorie var den voldsomme forargelse over, at der ikke var en institutionsplads til rådighed for en multihandicappet dreng, der til sidst fik en plads på en andens bekostning. Det er i det hele taget ikke kritik, når en mediehetz tvinger offentlige myndigheder til at træffe vilkårlige og derfor uretfærdige beslutninger.

Det var ungdomsoprøret i 60'erne, som afsporede begrebet "kritik", idet det kom til at betyde en negativ indstilling til "positivismen" og det bestående "undertrykkende" samfund. Enhver kritik af den "kritiske videnskab" var i sig selv forkert og illoyal.

En af 60'ers kritikens fædre Adorno kaldte selv denne udartning af kritikken for "argumentativ", idet den forlangte argumenter for selv de mest indlysende kendsgerninger og ikke skyggede af retfærdiggørelse af egne meninger. Naturligvis skal pressen være kritisk, men den skal også være selvkritisk.

Underholdningsværdien af konsekvens- og kampagnejournalistikken er aftagende, efterhånden som den overtages af alle og ikke længere er forbeholdt den populære formiddagspresse. Man kan så håbe, at Peter Plys-logikken leder formiddagspressen til at genindføre det traditionelle journalistiske skel mellem referat og kommentar, som opprioriterer værdien af sagkundskab og overblik.

Pressen og kritikken

Pressen skal vel være kritisk, men ikke paranoisk. Den omstændighed, at man ikke uden videre accepterer, at virkeligheden og menneskene er, som de ser ud til, er ikke det samme som at forudsætte, at alt og alle er svindel og bedrag. Hvis man ser røvere bag hver en busk, er man ikke kritisk men sindssyg!

Når det er gået galt i den moderne presse, er det en væsentligt medvirkende årsag, at pressens teoretikere tilsluttede sig den såkaldte "kritiske videnskab", som i '60erne og '70erne dominerede vore uddannelsesinstitutioner, herunder Journalisthøjskolen.

Den "kritiske" videnskab anfægtede den logiske positivistiske videnskabsteori, som hævdede, at videnskabens opgave var at beskrive "en ydre virkelighed og kun beskæftige sig med påstande, der kan verificeres, d.v.s. dokumenteres". Man hævdede med rette, at det ikke er muligt at give en "objektiv" beskrivelse af den sociale virkelighed, hvorfor man drog den uholdbare slutning, at subjektiviteten er sandheden.

Den kritiske teori gik hånd i hånd med en nymarxistisk ideologi, som baserede sig på forudsætningen om "kapitalisterne"s udbytning af "arbejderklassen" og dennes undertrykkelse. "Frigørelse", "modstandsret" og "afsløring" blev vigtige begreber i denne ideologi, som i princippet anså alle retsregler og institutioner som undertrykkende og "nærdemokrati" og "anarkistiske" styreformer" som målet for frihedskampen.

Pressen tog villigt denne ideologi og videnskabsteori til sig, fordi den passede godt til pressens interesse i "nyheder", der altid har været associeret med det usædvanlige og opsigtsvækkende. Negative nyheder har derfor altid været godt nyt: Hunden, der bider manden, er ingen nyhed; mens det er en god nyhed, at manden bider hunden!

Charles Dickens har i sin beske roman "Martin Chuzzlewit" beskrevet den "gule presse"s udvikling i midten af forrige århundredes Amerika. "Slagsbroderbladet" og "New Yorks Kloak" er de malende navne, han knytter til denne begyndelse af skandalepressen. Det interessante for os i dag er, at den "seriøse presse" af hensyn til konkurrencen om publikum, især med det nye TV-medium, har følt sig nødsaget til at overtage en del af "formiddagspressen"s metoder, således at den konkrete historie og den personfikserede reportage har afløst tidligere tiders generaliserende og analyserende "saglige" reportager.

Pressen har også villigt overtaget undertrykkelsesidéen, idet den har gjort det muligt at opfinde "konsekvensjournalistikken", som interesserer sig mere for "de ramtes" reaktioner end for årsagerne til en begivenhed. Herved frigøres pressen fra sit tidligere ansvar for at konsultere sagkundskaben og at sætte begivenhederne ind i en større sammenhæng. I stedet er journalisten blevet historiens herre, der frit kan vælge sit eget perspektiv og sine egne "sagkyndige", hvilket bestyrkes af den almindelige despekt for den "autoritative" sagkundskab, der som magthaver i sig selv er mistænkelig (og ikke mistænksom, som journalisterne ofte skriver!)

Pressen opererer altså i vidt omfang på underholdningens præmisser derved, at den fortæller historier og ikke historie, den vælger underholdende historier frem for betydningsfulde historier, bl.a. skal enhver TV-avis helst ende med en opbyggelig dyrehistorie: en elefantfødsel, en renkalv, som får kunstigt åndedræt eller allerbedst redningen af nogle strandede hvaler. TV-mediet kan i det hele taget kun beskæftige sig med det, der kan fotograferes, og det kan betalingsbalancen ikke, men derimod nok modeopvisninger i Paris. TV-avisen kan - som en chefredaktør sagde - ikke kritiseres for ikke at informere - idet dens opgave er at underholde.

Konkurrencen mellem de elektroniske og de skriftlige medier, især om reklameindtægterne, tvinger tilsyneladende dagspressen til at tilpasse sig TV-mediets "nyhedsbegreb", hvorved man i endnu højere grad fikses på det konkrete og det personlige, mens analysen og den sam-

menhængende beskrivelse trænges i baggrunden. Den tidligere levende samfundsdebat afløses af en gudsvelsignelse af usammenhængende læserbreve, fordi "alle skal have lov til at komme til orde". Kvantiteten slår under nærdemokratiets maske fødderne væk under kvalitet og sagskunds-kab, som af ideologiske og kapacitetsmæssige grunde bliver valgt fra. Det er "folkets røst", man vil høre, hvorfor kameraet eller mikrofonen trækkes rundt på gader og stræder, hvor de afæsker menigmand hans uforgribelige mening om volden og dens årsager.

Der er ikke noget at sige til, at fikseringen på usammenhængende og uforklarede fænomener og konkrete og billeddannende begivenheder øger fragmenteringen af folks virkelighedsbilledet, som bliver usammenhængende og uforståeligt, hvorved pressen øger frustrationen og inkonsekvensen i befolkningens holdninger til politiske og videnskabelige forhold under dække af at være demokratiske og folkelige. Det er overfladisk set uforståeligt, at vor høje teknologiske og rationaliserede kultur producerer et maksimum af okkultisme såvel i holdningsdebatten som i sundhedsdebatten. Økologi og "grønne tiltag" er blevet nøgleord, som åbner alle døre og tegnebøger!

Okkultismen har naturligvis altid været der; men den har været fortrængt, fordi den ikke har været anerkendt, som nu hvor horoskoperne trives både i de trykte medier, på telefonnettet og i erhvervslivets beslutningskontorer. Den moderne kommunikation, primært TV-mediets dominerende billedside, appellerer til den højre hjernehalvdels oprindelige mytedannende bevidsthed, medens de trykte mediers ordbillede primært bearbejdes i den venstre hjernehalvdels analyserende og sorterende bevidsthed.

Alt i alt er der mange ideologiske, teknologiske, sociologiske og økonomiske faktorer, der har samvirket om at frembringe den moderne "paranoide" men "utopiske" presse, som lever i symbiose med den overhåndtagende populisme i hele den samlede medieverden. TV-mediet og gøgeungeeffekten presser den tidligere så succesrige formiddagspresse ud af billedet, mens den tidligere så selvbevidste "seriøse presse" tvinges til at overtage en væsentlig del af formiddagspressens virkemidler:

Dette er til skade for demokratiet og for den reelle kontrol med "magthaverne", der forudsætter viden, sammenhæng og konsekvens, kort sagt ræson. Der er forskel på at være kritisk og at være utilfreds. Vi kunne begynde med at diskutere den forældede "kritiske" videnskabsteori og en bedre og mere akademisk journalistuddannelse. Hvis disse grundforudsætninger for en tids-svarende presse er hellige køer, er der intet håb for en forbedring af oplysningsniveauet i samfundet.

Almuen findes på alle niveauer!

Vrede og indignation

Vreden er ikke altid en dødssynd, den er end ikke altid en synd. Vi kender alle begrebet "retfærdig harme", selv Jesus kunne blive meget vred, ikke mindst da han uddrev vekselererne fra templet, og psykologerne har også lært os, at fortrængning af vreden kan give alvorlige neuroser.

Vreden er kort sagt en naturlig og nødvendig del af artens overlevelsesstrategi, og hævn for en begået krænkelse er den ældste form for retshåndhævelse i primitive samfund. Truslen om hævn var den præventive faktor, som holdt de gamle slægtssamfund på plads; freden og magten er tvillingegudinder i den græske mytologi. Konrad Lorenz talte om aggressionen som det "såkaldte onde", idet han havde gjort den erfaring, at aggressionen var den oprindelige urkraft, hvoraf både kærlighed og forsvarsberedskabet har sit udspring.

Den græske historiker og krigskorrespondent under den store peloponnesiske krig o. 400 f.Kr. Thukydides skriver, at menneskene efter hans erfaring gudshengivent kunne finde sig i sult, savn og undertrykkelse, men ikke i uretfærdighed, dvs. det at de følte sig behandlet ulig andre. Lighedsbegrebet er det vigtigste element i retfærdighedsbegrebet, lige tilfælde skal behandles lige eller med andre ord i overensstemmelse med reglerne, og der skal være forholdsmæssighed mellem ydelse og vederlag og mellem forbrydelse og straf: øje for øje og tand for tand.

I en vis forstand kan man derfor betragte misundelsen som en negativ variant af retfærdighedsbegrebet, idet denne både personlige og nationale form for livsglæde netop består i ønsket om at nivellere andre, hvis man ikke selv kan blive højere. Derfor kan man også skelne mellem den positive form for vrede, som skyldes indignationen over, at andre overtræder retlige eller moralske regler, og den negative, som består i utilfredshed med andres bedre vilkår. Der er forskel på indignation og misundelse og derfor også på kritik og utilfredshed.

Avisens historie falder sammen med demokratiets historie begyndende i 1700-tallets rationalistiske naturretsteori, der havde den individualistiske menneske- og samfundsfilosofi som udgangspunkt. Denne filosofi eller ideologi havde udviklet sig gennem århundrederne siden suverænitetsideen fik mæle i slutningen af 1200-tallet og gav ophav til videnskab og teknologi på den ene side og menneskelig lovgivningskompetence på den anden.

Oplysningstidens store filosoffer Rousseau, Locke og Montesquieu kaldte ligefrem demokratiet den fornuftige debat blandt oplyste personer og grundlagde aviserne som det forum, hvori denne debat skulle kunne udfolde sig, og virkede for et almindeligt skolesystem, som skulle sætte folket i stand til at læse og skrive og bl.a. deltage i avisernes debat.

På grund af denne stilling som forvalter af en ytringsfrihed, som er en ufravigelig betingelse for demokratiske styreformer, har pressen ved højtidelige lejligheder kaldt sig "den fjerde statsmagt", selvom den ikke er grundlovsfæstet som den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt; pressen er imidlertid nok en magt, men ingen statsmagt med en særlig retlig status, den står ikke over men under loven.

Allerede i midten af forrige århundrede stod det klart, at demokratiet ikke blot er en fornuftig debat, men også og i første række en kamp mellem interesserne, at man ikke altid stemte med stemmesedlen men i stigende grad med fødderne (sabotage), og at aviserne ikke blot som navnet udsiger er et *underretningsmiddel*, men i stigende grad udviklede sig til dagblade, idet "den gule presse" først og fremmest var et *underholdningsmiddel*. Charles Dickens kaldte i Martin Chuzzlewit den slags blade for henholdsvis "Slagsbroderbladet" og "New Yorks Kloak".

Dermed har vi også antydning, at vredens to former, indignation over uretten og utilfredshed med egne forhold, giver anledning til to forskellige læserreaktioner: debatindlæg og læserbreve. Der skal være plads til begge dele, hvis pressen skal løfte sin opgave som formidler af meninger i begge henseender fra redaktionen til læserne og fra læserne til redaktionen.

Den kritiske teori førte til den moderne nærdemokratiske ideologi, der kræver, at alle skal kunne komme til orde, selvom det er klart, at ytringsfriheden ikke betyder, at alle har ret til at få trykt alting. På den anden side er det betænkeligt, hvis denne presseideologi fører til, at den seriøse og sammenhængende debat om væsentlige samfundsforhold bliver forsømt til fordel for en gudsvelsignelse af konkrete og usammenhængende læserbreve, hvori ofte forekommer en uartikuleret og derfor ufrugtbar vrede, som måske skyldes avisernes manglende evne til at forsyne deres læsere med en sammenhængende og forståelig viden om samfundet.

Den samme ideologi har ført til en bestemt journalistisk teori, som kaldes "konsekvensjournalistik", der understreger begivenhedernes konsekvenser for borgerne og ikke de reelle årsager til begivenhederne, en ideologi, som skubber sagkundskaben i baggrunden til fordel for de "ramtes" konkrete men ofte uartikulerede klager. En tredje konsekvens af den kritiske teori var objektivitetens død, hvoraf man for hastigt drog den slutning, at subjektiviteten er sandheden, at journalisten ikke skal referere fra en "positiv virkelighed" men "kreere" sin egen virkelighed. Han skal ikke ligesom videnskaben skrive historie men *historier*, som han derefter søger en bekræftelse på hos de "sagkyndige", som han vælger ud fra sin forhåndsformodning om deres meninger, men ikke nødvendigvis om deres kvalitet.

Der er altid en risiko ved i dobbelt forstand på forhånd at indrette sig på publikums forventninger og præferencer. For det første får publikum ikke nødvendigvis det, det ønsker, hvis det blot stilles over for det forhåndsudvalg, som pressen har foretaget, men galt går det, hvis alle medier i deres omsorg for publikum og deres eget oplag vælger det populære og det underholdende, der altid er det konkrete og følelsesladede i modsætning til det generaliserende, som er køligt og fornuftsbetonet. For det andet bliver mangfoldigheden en illusion, når alle aviser i jagten på læsernes formodede præferencer gør det samme. Publikum får ikke det, det ønsker, men det pressen tror, det ønsker, og det får ingen reel valgret.

Pointen i min analyse af pressens nyere fremtrædelsesformer er, at den ved at satse på det kvantitative narrer både sig selv og sine læsere. Journalisterne ved at foregive at tro, at det er omsorgen for læserne, der er afgørende for valget af den kritiske nærdemokratiske teori og konsekvensjournalistikken, mens det i virkeligheden er hensynet til forretning for aviserne og en fed hyre til journalisterne, som er bevæggrunden. Man narrer også læserne ved at give dem underholdning i stedet for oplysning, hvorved utilfredsheden med en voksende uforståelighed tager til og giver sig udslag i en magtesløs vrede, som er arnestedet for militante og ekstremistiske bevægelser. Ekstrabladets flygtningedebat i den forløbne sommer er et eklatant eksempel på denne misere.

Jeg vil udtrykke et ønske mere end et håb om, at den skrevne presse igen kan besinde sig på at være aviser med hvad det indebærer af associationer til oplysning og "underretning" og ikke nøjes med at være dagblade, sådan at den uartikulerede vrede kan omdirigeres til at blive den artikulerede indignation, som er livets salt og retfærdighedens redskab.

Foreningen kunne begynde med at tage navneforandring!

Cæsars hustrus dyd

Den franske forfatter Hubert Montheillets store roman *Neropolis* handler om kejser Neros ambition om på én gang at være kunstner og kejser. På den ene side ønskede han at vinde anerkendelse for sine kvaliteter som skuespiller, på den anden side kunne han naturligvis ikke acceptere majestætsfornærmelse i form af kritik.

Forfatteren fortæller levende om dette dilemma, som hoffet behændigt løser ved - uden Neros klare bevidsthed - at udsøge et "pålideligt" publikum, som gør som senatorerne i senatet: modtager kejserens ord med akklamation. Ved et uheld går det dog galt til sidst, og kejserens præstationer mødes med hyssen, hvorefter kejseren som straf over pøblen brænder byen af.

Den tragiske køretur, der endte prinsesse Dianas liv mod en bropille i Paris, kan med lidt god vilje ses i lyset af Montheillets bog, idet katastrofen var en følge af pressens jagt på en af verdens førende kendiser. En kendis er en person, der er kendt for at være kendt og hænger sammen med pressens udvikling fra at være avis til at være dagblad.

En avis er, som det fremgår af ordets franske oprindelse, et organ, som indeholder underretning eller oplysning, og som ifølge demokratiets åndelige fædre i 1700-tallet skulle gøre det muligt for folket at deltage i den fornuftige debat blandt oplyste personer. Siden har demokratiet udviklet sig til at være det, det er, en kamp mellem interesser, hvor det ikke altid er ordene, men fødderne, der er de stærkeste argumenter. Dagbladene opgave bliver allerede så tidligt som på Dickens' tid i *Martin Chuzzlewit* identisk med "Slagsbroderbladet" og "New Yorks Kloak", hvis formål er at underholde.

Ligesom på Neros tid vil folket have brød og skuespil. Alex de Tocqueville konstaterede samtidigt, at det unge demokrati i Amerikas Forenede Stater tenderer mod materialisme og egoisme, og Aristoteles havde allerede 2000 år før advaret mod vulgærdemokratiet, som styres ikke af regler, men af de vekslende folkestemninger. I nyere tid har den svenske forfatter Frands G. Bengtsson i et af sine essays sagt om svenska folket, at det er en almue, som vel har lært at læse og skrive, men fortsat er en almue ganske vist på flere niveauer.

Ligesom rotten er mennesket et nysgerrigt og opportunistisk dyr, hvilket til gengæld er en medvirkende årsag sammen med den forstørrede storhjerne og udviklingen af tommelfingeren til at gøre mennesket til Jordens herre. Man kan derfor ikke udrydde nysgerrigheden uden at udrydde menneskearten, og så vidt ville selv den halvtuderede røver i *Peder Paars* sikkert ikke gå, selvom han brystede sig af at have helbredt feberen, skønt patienten beklageligvis døde.

Det er med andre ord en illusion, når moderne samfundsteoretikere taler om demokratiet som "samtale", som om alle menneskelige og politiske konflikter kan løses, når bare man taler længe nok om den. Diskussionen og afstemningerne om de respektive EU-traktater viser da også med al tydelighed, at der er store og sammensatte politiske sammenhænge, som ikke egner sig for en folkeafstemning.

Det er også en illusion at tro, at man kan sælge mediernes produkter som ren og skær oplysning. Med udviklingen af de elektroniske billedmedier i den seneste menneskealder har forskydningen fra det trykte ord til det konkrete billede forskudt vor virkelighedsopfattelse mod det personlige og det underholdende. Den konkrete og billeddannende fremstilling er kunstens virkemåde, medens videnskabens er sproglig og generaliserende. Den trykte presse har været nødt til at følge trop for at kunne klare sig i konkurrencen om publikum og reklamekronerne.

Derfor accelererer udviklingen for tiden i en vanvittig kehraus af publikumsbehov for underholdning og pressens opfindsomhed i henseende til at efterkomme dette behov, der vokser med konsumtionen. Det er ikke blot billedbladene og den kulørte presse, som deltager i racet, også den såkaldte seriøse presse er stået på vognen og kører "deruda" i sin jagt på store og små

“kendiser”, som kan fortælle en god historie, der altid er en personlig historie. Fortidens almanakhistorier var sin tids opbyggelige historier for almuen, som i dag læser dagblade eller i hvert fald ser TV-aviser.

Fiktion er vist en særlig menneskelig udfoldelse, så vidt man ved har ingen andre dyrearter evnen til at leve en alternativ og fiktiv fantasitilværelse, hvori man kan kompensere for hverdagens nederlag eller udsmykke den kedsommelige virkelighed. I fiktionen og i sporten kan man identificere sig med sine helte og tage afstand fra skurkene, man kan høre til både i en forening og i en fan-skare. Mange er i stand til helt og fuldt at udfylde deres indre tomhed med deres idoler og på denne måde leve en fiktiv men af dem selv oplevet betydningsfuld erstatningstilværelse.

Det er et ejendommeligt paradoks, at okkultismen og idoldyrkelsen kulminerer i den mest teknologiske og materialistiske af alle tidsaldrer, men også kun en tilsyneladende modsigelse. Jo mere den rationelle side af mennesket dyrkes i den virkelige verden, desto større bliver det frigjorte behov for tilfredsstillelse af menneskets irrationelle behov, og jo mere kompliceret hverdagen og samfundet bliver, desto større bliver behovet for de nemme løsninger og dermed for myter og eventyr.

Den vanvittige biljagt gennem Paris’ gader kan ses som et sindbillede på den tilsvarende jagt på de underholdende og stimulerende myter og eventyr. Diana var ikke blot en kendis på linje med andre af det internationale jetset eller det nationale receptions-cirkus, men samtidig en slags prinsesse, ganske vist ikke af fødsel men alligevel. Her indgår myten og eventyret en eksplosiv kemisk forbindelse, som potenserer interessen for identifikation til at blive eventyrets katarsis. Vi er identiske med eventyrets prinsesse og prinsen på den hvide hest.

Det farlige i denne blanding er især blevet virkeliggjort i den engelske royale verden, hvor man på den ene side har holdt en kølig for ikke at sige kold distance til offentligheden (og hinanden), og på den anden har forsøgt at popularisere “tronen” og dens medlemmer, for efterhånden som det gik galt at benytte pressen som talerstol og domstol i sine private affærer. Der er ikke noget at sige til, at samme offentligheds interesse og følelse af ret til at vide alting er vokset i takt med afsløringerne. Folkets kærlighed er farlig som en tykhuds, der kan komme til at kvæle sine kære i kærlighed eller omvendt let kan vende sin kærlighed mod noget andet.

De, der sætter sig op på en tiger, kan ikke selv bestemme, hvor de kommer hen, eller hvornår de vil af, og de risikerer at blive ædt ved forsøget. Sådan som den, der inviterer pyromannen indenfor, kan risikere at blive brændt inde. Derfor er det også risikabelt for de kongelige at ville nedlade sig til folket og at ville være populære. Kongehusets styrke har hidtil været dets ophøjethed og uafhængighed af særinteresser. Derfor var det en forfejlet argumentation, da man forsvarede de kongeliges valg af folkelige ægtefæller med, at de jo også er mennesker, og selvfølgelig også må have lov til at følge deres tilbøjeligheder.

Ligesom en socialdemokrat ikke uden videre kan retfærdiggøre sine store indtægter med sit store og dygtige arbejde, da dette jo netop er arbejde for ligheden, kan de kongelige heller ikke forsvare deres folkelige adfærd med, at de er mennesker ligesom alle andre, for det er jo deres embede at være ophøjede.

Lige så lidt som kongelige kan forsvare sig mod pressens overgreb ved domstolene, kan de forvente at blive bedømt på linje med andre dødelige og bør derfor ikke udsætte sig selv eller anmelderne for denne umulige opgave. Frederik den Niende kunne med stor suffisance dirigere det kongelige kapel ved private koncerter, medens det er betænkeligt, at hans datter foranstalter offentlige udstillinger af sine kunstværker.

Det er som bekendt ikke nemt at udmåle metervarer med gummibånd, og det er heller ikke nemt for samfundet at afstikke grænsen mellem ytringsfriheden og privatlivets fred. På den ene side kan man have sine tvivl om betydningen af visse dele af den kulørte presses betydning for ytringsfriheden, på den anden side kan man ikke uden videre sidestille “privatlivet” for dem, der lever privat, og dem, der selv inviterer pressen med i seng. Det er min opfattelse, at den danske

presse respekterer privatlivets fred, medmindre nogen tror, at de selv kan bestemme, hvornår pressen skal holde sig udenfor. Sådan spiller klaveret heller ikke.

Naturligvis er det i sidste ende pressens egne ansvarlige redaktører, som må sætte grænsen, og Pressenævnet og domstolene, som må afgøre om de er overtrådt, og her bør nævnet ligesom domstolene holde sig til accusationsprincippet og ikke tage sagerne i egen hånd, ikke engang, når det drejer sig om de kongelige, som vel ikke kan forsvare sig, men som i embedets interesse kan holde lidt bedre på formerne.

Der bør som bekendt ikke herske tvivl om Cæsars hustrus dyd!

DR-2

Det er reglen, at offentlige styrelser og selskaber kun kan opkræve afgifter, der anvendes til formålet, og at de ikke kan anvende midlerne til andet. Også i privatretten er det reglen, at ydelsen skal svare til vederlaget, og at en kvalitets- eller kvantitetsmangel berettiger medkontrahenten til et forholdsmæssigt afslag.

Disse elementære regler gælder øjensynlig ikke for Danmarks Radio, som er finansieret af licenser tvangsudskrevne hos landets indehavere af et TV-apparat. Man har nemlig oprettet et TV-program 2, som kun kan ses af et begrænset antal TV-seere, hvoraf mange kun kan modtage det mod betaling gennem en antenneforening, hvorimod vistnok knap halvdelen af landets TV-seere er afskåret fra muligheden af at se DR-2. Det er klart, at en del af den obligatoriske licensindtægt benyttes til DR-2, hvilket betyder, at der bliver det mindre til DR-1.

For at føje spot til skade bliver DR-1 seerne dagligt underholdt i de i forvejen irriterende "trailere" om de kommende programmer på DR-2, som de går glip af, selvom de jo har betalt for dem, og det er ifølge denne forbrugeroplysning ikke de ringeste programmer, der forbeholdes kunderne i Storkøbenhavn og andre privilegerede egne.

Jeg har svært ved at forstå, at denne efterhånden langvarige anomali skulle være retligt og politisk acceptabel. Hvad har man i sinde at gøre ved det? Sørge for, at alle DR-kunderne får det, de betaler for, eller give et forholdsmæssigt afslag i licensen?

Følelse og forstand

Direktørerne for de to landsdækkende TV-stationer er enige om, at flygtninge og indvandrere har fået en dårlig presse, og at de derfor skal have en positiv særbehandling i TV-aviserne.

Dengang DR var en politisk styret institution, var man så vant til den politisk korrekte pædagogik, at det ikke vakte så stor opsigt, at lederne af de nordiske radiofonier var blevet enige om, at apartheid-styret i Sydafrika skulle bekæmpes ud fra den grundpræmis, at ANC var gode og de hvide magthavere onde.

Det vakte mere opsigt, da en gruppe journalister blev så enige om tamil-sagens sammenhæng, at de kunne referere kollektivt fra møderne i undersøgelsesretten med henblik på udgivelsen af en bog om sagen. Mindre opsigt vakte det, da den første leder af TV-2 indrømmede, at den famøse telefax i tamil-sagen var plantet som en politisk provokation, men at man valgte at bringe solohistorien som et introduktionstilbud uden at nævne disse omstændigheder.

I USA har man i en årrække forsøgt at forbedre racemodsætningerne gennem en positiv særbehandling, men med det modsatte resultat. Den hvide befolkning har ingen forståelse for, at deres bedre kvalificerede børn f.eks. må give afkald på en ønsket uddannelse for at give plads for en ringere kvalificeret ansøger af anden etnisk oprindelse.

En positiv diskrimination i forhold til nogen er ifølge sagens natur en negativ diskrimination af andre, hvilket er i strid med en retfærdighed, som kræver, at lige tilfælde behandles lige. Når denne diskrimination angår nyhedsformidlingen, er den i strid med formålet med ytringsfriheden, der skal tjene sandheden og demokratiet.

Derfor er det vigtigt - som lederartiklen den 13. oktober - at advare mod at lade følelserne løbe af med forstanden.

VI. RET OG KULTUR

a) Retshistorien og litteraturen

Kunst og videnskab

For nylig udkom et festskrift til min svenske kollega Stig Strömholm, som er kendt både som professor i retsvidenskab og som forfatter af en serie romaner om det romerske riges undergang, oversat til dansk af selveste dronning Margrethe.

Det var derfor ikke unaturligt for mig at benytte denne anledning til at undersøge lighederne og forskellene mellem digtning og videnskab. Min pointe, som jeg i sin tid har lånt af Adam Oehlenschläger, der som bekendt begyndte som digter og dramatiker og endte som professor i æstetik, var den, at digtningen er konkret, medens videnskaben er generel.

Fiktionen og videnskaben har ganske vist sproget til fælles, men formålet og midlerne er forskellige. Fiktionen har til formål at skabe en virkelighed, medens videnskaben på den anden side har til formål at beskrive virkeligheden. Fiktionen arbejder med konkrete billeder, medens videnskaben omvendt arbejder abstrakt og systematisk.

Principielt skulle det være umuligt at gøre begge dele på én gang, men Oehlenschläger dementerede måske sin egen påstand, selvom mange vist vil sige, at han var en større digter i sine unge dage, og at han ikke var nogen stor videnskabsmand. Også Johanne Luise Heiberg var i sine erindringer inde på samme boldgade, når hun et sted skrev, at kunsterne, hvis de er gode, ikke skal udtale sig om almindelige samfundsspørgsmål, som kræver en videnskabelig tankegang, medens kunstneren, hvis han er god, skal kunne trænge dybt ind i de konkrete roller. Allerede dengang kendte man altså skuespillernes PR-værdi.

En anden pointe er dog, at grænsen mellem fiktion og videnskab ikke er slet så klar, som den har været i den gode gamle positivistiske tidsalder, da man for alvor troede, at det var muligt at give en objektiv sproglig beskrivelse af virkeligheden. Det såkaldte ungdomsoprør i 68 gjorde positivismen til hovedfjenden, den store satan, som undertrykte både ungdommen og arbejderklassen.

Det var med denne kritik af positivismen ligesom med det øvrige indhold i nymarxismen gammelt tankegods, og frihedskampen var på dette punkt lige så imaginær som den sociale undertrykkelse. Aldrig tidligere havde en ungdomsgeneration haft så frie forhold og grænseløse muligheder, så de døre man sparkede op, havde længe stået vidåbent, ligesom hovedfjenden længe havde været stendød.

Positivismen var for længst opgivet af den generation af professorer, man gjorde oprør mod, hvad studenterne naturligvis ikke kunne vide, det var bare noget, de havde hørt om. I efterkrigstidens sprog- og videnskabsteori var det for længst erkendt, at sproget ikke blot er en refleks eller afspejling af virkeligheden, men et redskab som menneskearten benytter til at gøre sig til herre over omgivelserne på linje med øjne, hænder og fødder.

Virkeligheden erkendes altså som et mål for vore handlinger, og man siger, at erkendelsen er et middel, den er *teleologisk*, dvs. formålsbestemt. Derfor må sproget også opfattes *intentionalt*, dvs. som et udtryk for de hensigter vi har med vore aktiviteter i tilværelsen og de værdier, vi derfor tillægger dem. Under besættelsen kaldte danskerne f.eks. modstandsbevægelsen for frihedskæmpere, medens besættelsesmagten kaldte dem sabotører og forbrydere. Vi kender også anekdoten om optimisten, der siger, at flasken er halv fuld, medens pesimisten siger, den er halv tom.

Naturligvis er der grænser for valgfriheden i sprogansværelsen, da der især i den "hårde"

virkelighed er grænser for valgmuligheden, idet naturen følger sine faste love, og to og to vil altid være fire. Derimod er den "bløde" sociale virkelighed langt mere udsat for forskellige vurderinger i sproganvendelsen, hvilket jo også umiddelbart fremgår af demokratiets konkurrerende interesser, der i parlamentet prioriteres og udmøntes i love.

Alligevel må vi acceptere, at objektivitetens død ikke er ensbetydende med, at subjektiviteten er sandheden, i hvert fald ikke i videnskaben.

Men også i almindelig menneskelig omgang må vi opfylde nogle almindelige spilleregler og sprogeregler, hvis vi skal kunne forstå hinanden, og det må jo alt i alt være kommunikationens formål. Derfor er den konsekvente eksistentialisme og anarkisme naturligvis også uegnet som samfundsfilosofi.

For at samfundet skal kunne fungere må der være et betydeligt mål af enighed (konsensus) om samfundets værdier og de ord og begreber, som vi anvender. Der er ikke meget ved, at nogle taler om køer, når andre mener heste, og det er heller ikke praktisk, at man ikke kan stole på aftaler og køreplaner. Det siger sig selv, at kunstneren har en langt større frihed i sin beskrivelse eller konstruktion af sit værk end videnskaben, som skal uddrage en almindelig indsigt i fænomenerne, der kan bruges som grundlag for fremtidige forandringer.

Journalistikken befinder sig i en dobbeltrolle, som både referent og kommentator, to roller, som tidligere var adskilt i avisernes redaktion. Den moderne "kritiske" journalistik eller "konsekvensjournalistik" interesserer sig ikke så meget for begivenhedernes årsager som for deres konsekvenser. Denne udvikling fra en generaliserende til en konkretiserende journalistik hænger utvivlsomt sammen med billedmediernes fremvækst i efterkrigstiden.

Billederne er konkrete og appellerer til vore følelser, fordi de "ligner" virkeligheden til forveksling, selvom de naturligvis vælges, redigeres og arrangeres - endog med stemningsdannende musik - der ligesom fiktionsfilmen sender signaler direkte ind i højre hjernehalvdel uden om den venstre halvdel sproglige og kritiske bearbejdning.

Det er også påfaldende, at den skrevne presse ligesom den elektroniske i større og større grad fortæller historier i stedet for historie. "Features", interviews og følelsesladede men betydningsløse historier om Peter og Poul, om Hans og Grete og om lille Søren, sådan som almanakkerne og julehæfterne fortalte opbyggelige eller tragiske historier til underholdning for almuens på alle niveauer. Det er sagt af en af de mest sagkyndige, at TV-avisernes formål ikke er at oplyse men at underholde, og der er al mulig grund til at se den senere tids udvikling i den skrevne presse som et skridt i samme retning.

Den moderne journalistik er altså et amfibium mellem kunst og videnskab, mellem konkret og generel virkelighedsbehandling, med den dramadokumentariske genre som en hybride mellem kunst og journalistik. Resultatet er, at man har svært ved at skille skægget fra snottet. Det er ganske vist moderne at være "grænseoverskridende", men alligevel vil jeg vove den påstand, at både kunsten og "videnskaben" har bedst af, at vi bevarer og respekterer grænsen mellem statistik, løgn og forbandet digt.

Skomageren bør blive i nærheden af sin læst, og digteren skal forsøge at skabe et nyt virkelighedsbillede uden at prøve at bilde os ind, at det er virkelighed. Hvis han gør det, virker det nemlig ikke, idet kunsten netop ligger i respekten for den konkrete detalje, således at et usandsynligt plot bliver sandsynliggjort af den præcise detalje, der får fiktionen til at ligne mere end den kedsommelige virkelighed.

Den såkaldte "nye bølge" i fransk film og litteratur i 50'erne var inspireret af den amerikanske B-film, som netop lagde vægten på den atmosfæreskabende detalje; det sagde Robbe-Grillet, som var en af bevægelsens pionerer.

Videnskaben kan for sit vedkommende lade sig inspirere af kunsten, som, når den er bedst, giver et præcist billede af den hele virkelighed, som videnskaben kun beskæftiger sig med i adskilte dele: juristen med retsreglerne, økonomien med de økonomiske sammenhænge, psykolo-

gen med bevidsthedsprocessen osv. Men videnskabsmanden skal respektere sin indsigt i årsager og virkninger og kan ikke nøjes med at vise billeder.

Der er altså forskel på en fotograf, som går rundt og optager sine billeder, og en filmoperatør, som projicerer kunstnerens film op på det hvide lærred. Der er forskel på den Nurredin, som i sin kedsommelige rationalisme taler fornuftigt om virkelighedens problemer, og den geniale Alladin, hvis romantiske idé skaber den guddommelige poesi.

Årenes løb

Den "nye roman" i 50ernes franske litteratur havde til formål at beskrive den omgivende virkelighed "forudsætningsfrit", d.v.s. uafhængigt af de idealistiske erkendelsesteorier, fænomenerne skulle genopdages i deres rene oprindelighed, og at betragte den menneskelige bevidsthed som et resultat af en række ubevidste påvirkninger og tilskyndelser. Den kunstneriske virksomhed opfattedes som en erkendelsesproces. Natalie Sarraute var den, som mest konsekvent udviklede denne "erkendelsesproces" i sin lille bog *Tropismer*, der netop beskrev et menneskes "beslutninger" og handlinger som produktet af en uendelig serie af ydre påvirkninger og uendeligt små (mikroskopiske) delprocesser i organismen, som forberedelse til de makroskopiske udtryk, vi kalder beslutninger og handlinger. I *Guldæblerne* illustrerede hun sine idéer på en måde, som efterhånden tømte den nye bølge i litteraturen og filmen for et realindhold, der kunne fastholde publikums interesse.

Derfor var teorien og programmet naturligvis ikke dementeret, men ventede blot på en ny generation af forfattere, der er i stand til at fortælle en god historie. En af dem, den amerikanske forfatter Anne Tyler, som er kendt for *Åndedrætsøvelser* og *Turist ved et tilfælde*, har gjort det igen. Hendes seneste bog *Årenes løb* handler ligesom hendes andre bøger om den kvindelige mangel på beslutsomhed og konsekvens, der alligevel - eller måske derfor - fører frem til en endelig afklaring.

En midaldrende middelklassekvinde føler meningen med sit liv sive ud af sin tilværelse, efterhånden som de tre børn vokser ud af hjemmet, og ægtemanden synes fjern og optaget af sin professionelle tilværelse som praktiserende læge. En almindelig hverdag under familiens sommerferie fører et par banale uoverensstemmelser til, at hun går sig en tur langs stranden og - uden at hun har gjort sig nogen tanke herom - fortsætter ud i det blå.

Tilfældigvis møder hun på vejen en af de lokale håndværkere, der tilbyder hende et lift, da hun på forespørgslen om, hvor hun er på vej hen, vagt svarer, at hun skal besøge noget familie i en nærliggende by. Lige så tilfældigt lader hun sig sætte af foran et butikscenter, hvor hun bliver opmærksom på en overnatningsmulighed hos en privat værelsesudlejer og et jobtilbud som sekretær hos en lokal sagfører.

Uden at underrette sin familie påbegynder hun på denne måde en ny tilværelse, idet hun ubevidst forventer, at hendes familie skal finde hende og bringe hende tilbage til hverdagen. Bogen begynder da også med et uddrag fra hjembyens avis, hvori der omtales politiets efterlysning af en kvinde, som sporløst er forsvundet, og familiens bekymring over hendes uforklarlige forsvinden ved højlys dag.

Historien udvikler sig på en lige så tilfældig måde, som netop ikke er tilfældig; når vi lægger denne families personer og relationer til grund, bliver det tværtimod klart, at det er de tilgrundliggende men udtalte problemer, som ikke alene forklarer begyndelsen på historien men også dens upåregnelige følgevirkninger. Man forstår efterhånden, at familien ikke er helt almindelig, idet alle dens medlemmer synes at træde et lille skridt uden for lokalsamfundets normale forventninger og tilsyneladende lever deres tilværelse på egne betingelser.

Selvfølgelig er det kun tilsyneladende, at familiens personer lever på egne betingelser, idet de ligesom alle andre er vævet ind i et spind af gensidige forventninger og vanemæssigt udviklede og accepterede ejendommeligheder, som lige så meget er en udtalt afstandtagen fra noget eller en stiltiende reaktion på det, man forudsætter, er de andres ønsker og forventninger.

Familiens liv bliver på trods af dens excentriciteter til en slags mønstereksempel på familielivets værdi, men også på de misforståelser, som er en alvorlig trussel mod det følelsesmæssige grundlag for familielivet.

I tilbageblik får vi indsigt i familiens forhistorie, begyndende med den - ikke helt unge men nybagte - læge, der ankommer som medhjælper til den store lægepraksis, som er oprettet og igennem mange år drevet af den aldrende læge, der sidder tilbage som enkemand med sine tre døtre, hvoraf de to allerede er ved at udvikle sig til excentriske gammeljomfruer, medens den yngste - som bliver historiens hovedperson - blot er en ung og følsom pige på 15-16 år.

I et andet tilbageblik ser vi det unge par, den elskende og hengivne brud og hendes 10 år ældre ægtemand i deres første glade og kærlighedsfulde samliv, der efterhånden drukner i dagligdagens børnepasning og husholdning på til ene side og familielægens professionelt baserede afhængighed på den anden, alt imens hendes beundrende omsorg for manden konverteres til et trivielt sekretærarbejde, og hans forhold til hjemmet med kone og børn antager et fjernt og abstrakt indhold.

Hun må efterhånden erkende, at det, som i begyndelsen var tiltrækkende: hans erfaring og kølige ro, udvikler sig til at blive en kilde til irritation over, at han altid har - eller får - ret i deres indbyrdes meningsdivergenser, når hun under presset af sine følelser er tilbøjelig til at forløbe sig, og han med en dræbende overbærenhed sætter tingene på plads.

Mens hun således må se sine oprindeligt hengivne følelser over for ægtemanden udvikle sig til irritation og mistænksomhed, frigør børnene sig, to af dem tilsyneladende fuldstændigt ved at påbegynde en videregående uddannelse og den yngste, efternøleren, sønnen, ved at afvise moderens omsorg og samtidig tilsidesætte alle hensyn ved en bevidst hensynsløs og provokerende adfærd. Et tilfældigt ordskifte under ferien giver hende anledning til at forestille sig, at ægtemanden i sin tid tog stillingen for at gifte sig med en af de tre døtre for senere at kunne overtage faderens praksis.

Det er på denne baggrund, man må se hendes uplanlagte desertering og hendes uudtalte og uklart tænkte forventning om, at manden vil sætte himmel og jord i bevægelse for at finde hende og bringe hende tilbage, og ligeledes at børnene vil erkende, at moderen er uundværlig, på samme måde som et selvmordsforsøg kan være et råb om hjælp. Tingene udvikler sig imidlertid helt forskelligt fra disse uklare forventninger, idet familien tilsyneladende slår sig til ro med politiets forsikringer om, at hun frivilligt har valgt at forsvinde, og at hun har det godt i sin nye uafhængige tilværelse med job og lejlighed hos en anden enlig kvinde.

Ganske vist kommer den yngste søn på et foregivent tilfældigt besøg, og ganske vist modtager hun et brev fra sin mand, men på grund af den gensidige hensyntagen til modpartens formodede motiver og hensigter fører disse kontakter ikke til nogen opblødning, hvorimod det bliver datterens planlagte bryllup et års tid senere, som sætter tingene i skred. Mandens brev er kort og sagligt, idet forskellige passus er rettet og overstreget, og især de sidste to linier er så eftertrykeligt overstreget, at det ikke er muligt at identificere det oprindelige indhold, og sønnens kejtede besøg ender i bitterhed og flugt.

Historiens ironiske pointe forberedes med hendes oprør mod sagførerchefens nedladende behandling, som fører hende til at besvare og godkende et avertissementstilbud om en stilling som en slags husbestyrerinde og børnepasser hos en lektor med en 7-8 årig søn, hvis kone har forladt ham og barnet til fordel for en karriere som journalist. Medens det er oplevelsen af behovet for omsorg hos en svigtet og hjælpeløs mand og hans lige så kærlighedshungrende dreng, sker der en vis afklaring af situationen og hendes egne følelser, efter at hun har haft en frokostaftale med den "svigefulde" kvinde, som fortæller sin version af historien, der ikke afviger meget fra hendes egen.

Samtidig tager hun hjem til datterens bryllup, som imidlertid går i vasken, måske fordi det i virkeligheden snarere er et mere eller mindre bevidst forsøg på at bringe moderen tilbage, men i hvert fald falder hun gradvist og uudsagt ind i rollen som den, der tager sig af de nære problemer med den praktiske afvikling af misèren, opvartning og madlavning, samtidig med at hendes arbejdsgiver og drengen nervøst og utålmodigt minder hende om hendes løfte om at komme

tilbage i løbet af et par dage.

Et tilsyneladende tilfældigt nattemøde mellem ægtefællerne fører ad indirekte veje til afklaringen af hendes følelser, idet en lettere forstuvning af foden bringer en professionel anledning til, at lægen undersøger hendes ankel, hvilket giver associationer til en tilsvarende situation i hendes alternative tilværelse, som var lige ved at føre til en intimere forbindelse. I stedet giver den fysiske kontakt anledning til en vis åbning i de gensidige forklaringer, som giver hende mod til at spørge, hvad det var, der stod i de overstregede linier i hans brev.

Der går altså mere end 16 måneder, inden det bliver klart, at han deri havde spurgt, hvad han kunne gøre for at bringe hende tilbage, og igen af respekt for hendes frihed har slettet denne følelsesladede appel. Det var netop en sådan forespørgsel, tænker hun, som omgående kunne have fået hende til at styrte hjem, og da han så supplerende fortæller om sin betagelse af hende ved første blik på de tre søstre i sin tid og den betagelse, som fik ham til at blive i faderens praksis, vælter alle hendes forbehold over ende, og hun indser med klarhed, at hun ikke behøver at søge tilfredsstillelse af sit omsorgsbehov hos en fremmed mand og et fremmed barn, hvis moder forlod sit hjem af tilnærmelsesvis samme grunde, som hun selv.

Bogen understreger forfatterens dybtgående forståelse for de "tropismer", som bag og under overfladen bestemmer årsag og virkninger i alle naturlige, biologiske og sociologiske processer. Den moderne kaosteori viser, hvordan en sommerfugls vingeslag er et af de uendeligt mange og komplicerede delelementer, som i sidste ende fører til en orkan. Bogen er også en spændende illustration til nutidens forståelse af den mandlige og kvindelige mentalitet og deres sprog som to forskellige menneskearter og to helt forskellige sprog.

Der ligger ingen moralske eller letkøbte pædagogiske anvisninger på, hvordan man undgår problemer og konflikter gennem samtale og åben "diskurs", men tværtimod en fascinerende indsigt i den spændende - og risikable - verden, som samlivet mellem mand og kvinde nødvendigvis må være.

Kunsten stiger

Jeg har prøvet og lidt og prøvet igen, fordi spinatfuglene samstemmende og eksalteret udråber det til kunst, men lige meget eller lige lidt har det hjulpet.

“Riget” er lige så naiv og usammenhængende som de ungdommelige musikvideoer for teenagere, som ikke forlanger nogen rimelig forbindelse mellem billede og lyd, og de splatterfilm, som fascinerer alle drenge mellem 6 og 16.

Det værste af det hele er, at den er kedsommelig, lige så kedsommelig som science-fiction og anden “kultfilm”: “Strengt fortroligt”, “Twin Peaks” og Stephen Kings og Paul Austers skrækromaner, hvori rumvæsener, onde ånder og andre okkulte kræfter griber ind i handlingen. Platon advarede mod *Deus ex machina*, den maskine der hejsede guden op og ind på scenen i en kran, når det kneb med at få brikkerne til at passe, lige så lidt morsomt som at snyde for at få en kabale til at gå op.

Derfor er det med nogen ulyst, man må stille sig selv det ubehagelige men nødvendige spørgsmål, om det er mig (og min kone) eller det hellige almindelige rokkedrejerlav, der er noget i vejen med. For de bliver ved med gang på gang at bryde ud i begejstret lovsang, når TV har udsendt et afsnit af “Riget”, den samme slags sjældne og uforståelige ord, som kunstanmelderne tager frem, når en såkaldt billedkunstner udstiller selvdøde dyr i en ikke helt lugtfri glasmontre eller gipsfigurer af vanskabninger i syltetøjsglas.

Hvordan kan man dog tage et menneske alvorligt, der ikke er tilfreds med sit borgerlige navn, men kalder sig von Trier og stiller sig frem på lærredet efter forestillingen ligesom i sin tid Alfred Hitchcock, mig og Hitchcock! Min ungdoms læremester sagde altid: Stor mand lille skilt, lille mand stor skilt! Eller som de gamle sagde: Små hunde gør mest!

Forklaringen må være enten en generationskløft eller en ny udgave af kejserens nye klæder. Det 18. århundredes rationalister rystede også på hovedet af eftertidens larmende romantik med alfer, nisser og trolde. Er forklaringen den enkle, at fornuft og følelse er konkurrerende egenskaber, der helst skal være i balance: Fornuft uden følelse er tom, følelse uden fornuft er blind, siger tyskerne, og de ved, hvad de taler om?

Den indre buskmand slår til, hver gang menneskelivet bliver for fornuftigt og kedeligt for almuen, så blomstrer ikke alene kultkunsten med rumvæsener og spøgelse, så trives astrologien på alle niveauer: zoneterapi, akupunktur og anden “alternativ” behandling, mikro-makro, økologi og ozonhuller. Giv mennesket og naturen en chance siger alle rejsende i religion. Men hvorfor ikke kalde en human lort i en konserverdåse for kunst, når Nobelpriskomiteén kalder gadeteater og mimik for litteratur!

Hvad er kunst?, spurgte Storm P., og svarede: Hvis jeg vidste det, var det jo ingen kunst!

Rose

Hvem var det af de "nye" unge franske filmmagere fra 50'erne, som sagde, at han havde lært mest af den amerikanske B-film (Robbe-Grillet, Resnais, Truffaut)? Han havde lært, sagde han, at alle de konkrete detaljer skulle være i en pinlig orden, for så kunne man få publikum til at tro på selv en dårlig film, hvorimod selv den bedste film kunne falde igennem, hvis der var slør i teknikken.

Illusionen skabes altså af det konkrete, der er kunstens virkemiddel i modsætning til videnskaben, som betjener sig af generaliseringer. Betalingsbalancen kan ikke fotograferes af TV-avisen, som i stedet for historie fortæller os en (eller flere) historie(r). Der er forskel på videnskabelige afhandlinger og kunstværker. Videnskaben skal overbevise os om sandheden, mens kunsten skal overtale os til at acceptere en sandhed. Videnskaben appellerer til fornuften, medens kunsten taler til følelsen.

Noget andet er, at kunstens overtalelse gerne skal gå ud over den konkrete underholdning eller forførelse, hvis publikum ikke skal føle sig narret eller udnyttet. Hvis ikke den sandhed kunsten fortæller kan indpasses i en højere sandheds tjeneste og bidrage til en ny erkendelse af helheden, er den ligegyldig som snakke- og gætteprogrammerne i TV, science-fiction og astrologi.

Efter den søde kløe kommer den sure svie, sagde de gamle, for at advare mod den letsindige behovstilfredsstillelse, en tankegang som ikke ligger fjernt, når man tænker tilbage på "Riget", som har underholdt almuen og henrykket anmelderne, som formentlig efterfølgende har fået både tømmermænd og kradsesår! Ligesom programmet "Strengt fortroligt" går det løs med rysteånder, små rummænd og mongoler, som udtrykker den højeste visdom på samme måde som stovepladerne i sin tid.

Det er for billigt, ligesom det er for billigt at foregive horoskopernes respektabilitet. Lykkehjulet kan man da forstå, idet det er en harmløs underholdning for almuen, hvad okkultismen ikke er!

Jeg er kommet lidt skævt ind på mit egentlige emne, som er en forundring over den tilsyneladende vilkårlighed i kvalitetsbedømmelsen af litteraturen, der bl.a. giver sig udslag i en ofte samtidig og entydig begejstring blandt dagbladsanmelderne af ligegyldige eller middelmådige bøger - gerne danske bøger -, medens man ofte skal lede forgæves efter selv den mindste anmeldelse af bøger, som man selv finder fremragende. Ikke mindst inden for spændingslitteraturen, som i samtiden er en af de mest frugtbare genrer, såvel i henseende til kvantitet som kvalitet, gælder denne vilkårlighed nærmest som en lov.

Peter Høeghs "Frk. Smilla" blev modtaget nærmest som en guds gave til menneskeheden, selvom den var både kedelig og usammenhængende og med et persongalleri, som var lige så levende som tegneseriefigurer og med tilsvarende psykologisk umotiverede handlinger. Hvad værre var: uden den præcise beskrivelse af detaljen og beherskelse af miljøerne, som gør en ellers urimelig historie spiselig. Endnu værre var det, at den virkede som en lidt slap pastiche på en fremragende spændingsroman af den amerikanske forfatter Martin Cruz Smith. I "Nordstjernen" fortæller han sin ulideligt spændende historie fra Sovjetunionens opløsning om en politisk ukorrekt agent, som sendes på straffetogt i Ishavet i et ondskabens skib med det poetiske navn "Polar Star".

Forfatteren brugte en længere årrække på en research, som satte ham i stand til at skrive indforstået om forholdene i det smuldrende sovjetsamfund, om godt og ondt, om smukt og grimt i sine tre bøger om politiagenten Renko: "Gorky Park", "Nordstjernen" og "Den røde Plads" med en hitchcocksk "suspension" og en indforståethed, så man i hvert fald fik illusionen om at forstå det store sammenbrud af "ondskabens" imperium.

Sidste år udgav forfatteren sin nyeste bog med titlen "Rose", som henlægger sin handling til de engelske kulminedistrikter i 1870'erne. I en kulisse af kulminedrift udspilles et drama af en eftersøgning, idet den lokale kapellan på mystisk vis forsvinder under eller efter en eksplosionskatastrofe i minen, som tilhører den lokale herremand og biskop, der samtidig sponserer opdagelsesrejsende til Afrikas Guldkyst, herunder en lidt forhutlet mineingeniør, som han sætter til at eftersøge kapellanen, der også er hans svigersøn.

Efterhånden viser det sig som altid i livet, at ikke ret meget er det, som det ser ud til, og at eftersøgningen i virkeligheden er et dække over helt andre og "højere" interesser, der angår slægtens fremtid. Den forhutlede efterforsker viser sig imidlertid at være så stædig og vedholdende som en terrier, hvorved stærke kræfter sætter sig i gang for at forhindre de skjulte sandheder og mystiske sammenhænge i at komme for en dag.

De mange tråde løber til sidst sammen i en lige så overraskende som subtil sammenhæng, der tillader forfatteren mod sine personers tilsyneladende natur at skabe illusionen om en happy-ending på trods af de menneskelige ofre. Titlen er ikke navnet på en blomst men på en pige, som på én gang er en folkelig romantisk kokotte og en aristokratisk og intellektuel blåstrømpe. Er De forvirret, så læs selv den underholdende bog, hvori forfatteren demonstrerer sin beherskelse såvel af minedriften i alle dens detaljer som af fransk middelalderpoesi for at holde os til yderpunkterne i denne fuldkomne illusion.

Man kan nok undre sig over, at denne tilsyneladende indfødte amerikaner ikke alene er i stand til at sætte sig ind i så fremmedartede livsforhold som politiarbejdet i sovjettidens Moskva og minedriften i Midtenglands Lancashire i 1870'erne, ikke blot de tekniske og sociale forhold, men tillige de kulturelle, sproglige og videnskabelige emner: astronomi, kartografi, navigation, botanik og påklædning, som med rette fremhæves særligt i forfatterens forord.

Forklaringen skal sikkert findes i forfatterens uddannelse og fortid som reporter ved forskellige amerikanske dagblade og hans virksomhed som anonym skrivekugle under forskellige synonymer bl.a. "Nick Carter". Det er ikke længere en diskvalifikation, som man derfor behøver at skjule, at man er i stand til at fortælle en historie. Litteraturen behøver ikke længere at være uforståelig for menigmand, men må nu igen gerne ligesom H.C. Andersens eventyr og A.A. Milnes Peter Plys bøger fortælle en historie for voksne i børnefortællingens naive form.

Kontrapunkt og harmoni er de musikalske virkemidler, som sætter perspektiv og fylde på musikkens melodi, ligesom tvetydigheden og dialektikken gør det i litteraturen, hvorved sandhedens - ikke relativitet - men relationalitet sættes i relief, sandhedens forskellige fremtrædelsesformer. Spændingslitteraturen er af gode grunde velegnet til at afsløre denne spændende indsigt.

Rose er både en blomst og et navn.

(Martin Cruz Smith, *Rose*.
Machmillan 1996, 406 sider)

b) Sprog og andre blomster

Ordet magt og afmagt

Der var en gang, man støttede et forslag eller en sag, derefter begyndte man i politiske kredse at bakke dem op, for efterhånden at bakke op bag dem eller til allersidst bakke op omkring dem. Nu er ringen blevet sluttet af sundhedsministeren, der her på det sidste har "støttet op omkring" et forslag.

Tænker de da slet ikke over, hvad de siger, eller løber munden bare vidløst og af sig selv?

Det værste er, at den journalistiske sagkundskab, hvis opgave det er at formidle budskabet, tilsyneladende forstår signalerne, idet studieværterne af solidaritet enten med politikerne eller med et publikum, som efterhånden må tro, at dette pludresprog ikke alene er rigtigt, men også et smart dansk, går med på spøgen.

I samme nydanske talesprog løser man ej heller problemer og besvarer spørgsmål, man løser "sagerne", man løser "alting", ligesom man løser "at" og forkaster "at" noget forholder sig eller ikke forholder sig på en bestemt måde, og ikke tager stilling til en påstand eller et forslag om det.

Selvfølgelig har det noget at gøre med at blive ældre og pedantisk eller kværlantisk, men det er ikke hele sandheden. Det er ikke bare et spørgsmål om uddannelsesniveau eller social status. En arbejder eller en bondefamilie med 7 års skolegang fra 30'erne, en radio- eller TV-journalist fra 50'erne taler langsomt og velovervejet, hvis vi skal dømme efter filmklip fra TV-programmet: Hvornår var det nu, det var? Mens højtuddannede journalister og akademikere i nutiden alle taler dette snakke- og sludresprog uden tanke for, hvad det er, de siger. Vore studenter står i deres skriftlige opgaver over for store vanskeligheder med grammatikken og syntaksen, idet de f.eks. har vanskeligt ved at skelne mellem en præsens (nutid) og en infinitiv (navnemåde): "Han køre for hurtigt", og omvendt: "At skriver med stort".

Det er som om, der består en mental barriere mellem den generation, som har sin rod i tiden før 60'erne, før TV-mediet rykkede ind i stuerne, og den frigørende pædagogik blæste på det "korrekte" sprog, når blot børnene lærte at "formulere sig". Despekten for det talte og skrevne ord blev devalueret med teatrenes og billedmediernes underholdning og "action". Tegneseriernes billedsprog blev overtaget af en generation, hvis foretrukne studieobjekt blev "Anders And bladet" og dagbladenes annoncetekster. "Dansk" blev som fag afløst af "kommunikation" og litteraturen og kunsten af "tekstbehandling".

Ingen kender i dag forskel på transitive og intransitive verber (med eller uden objekt), man "vurderer at", "fortolker at", "kommenterer at", ja sågar "kommenterer omkring"! Selv i bøger, der er oversat af autoriserede translatører, kan man læse, at personen "hængte" på restauranten eller "hang" sin frakke på knagen, fejl som tidligere var forbeholdt visse jyske dialekter.

Vi er helt holdt op med at gå i teatret, fordi vi ikke længere kan forstå, hvad de siger oppe på scenen, og det er ikke bare fordi vores hørelse er blevet svagere, for det gælder også for TV-dramatikken, som man kan skrue op for, men som kun kan forstås, fordi der som oftest af hensyn især til de tunghøre er undertekster. Men den nyere dramatik består jo heller ikke i så høj grad i ord og dialog, men i råben, grynten og "kropssprog", og man sveder gerne en hel del på nutidens scener, ligesom man lider meget på samtidens musikvideoer!

Man kan ikke forvente en meningsfuld offentlig debat under disse omstændigheder, TV-mediets opgave er som bekendt ikke at oplyse, men at underholde, hvorfor "debatprogrammer"

er lagt i hænderne på entertainere og andre snakkehoveder, som indkalder andre kendte og underholdende snakkemåse, og de har et "oplagt" publikum til deres rådighed, som villigt applauderer de fladtrådte dybsindigheder med samme ekstatiske massehysteri som stand-up komedianterne i "Tandbørsten" eller venindesnakken med familien Mieke-Renard eller "Lilly og Kirsten"!

De eneste, der ikke bliver spurgt, er dem, som har en smule forstand på det, de snakker om, for siden '68 har man vidst, at alle har ret til at have en mening, og at den ene kan være lige så god som den anden, og altså den ukvalificerede lige så god som den kvalificerede. I demokratiets navn har man fremelsket en demokratisme, som sidestiller kvantiteten med kvaliteten, som om naturlovene og sandheden kunne afgøres ved "demokratiske" flertalsafgørelser.

Den kritiske journalistik er i frigørelsens navn blevet konsekvensorienteret, så man ikke længere behøver at interessere sig for begivenhedernes årsager, der også er blevet så vanskelige og uoverskuelige i den fragmenterede nutid. Efterhånden er det kun en lille elite, som er i stand til at jonglere med alle boldene i luften på én gang, og medierne kommer frivilligt eller ufrivilligt til at medvirke til denne magtkoncentration ved i demokratiets navn at forbeholde medierne for den forlorne folkelighed, der består i at lefle for de bekvemme og politisk korrekte myter og "sandheder".

Det er snart 25 år siden, Svend Åge Madsen skrev sin fremtidsroman *Se dagens lys*, som var langt mere skræmmende end Huxleys *Fagre nye verden*, Orwells *1984* og *Fahrenheit 777*, fordi den forlængede de ganske almindelige dagligdags tendenser ud i en lige så dagligdags fremtid. Science fiction skal bedømmes på grundlag af dens sandhedsværdi, hvis den skal være andet end "splatter" og uforpligtende underholdning, og her har Svend Åge Madsen ret i, at truslen hverken ligger i en nazistisk eller kommunistisk totalitarisme, men i menneskenes selvumyndiggørelse i uforpligtende underholdning og pjat.

I Madsens fremtidsvision er alle materielle behov blevet tilgodeset, således at menneskene ikke længere behøver at beskæftige sig med alvorligt arbejde, men kan leve en ualvorlig og uforpligtende tilværelse. Et stort EDB-system skabt af Madam Datam sørger for at individerne hver morgen ser dagens lys i et nyt hjem med en ny familie og med nye "opgaver" i nye grupper, hvor man mødes for at diskutere ligegyldige og uforpligtende emner, som næste dag afløses af nye og futile diskussioner.

Uden for karusseldemokratiet sidder en lille stab af specialister i deres kommandobunkers og sørger for at holde spillet gående, for at menneskene ikke skal blive stillet over for virkelige og derfor ubehagelige problemer. Den mytiske Madam Datam, som er altings moder, er imidlertid den eneste, som kender til den overordnede programmering, og når hun ikke længere er eksisterende er der ingen, som i hendes sted kan overtage den almindelige styring. Der er ikke blevet uddannet tilstrækkeligt mange og tilstrækkeligt godt til, at man kan rekruttere tilstrækkeligt kvalificerede personer til de mest kvalificerede funktioner.

Forleden aften kørte jeg en gæst til nærbanetoget, og holdt på parkeringspladsen et par minutter med motoren i tomgang, inden toget kørte ind på perronen, indtil en meget ophidset og skægget mandsperson nærmede sig med stormskridt fra sin position på perronen, ikke bankede men slog på min rude og forlangte, at jeg omgående holdt op med at forurene luften!

En forbipasserende forlangte en sommer i fuldt alvor, at vi skulle standse havevanderen og ikke spille de kostbare dråber, så der ikke blev vand til hendes børn og børnebørn. Hun forklarede med henført stemmeføring, at hendes børnebørn til gengæld havde fået strenge pålæg om ikke at lade vandet løbe, når de børstede tænder, og i det hele taget spare på vandet til rengøring og bad. Senere efter indførelsen af vandmiljøafgiften er det blevet et problem for det lokale vandværk at få økonomi i sin virksomhed, idet der er masser af vand, som ingen synes, de har råd til at købe. Til gengæld er børnene nok glade for, at de ikke behøver at vaske sig hver dag!

I.C. Christensen fortalte en gang, at han var sikker på, at den ko, som blev tilbudt ham i Jesu navn, var trepattet! Datidens missionske fundamentalisme kunne tolerere enhver forbrydelse,

når blot man ikke bandede, spillede kort, drak alkohol og gik til dans!

Nutidens religiøse og økologiske fundamentalisme er også farlig ikke blot i sig selv, men fordi den fortegner perspektiverne i tilværelsen for at gøre den overskuelig. Det er uvidenheden, som er fundamentalismens moder, en uvidenhed, som tillader den enkelte enten at begå en hvilken som helst umenneskelighed i overbevisningens navn eller omvendt at leve i uforpligtende ligegyldighed på grund af altings lige gyldighed.

Det, ikke alle kan lære, må ingen lære. Indretter man oplysningen i samfundet på billeder i stedet for på ord, får man myter i stedet for sandhed og underholdning i stedet for oplysning, således at man i folkets navn ødelægger dets mulighed for at styre og udvikle dets samfund.